

KONRÁD GYÖRGY A LÁTOGATÓ

DIGITÁLIS IRODALMI AKADEÉMIA

© PETŐFI IRODALMI MÚZEUM • BUDAPEST •

2 0 1 1

A látogató

Szabályozások

1

Folytassa, kérem, mondom az ügyfélnek. Megszokásból csupán, sejtem, mit fog mondani, s kételkedem őszinteségében. Tovább panaszkodik, magát mentetgeti, másokat vádol. Néha sír, rendszerint köntörfalaz, haszontalan töltelékszavakat ismételve, meg akar szabadulni valamitől. Helyzetét kétségbeejtőnek tartja, én szokványosnak, keresztjét bírhatatlannak, én huzamosan elviselhetőnek, öngyilkosságra célozgat, elengedem fülem mellett, azt hiszi, megmenthetem, nem mondhatom meg neki, mennyire téved.

Arca időnként cserélődik, a változatok átrajzolódnak egymáson. Egyik porhanyósabb, másik tömörebb, egyik elmállott már, másikon a hús még rásimul a csontra, egyiket már elfelejtették, másokra még figyel valaki rajtam kívül is. Vérérek titkosírása, faggyúnyílások krátereit, májfoltok, hegek, anyajegyek hegy- és vízrajza, domborodó és süppedő felületek, szögletes, íves, megsemmisülő árkok, félbehagyott gyűrődések, olvasatlan magyarázó ábrák bonyolult, elrontott, túlságosan is hosszadalmas kísérletekhez. Mindegyiket tanulmányozhatta egy tanácstalan szempár, megengedem, szenvedélyesebben az enyémnél, de hogy tárgyilagosabban-e, kétlem. Ellenfelek és cinkosok vagyunk, leszármazottaiknak, meglehet, kevesebb köze lesz hozzájuk, mint nekem volt, kortársuknak. Kihűlt, felkötött állú arcuk még a semmiben nyugszik. Kelletlenül, de gyakorlottan nézem a hozzá készülő vázlatokat.

2

Negyedik emeleti szobámból, íróasztalomtól bal kézre, kétszárnyú ablak nyílik a zárt udvaros, körfolyosós hivatali épület szemközti falsíkjára. Napok óta fúj a szél, a kéményfüst ferdén lecsapódik a teret négyzetesen átkaroló korlátrácsok között a bádoghordókkal és kátrányos acélcsövekkel elborított betonudvarra. Pillanatokra kiegyenesedik, haragos épületeket tornyoz a magasba, amíg vissza nem ernyed a lépcsőház félkörívétől és a négy faltól határolt katlanba. Otthonosabb, ha áttetsző ernyője ráhajol az üresség négyemeletes oszlopára. Itt vagyunk, a magunk világában, körben egymásra villanó ablakok, szabálytalan sorozatokban csapódó ajtók s a magas korlátrudat markoló ügyfelek között, betokozva a társadalmi rendszeretnek ebbe az ötlettelen dobozába, amelybe reggelenként, tíz éve már, magam sem tudom, miért, úgy búvok be, mint az ágyamba. A füsternyő ismét fölszakadt, a felső ablakkeret és a szemközti tetőgerinc között téglalap alakú égmetszet látható, tűnékeny, fehér csík osztja ketté, lökhajtásos katonai repülőgép húzott át a város fölött.

3

Egy öregasszony be akart jönni a hivatalba, hogy segílyt kérjen az illetékes ügyosztályon. Nem volt sem nyugdíja, sem adakozó hozzátartozója. A hivatal vaskapuját azonban nem tudta kinyitni; új, erős rugót szereltetett rá a gondnok. A géppel feltámasztott állú portás üvegkalitkájából egy darabig figyelte a körüti porhó függönyéből kibontakozó öregasszonyt, de mert a szeme gyulladással volt, kis idő múltán szokása szerint lehunyta. Az öregasszony elcsüggedt, nem erősködött tovább,

hazament, és felakasztotta magát a függönyrúdra. Előzőleg levelet írt a hivatal elnökének, ebben elpanaszolta, hogyan akadt el a mozdíthatatlan kapunál, s kérte, adassa át minden holmiját fukar nevelt fiának. Az elnök ideges lett, lehordta a gondnokot, ez pedig utasította a szerelőket, hogy cseréljék ki a rugót. Meg is tették, majd egy hónap múlva. Addig is reggelenként félelmesen nyikorgott és dörrenve csapódott be az érkezők mögött a hivatal vaskapuja. Ügyesen kellett besiklani a résben, az udvariaskodónak irgalmatlanul a sarkára zúdult. A korosabbak kissé várakoztak előtte, amíg egy erőteljesebb hivatalnoktárs be nem segíti őket a nyershússzínű műmárvánnyal borított előtérbe. Mindennapos gorombaságaival ez a zajos alkotmány barátom lett, mint egy tábori véreb, amely nem tudni, miért, már sosem harap meg.

4

A kapubejáratot és a kelkáposztaszagú előteret nem szívelhetem. A falon a hagyatéki előadó felhívásai, magányosan elhalt, idős emberek örököseit szólítja fel, jelentkezzenek az elárvult ingóságok átvételére. Gyámügyi főelőadóként hagyatékot már nekem is kellett leltároznom, piszkos munka, de van benne némi savanyú meghittség. A végzéseken – akaratlanul is rájuk téved a szemem – zamatos, öreg nevek cserélődnek. Hozzájuk képzelem a gödrös diófaágyakat, a béna ingaórákat, az elkeskenyült evőkéseket, a kihúlt lábbeliket meg az aranykeretben egymás mellé ragasztott családi fényképek időtlen mosolyát, a gazdájuk nélkül limlommá züllött tárgyak fakó hiábavalóságát.

Jobboldalt tehát a műmárvány a halottaké, szemben vele az üvegalitka az abronccsal rögzített nyakú portásé. Reggelenként jóváhagyóan pislog a belépőkre, bólintani már évtizedek óta képtelen. Egyetlen pillanatra áll csak fel, mikor az elnök belép. Fülkéjében üdvözlő szavakat suttog, és nyomorék kezével megkocogtatja az ablaküveget. Az elnök visszakopog, és bátorítóan mosolyog. Elhullajtott, felületes mosolyával gazdagon a portás legszívesebben e perctől fogva délután öt óráig, az elnök távozásáig, hallgatna. A nap két figyelemreméltó eseménye közül az egyik már mögötte van. Tizenhárom órakor azonban be kell zárni a kaput, és értésére adni a kilincset rázó közembereknek, hogy félfogadási időn kívül semmi keresnivalójuk az épületben. Az ügyfél természete szerint fontoskodik, talán meg sem lehet róni érte, valamire szüksége van, s ettől tolakodó lesz, és nehézkes fölfogású. Nem elég hát a mogorva fintor, sem a hessegető kézmozdulat, néha meg is kell szólalni: „Mondom, csak holnap! Kivételt nem teszek.” De ha az állam embere közelít, a gépesített koponyájú öreg szempillantás alatt leolvassa arcáról azt a szórakozott biztonságot, mely az intézmények képviselőjében járó személyt megkülönbözteti a maga ügyében akaratoskodótól. Ilyenkor, akár egy fotocellás készülék, már nyitja is a kaput, de a köszönést nem mindig viszonzozza. A bájtalan öregúr hamarosan átrepül az üvegalitkából a szemközti falra. Múltkor megkérdeztem, végrendelkezett-e már, azt mondta, ráér még, amúgy sincs senkije, s még leginkább annak örülne, ha vele együtt elégetnék mindenét.

5

Iratszekerényem egyik rekesze tele van mindenféle nem hivatalos kacattal, emlékeztető aprósággal. Sok egyéb között kegyeletből őrzöm az emberi lelemény, ha nem is ritkaságértékű, de figyelmet érdemlő tárgyi bizonyítékait. Háromágú szíjkorbács, furatos, ólombetétes bambuszbot, gyertyánból faragott kaloda, kikötésre alkalmas emelőszerkezet – háziipari termék valahány. Apák, anyák működtették e szerszámokat, talán nem is lelték örömüket benne, szigorukért – mondogatták – a gyermek utóbb még hálás lesz.

Vannak fényképek is. Az egyikén kacér öregúr látható: szobája ablakában, leeresztett alsónadrággal, székre kapaszkodva áll, finom karlendítéssel csókot dob maga elé. Gyógypedagógiai iskolával lakott szemben, az egyik tanítónő fényképezte le az ablak sarkából. Ott voltam a kihallgatásán. Eleinte azt hittem, közönséges önmutogató, később azonban kiderült, hogy elhajló nemiségét tucatnyi szellemi fogyatékos kislánnyal és kislánnyal gyakorolta. A gyermekek kíséretében eljöttek szüleik is, a folyosón rávetették magukat a fogdából elővezetett őrizetesre. Három tagbaszakadt nyomozó védte meg a lincseléstől. A kihallgatószobában sírt, arccal a földre dobta magát, vallatóinak durvasága miatt kesergett. Tulajdonképpen sajnáltam, kértem a nyomozót, csendesebben szóljon hozzá. Még aznap agyvérzést kapott, az ügyész ideiglenesen szabadlábra helyezte. Felépülése után éjjel a Városligetben megfojtott egy hazulról elcsavargó gyermeket. Mondják, a gyűjtőfogház udvarán előzékeny mosollyal indult a kötél felé, nyakát simogatta, de a zsámoly előtt összeesett. Hatóságilag elrendelt halála előtt két perccel szívszélhűdés végzett vele.

Gyűjteményem tartozéka egy hangszalag is, ha lejátszanám, leánysikoly, nyöszörgés, vergődő testek dobbanása, tárgyilagos biztatások, a háttérben rádióból szóló táncdalok hallatszanának. Rosszkedvű fiatalemberek kívánták megörökíteni emlékezetes félóráikat általános iskolás lányok társaságában. Egy kivételével utóbb valamennyi lány belenyugodott az erőszaktételbe, némelyikük önként is feljárt utána a kalandjuk színhelyére. Az egyik így magyarázta: „Először inkább rossz volt, azután inkább jó. Ha nagyon unatkoztam, felmentem Kicsi Arabékhoz, három fiú, tetszik tudni, érdekesebb, mint egy. Legalább történt valami.” A börtönben Kicsi Arab meghibbant, emlékei elhagyták, másodnaponként kanalakat nyelt, a foglárók nem győzték tömni belé a főtt burgonyát. Átkerült a „viccesekhez”, rácsos ágyból cserélhet téves eszmét elmebeteg rabtársaival.

Van itt egy gyermekrajz is. A címe: Szellemirtás. Tízéves fiú rajzolta asztalom sarkán aznap, amikor intézetbe vittem. Tátott szájú, csupa fog cethal beleiben csuklyás szellemek tolonganak. Harci láncba sorakozó gyermekek nyílzáport zúdítanak rájuk. Az egyik alagút kiöblösödésében szétvetett karral hever egy kis alak, fölötte magyarázószöveg: „Ez én vagyok, Laci. Tudom, hogy nem álltok bosszút értem.” Laci egy éve halott, kiszökött az intézetből, s tudatködös bolyongása során megpróbált fölkapaszkodni a Gellérthegy sziklafalán. Már majdnem a csúcsig ért, amikor lezuhant. Ami a bosszúállást illeti, igaza volt, nem sok kárt tettem a csuklyás szellemekben.

Végül egy poros, ősz hajfonat, aranyszalaggal átkötve, a szalagon ajánlócédula panaszos üzenettel: „Emlékezz a Teremtőjéhez készülő öreg Karolától, aki öt éve hiába kéri doktor urat, hogy hagyja el végre a fekete kecskék nyáját, és térjen meg az Úr fehér bárányai közé.” Karolát én helyeztem gondnokság alá, emiatt neheztelt rám, gyakran felkeresett, és meg akart téríteni. Csüggesztően hosszú hitbuzgalmi költeményeit is felolvasta nekem, s ragyogó szemmel várta a méltatást. Gyakran elhatároztam, hogy kidobom, végül mindannyiszor megdicsértem.

A napokban elmentem a temetésére, egybeesett egy hivatalnoktársaméval. Hívó testvérei, a fehér bárányok, zsoldárokat énekeltek Karola nyitott sírja körül. Kicsi öregasszonyok voltak, szúrós nézésűek, pállott szag terjengett körülöttük, mogorván figyelték Karola protestáns kalandját. A pap is mérgesen hallgatta az öregasszonyok nem odavaló zsoldárait. Napszemüveges fiatalember kattogtatta a fényképezőgépét, tőle való a hajfonat mellett a mérsékelten felvirágzott sírdomb képe s egy másik kép kollégám végtisztességéről.

Emlékezetemből még fölnyomulnak a kartárs ravatal előtt mondott búcsúszózatok, a nyomtatott, kor, nem hivatali beosztás szerint személyre szabott sírbeszédmintákból kiválasztott fordulatok, melyeket háttal a gyásznépnek előbb a hivatal, majd az egymást fontossági sorrendben követő intézmények és társadalmi szervezetek szerényen díjazott temetőszónokai intéztek az eltávozotthoz, aki ünneplőben, végérvényesen összezárt állkapoccsal kínálta megtekintésre a boncterem hűtőszekrényéből kiemelt maradványait az egyforma, fekete drapériákkal és fehér rózsakoszorúkkal telezsúfolt ravatalozófülkék egyikében. Ott állt lökdösődve és karéjban a lámpalázás dalárda is a letegezett és felmagasztalt hulla körül, a karvezető izzadt tarkóján búcsúzóan világolt a délutáni napfény vízszintes sugárzása, hiányos, nikotinköves fogsorok rágták elszántan a gyászdal – szemfedőt, lobogót, dicső harcot és tiszta példát említő – nyúlékony strófáit, a kórussal szemben mozdulatlan ajakkal sugdolóztak a halottnézők, az olajozott sínen egyenletes robajjal csúszatták be a koporsót a gyászokcsiba a posztósapkás temetőszolgák, éhes pillantások tapogatták az özvegy ázott arcát, s mikor a kissé elnyújtott szertartás végén az ideiglenes fejfa már ott bókolt a sírkert még langyos domborulata fölött, szép körívben repült az elnök keze a nedves zsebkendőt szorongató öregasszonykézhez, gyöngéd, szinte fiúi paskolgatás, erősnek kell lenni, ha valami gondja lesz, csak forduljon hozzá, puhán rugózva kanyarodott ki az elnök fekete kocsija a homályba révedt temetőből, szétszéledt a gyalognép is a környékbeli kiskocsmákba, a kertekben égő avar füstjét rázta a szél, izgatott macskák surrantak a kavicsoson, valahol dörögve lezuhant egy ablakredőny, a kocsmajátóban elakadt egy hosszan kanyargó, vékony nevetés, rizling és sült kolbász illatú órák, elpihenő lúdtalpak, a halál bennmaradt a betonlábazatú kerítés mögött, holnap egész nap félfogadás, a szekrényekben gyúlik az aktahátralék, a kartárs nem eszik több kolbászt, viszont a feldolgozatlan ügyiratokkal sem kell vesződnie, nem kell osztályoznia a postai érkezést, hallgatni a szemben ülő ügyfelet, s az egymásba gabalyodó, szónoki közbeékelésektől szaggatott és ünnepelesen kifecamított értelmű mondatokból nem kell kiszűrnie a kérelmet, panaszt, vádaskodást, hogy, kiválasztva a megfelelő határozatmintát, szabályozottan nyakatekert szólamokat helyezzen el a nyomtatványok kipontozott, üres soraira; fölényes ravatali arcát őrzi már csak a napszemüveges fiatalember jutányosan értékesített fényképe, itt, a szekrényemben, sok egyéb nem hivatalos kacat és emlékeztető apróság között.

6

A másik iratszekrény kitért ajtószárnyaival oly esendően áll a meszelt fal közepén, mint egy hasműtétes öregember, amikor szétnyitja köntösét kezelőorvosa előtt. Reggelenként utálkozó szájalommal nyúlok a vén bútordarabhoz. Benne keltük és alszámuk szerinti sorrendben, három polcon sorakoznak az intézkedésre váró ügyiratok. Mindegyik kurta madzaggal átkötve, szabályszerűen iktatva, határidőbe téve, onnan kiemelve, valamennyi előzménnyel összeszerelve, változó iktatószámokon feltüntetve, társhatóságoknak betekintésre megküldve, onnan számfülesen visszacsatolva, temérdek irkafirkától, gondterhelten kiválasztott hatályos jogszabálytól meghízva, itt hevernek a kísérteties akták.

Ha egyszer mind hangot adna, játszom néha a gondolattal. Micsoda hangáradat borulna ki a szekrényből. Gyereksírám, asszonyjajgatás, ütlegek pufogása, trágár acsarkodás, panasz, replika, száraz faggatózás, kurta beismerés, célzatos tanúvallomások, csüggedt hivatalnoki formulák, nyomozók dupla talpú kedélyessége, bírák elhadart ítélete, tanárnők holdfényes csacsogása, lélekbúvárok varázsigéi, kartársak ecetes tréfálgozása, az én magányos szitkozódásom, s a tárgyagnak még hányféle zöreje töltené be a szobát, mintha egy világvevő rádiókészülék

hangszórójában valamennyi adóállomás egyszerre szólalna meg, s mindez együtt éppoly semleges hangtömeggé közömbösülne, mint amilyen semleges nyugalommal pihennek a szekrény polcain a belül már sárga akták.

Az ügyiratcsomó kérelemmel, panasszal, bejelentéssel kezdődik, idézéssel, jegyzőkönyvvel, kivizsgálással folytatódik, majd határozottan lendül célja felé, s jogerősítve rátalál. Útját tetszetősen kimérik a vonatkozó rendszabályok, merészen fölébe magasodik az őt létrehívó, alantas sérelemnek, s éli a maga eljárásjogi finomságoktól szellemes életét. Az igazat megvallva, gyér rokonszenvvel figyelem aktáim meredek elszabadulását a bennük tárgyalt emberéletek gomolygásától, s még káröröme is hajlamos vagyok, mikor az ügymenet hivalkodóan szabályos kanyarulatai után lehanyatlanak az irattárba. Néha azonban olyanféle szánalmat érzek egyik-másik irattárba menesztett aktám iránt, amelyet tragédiaszerző érezhet akarnok hősének bukásakor, hisz fölruházta mindennel – a dolgok hibás rendjébe avatkozó, erkölcsös szándékkal, tiszta indítékokkal, metsző szólamokkal, az élet apróságait is lényegessé hevítő szenvedéllyel –, s mégis előre látta: buknia kell. Ha belehasítanak, talán sikerül megzavarniuk az emberi gyöngeségek tenyészetét, de mint eleven hús az idegen anyagot, a mindennapi élet kigennyezi magából a türelmetlen rendszabályokat, a megvesztegetően feszes indokolásokat, mindent, amiben szigorú és elhatárolt következetesség van, majd ravaszul, lágyan, soha nem várt módon elrendezi a maga dolgait. Szánandó, cudar s néha kissé nevetséges aktáim sorsa.

7

Ha íróasztalomnál ülve tenyeremet homlokomra szorítom, mert mögötte, ahogy beléptem a hivatal kapuján, jobb és bal felől zakatolni kezdett egy-egy elnémíthatatlan, törpe írógép, szakadozott, kellemetlen mondatroncsokat dobálva figyelmem napról napra zsugorodó mezejére,

ha idegeimben elindul néhány korty pálinka, mint egy porlepte, kivénhedt televíziós készülékben a villanyáram, s ettől egész zsibbadt agyvelőm sercegni kezd, s megszabadulva a tűrhetetlen kopácsolástól, elsötétített recehárttyámon zajlani kezdenek a képek, várakozásteljes, gyermekkori torlódással előbb, bicegő, vonalas szerkezetekkel utóbb,

ha nem szól senki, nem erőszakoskodik a telefon, nem hörög a fűtőtest, nem hív senkit sehová a hangosbemondó, nem dörren percenként a felvonófülke csapóajtaja, nem kaparásznak ablakpárkányomon az örökké hasmenéses galambok, és nem csoszognak ablakom alatt a veszendő lábbelik tétova és leselkedő gazdáikkal az üveg mögött,

ha kiejtettem lomkamrához mindinkább hasonlító emlékezetemből az öklüket rázó hadügyminiszterek, a puszta leheletnél is kevesebbet mondó illetékes szóvivők, a bírósági üvegkalickában bóbiskoló tömeggyilkosok, a halkán kicserélt mesterkének, a barátaikat felköttető, újdonsült népvézerek, az emberevő istenkirályok, a szoborleplező, új kenyeret szegő, hídatavató, díszszázad előtt ellépő, virágcsokros kislányokat homlokon csókoló, üdvözlő táviratokat küldő és rendjeleket osztogató, katódsugarak hullámain minden szobába bemosolygó buboréknagyságok tolakodó nevét,

ha előző este feleségemet átkarolva csendben végigjárjuk szokott sétautunkat a hegyoldalon, ha a lakbért, villany- és telefonszámlát már kifizettem, s maradt pénz tejre, húsrá, almára, kávéra, dohányra és borra is, ha éjszaka sikerült hosszan és ájultan aludnom, majd ha a keltőóra robbanásától a mosdó elé lökve időben

elvégeztem a fölkelés elhomályosuló gondolatokkal központosított szertartását, s a kávé friss gőzével fejemben, az autóbusz ablakánál ülőhelyet kapva becsukódhattam felebarátaim füst-, eső- és konyhaszagú kabátjai között,

akkor, istenem, akkor is csak olyan lesz ez a nap, mint a többi.

8

Kezd felerősödni az előtérben várakozó ügyfelek lármája. Rugdossák az állványos hamutartót, nyikorgatják a fűtőtest kallantyúját, köhögnek, harákolnak, jövetelük várható eredményét latolgatják. Nincs nap, hogy el ne jönnének, ha vasárnap is lehetne panaszkodni, vasárnap is panaszkodnának. Az arcok váltakoznak, a sérelmek alig. Jobb híján valami görbe élvezetet várnak attól, hogy egy hivatalnok jegyzőkönyvben örökíti meg panaszait. Milyen természetes, hogy idejönnek és kiszolgáltatják magukat. Míg szét nem bontja az idő a hivatal épületét, az ügyfél idejön, benépesíti a hivatalnok szabályos délelőttiét, s gondjaival elszórakoztatja. Mivel gondja van: meztelen. Mire beér a fogadószobába, biztonságát lemorzsolja a várakozás, a szorultság, a bűntudat. A csupasz, szürke falak, az egyforma, sötét hivatali bútorok, a fakó arcú előadók, a szomszédos helyiségekből átszűrődő írógépcattogás, az ajtón kívül várakozók duruzsolása önmagával szembesíti az ügyfelet. A hivatalnoknak jelen esetben nincsen gondja. Higgadtan, tartózkodóan, megértő és irgalmatlan fensőbbségébe zárkozva, színe el bocsátja az ügyfelet, ezt az izgatott és esendő lényt, aki akar valamit, vagy fél valamitől. Ha a hivatalnoknak is gondja lenne, nyomban ügyféllé lágyulna, valahol, egy másik hivatalban, az övéhez hasonló íróasztalok túlsó oldalán. A szabványméretű íróasztal nem szélesebb egy méternél. De az a két ember, aki előtte és mögötte ül, most éppoly messze van egymástól, mint a júdásszem két oldalán a fogoly és a foglár. Ezt az asztalt nem lehet megkerülni, ezen az asztalon nem lehet áthajolni, ott magasodik két fölismerhetetlen arcú ember között, semlegesen, de a szerepeket csakúgy elkülönítve, mint a deres vagy a nyaktiló.

Az ügyfél feszengve áll, míg hellyel nem kínálják, hosszan forgatja ujjai közt cigarettáját, és engedélyt kér, hogy rágyújthasson. Verejtékmirigyei bőszülten termelnek, lehelete megáporodik, homlokát pirosság futja el, s rövid kertelés után olyan vallomásokat tesz, amelyekre barátok között is ritkán kerül sor. Cserevallomás nem szakítja félbe, övé a szó. Gyónni pedig kopár hivatali bútorok között, egy némán cigarettázó tisztviselő előtt is lehet. Elég indíttatás előrehajló figyelme meg két-három szakavatott kérdés. Kérdezni úgy kell, ahogy a sebésznek vágni, ahogy az anyának gyermeke fájó hasára tenni a kezét. A hivatalnok valószínűtlen részleteket firtat nyugodt, köznapi hangon, néha pedig megjegyzi: „kellemetlen... nem volt szép tőle... hogyne, megértem... ez csakugyan hiba...” Mellesleg igyekszik elhárítani magától az óvatlan részvét kelepcéit, szándéktalanul: az előtte vetkőző gyöngeség mérsékelt rosszallásával, beidegzett hitetlenséggel, az átlagos eset unalmával, a szélső példák rovartani méltánylásával, az erkölcsi készségek és készületlenségek szabályos ismétlődéseinek előrelátásával. Az ügyfél eltöpreng ügye mögött. A hivatalnok is felszívódik hatásköre mögött. Az ügy pedig három, esetleg négy példányban dübörög az írógépen, sorvégeken kurtán csilingel, míg elkövetkeznek a végső, a föloldozó szavak: „Egyebet előadni nem kíván, a jegyzőkönyvet helybenhagyólag aláírja. Kelt mint fent.”

Mintha öklömnyi sárrögöket nyelnék, sem megemészteni, sem kihányani nem tudom, gondoltam pályám kezdetén. Tíz év alatt mintegy harmincezerszer mondhattam: „Foglaljon helyet, kérem.” A kollégákon, tanúkon, feljelentőkön, kíváncsiskodó újságírókon meg néhány szelíd elmebetegén kívül, a többség

szorultságában keresett fel. Nagyobb részük baja tömör volt, kisugárzó és gyógyíthatatlan, így éreztem ebben a szobában, ahol az efféle szólam: „tessék elhinni, nagyon fáj”, „nem bírom tovább”, „belepusztulok”, mindennapos és helyénvaló, mint hullámvasúton a sikongatás. Az én kérdezősködésem meg inkább csak arra a sebészi eljárásra emlékeztet, melynek során az orvos összevarrja a frissen fölvtágtott sebet, anélkül hogy hozzányúlt volna a daganathoz.

Minden intézményhez hozzátartozik egy lelkiállapot. Ügyfelem a cirkuszban nevet, a gőzfürdőben révedezik, a villamoson elbambul, bokszmeccsen harcias, temetőben pacifista, s így tovább. Ebbe a szobába elhozza szenvedésének néhány mintáját, fiára, lányára átörökített kudarcait. Lehet, hogy az a pillanatkép, amit én látok éveinek omlékony vakondjárataiból, megtévesztő. Tegnap megrúgták, ma már engesztelik, holnap simogatják, és én csak a tegnapot látom. A pillanatképnek, bár óvatosan, mégis hitelt adok. Ha őt nem is, körülményeit megismerem. Baklövéseinek ábrája pedig – a többiekére ráfényképeződve – elárulja azt, ami belőle kiváltságosan az övé, s kiszámíthatatlan része szerény ráadás csupán a kiszámíthatóhoz. Körülményei, mit mondjak, szorosak. Helyzetéről, szokásairól, korábbi balfogásairól mint állami tisztviselő, hírt kapok; ha sokat nem is, annyit mindenesetre tudhatok róla, hogy mozgásterét felbecsüljem. Mindez éppenséggel nem ő, csak a burok, amelyben fészkelődhet. Kelletlenül azonosítom ügyfeletem e sok limlommal, sajnálom, hogy kötöttségeiben csak ennyire tudott megvalósulni. Már az is dicséretes lenne, ha kissé bonyolultabb rendszert alkotna környezetével, ha változatosabb szabályosságoknak hódolna. Rendszerének bonyolultsági foka azonban lehangolóan szerény, jövedelme csekély, térbeli foglalata kopár, látása homályos, terhei súlyosak. Mozgási szabadsága az átlagnál is kisebb, indulatai szervezetlenek, súrlódnak, olykor karamboloznak. Ilyenkor csődület támad körülötte, színre lép a hatóság, hogy a forgalom rendjét biztosítsa. Kiskorú gyermekeinek, valamint az államérdeknek védelmére fölhatalmazva, az a dolgom, hogy összebékítsem körülményeivel, s hivatalból ellenezem hajlandóságát a szenvedésre. Teszem, amire a törvény és tapogatózó ítéletem feljogosít, s megbabonázva nézem, milyen ronccsá, semmivé zúzódik, ahogy a rend lecsap rá.

9

Katonakoromban fél évig tűzserészeknél szolgáltam, aknamezőket tisztogattunk. Körös-körül béke volt, ahol mi dolgoztunk: háború. Nemcsak a nagy pénz, a narancs, a csokoládé, a kivételes alakulat gőgje toborzott össze bennünket, de a hazardjáték alkalmá is. Óvatosan, ravaszkodva, de a halállal kockáztunk minden délelőtt, kezünkben a csipogóval s az aknadőfő lándzsával hasalva a földön, amelyet úgy simogattunk, mint kezdő oroszlánszelídítő a nagyvad ideges nyakát. A mocsaras, lakatlan, merőleges napsütésben is tintazöld erdőségben kövér szitakötők sütkéreztek egy német páncélosdandár langyosfehér koponyáin. E csontvázakat ostromoltuk hónapok óta. Kettős aknagyúrú védte őket, a sajátjuk és az oroszoké, akik nem értek rá bíbelődni velük, áthömpölyögtek rajtuk, éppen csak megkettőzve láthatatlan kerítésüket, s átengedve a makacs dandárt az éhhalálnak és a mezők madarainak. Titok volt előttünk mindkét gyúrú rendszerének kulcsa, győztes halottak és vesztés halottak őrizték, hevenyészett, elmebajos rendszerek voltak, pazarló és végsőkéig bősziült rendszerek, hálózatuk csomóit megfejteni nem, csak tapogatni lehetett, testvérbarátságban a maláriás erdő vak szellemeivel s megállapodott bizonytalanságban afelől, hogy vajon a déli bevonulók létszáma nem süllyed-e a reggeli kivonulóké alá. Talán a béke tette, hogy a fölrobbanás pillanatonkénti esélyét könnyű és sportszerű kockázatnak éreztük. Ám épp ezért délutánonként, vasalt ingben feketézve, volt időnk képzeletbeli ujjainkkal borzongva megérinteni azokat a

láthatatlan rézdrótszalakat, melyek oly szakadékony feszességgel tartották meg sötét nyugalmában az akna talán még várakozó, talán már ócskavassá szétázott robbanótestét.

Akkoriban odahaza is sokasodtak a váratlan kellemetlenségek, egyikünk bátyját felakasztották, másikunk apját betegre verték, volt, akinek csak kitelepítették, internálták, szabadlábbon meghurcolták a hozzátartozóit, és volt, akit nem bántott senki sem. E szárazvillámok becsapódási helye éppoly kiszámíthatatlan volt, mint a mi, kedveskedő női nevekkel illetett, aknáink fölrobbanási hajlandósága. Ez itt tisztább munka, mondta valamelyikőnk, s igazat adtunk neki. Minél tisztább? E szabatosító kérdést egyikünk sem tette föl.

Réges-rég leszereltünk, találomra kiválasztott asszonyoknak gyereket csináltunk, „fél hatra itthon leszek”, mondjuk reggel elmenőben, s alighanem haza is érünk háromnegyedig, az ügyfél nem lő, az akna nem robban, az utcán sem karol belénk két, hajtókája mögött jelvényt viselő ismeretlen. Mégis: ami igaz volt akkor, az maradt ma is. Tisztább munka volt a mocsaras erdőben hasalni, kezünkben a csipogóval, köztünk s a csontig megtisztult németek között az alkotói túlélő mű öldöklő és kibetűzhetetlen hieroglifáival, mint fehér kézelővel évek hosszán elizzó és váratlan műhibáktól durranó aknákat kioldani – emlékből, ágyban, szóban és ökölből megbúvó civil aknákat –, figyelmed elsiklik rajtuk, de késleltetett hatásuk valakit kiterít. Holnap? Tíz év múlva? Ne nyugtalankodj, idejében megtudod, pontosan akkor, amikor már semmit sem tehetsz.

Öngyilkosok

1

Sok a dolgom mostanában az öngyilkosokkal. Itthagynak családot, asztalt, mozdulatokat, s belefúródnak a kintalan csöndességbe. Elindulnak kapkodva, titokzatosan, majdnem türelmetlenül; túlságosan is emberi módon, ahhoz képest, hogy milyen hosszú időre. Száz halál közül – olvasom – kilencvenhét akaratlan, három önkéntes. Minden nép közül enyém adja a legtöbb öngyilkost. A legszabadabb eszerint? Szabadságát az alku és a kisiklás angyalai fogják kézen, gondolom.

Ezer társam közül egy minden évben megpróbálja abbahagyni magát. Kit érdekel éppen ez az egy? S miért érdekeljen engem, hogy a körülöttem járdán és villamoson, boltban és kávézóban közeledő, távolodó, ritkuló és tömörülő, éjszakára idegen falak között eloszló tömegből ez évben is alighanem minden ezredik mérget nyel, lúgot iszik, fölzsinegeli magát, villamos elé ugrik, elmetszi ütőerét, kilép az ablakán, fültövön lövi vagy a zajló Dunába ejti magát. Nem ismerjük; érdektelen s bizonyára hibbant figura. Szánalmunk áttetsző, undor sötétlik mögötte: mamlasz, bohóc, zsaroló, stréber! Kellemetlen a társaságunk? Hiányával tüntet? Ég áldja, ne is lássuk. Mi még egy kicsit – öt-tízezer évig – maradunk.

Ismerek egy ápolónővért: az árnyékszékre átkarolva vezeti ki a szirénazúgás zászlai alatt gyomormosásra behozott öngyilkosjelöltet, ott azonban összeveri. Ingerültségét ma már nem tartom betegesnek. Elég példáját láttam: aki szerette is – marcangolhatja a sikertelen öngyilkost. Az összetartás arra biztat: helyesebb megölni valakit, semmint engedni, hogy különködve maga ölje meg magát.

Szakmám teszi, nem a készséges szánalom, hogy engem annyiszor hatalmukba kerítenek. Ha az öngyilkosoknak kiskorú gyermekük maradt – vagy ők maguk voltak azok –, aktát kell gyártanom a halálukból. Kivizsgálom, határoznom, intézkednem muszáj, s ezalatt akaratlanul is közöm lesz, ha nem is megszűnésük – néhány gyarló

változattal szabványosított – módozatához, de becsukódó életükhöz. Kivált akkor, ha még nem is csukódott be egészen: kiöblítették gyomrukat, bevarrták sebüket, a gázos konyhából szabad levegőre vonszolták, kötélről lemetszették, egyszóval megmentették őket. Elevenek vagy holtak, gondolkoznom kell róluk a következő pillanathoz ragaszkodó emberi társadalom fogalmaival a felelősségről s a bennem kéretlen megüledő tudással az elfáradás természetrajzáról. S ilyenkor a halál egyetlen önkéntese – helyzeti előnye folytán – fölébe magasodik az élet kilencszázkilencvenkilenc nevetős vagy szitkozódó teherhordójának.

Elszánt teherhordó vagyok, azt hiszem, mégpedig a szitkozódók válfajából, kiváltságomat épp ezért, akár egy talicska homokot, szívesen nyomnám bárki kezébe, aki átvállalná. Miért kell épp nekem hátamra vennem a szorítóból kilökötteteket? Csapdám, igaz, magam kerestem, de legalább mérgelődhessem. Rosszul fizetett, mogorva átlaghivatalnok vagyok, mint bárki más; a koldus mellett, ha van is aprópénzem, gyakran elsietek; utálok kórházban beteget látogatni; bosszúsan adom át helyem az öregasszonyoknak hazafelé menet az autóbussen; szomszédomnak, egy özvegyembernek, inkább nem is köszönök, csak hogy ne kelljen meghallgatnom a kesergéseit; miért kell hát hivatali szolgálatomban idegen szenvedések bűzét szagolnom nap nap után? Honnan bányásszak magamból annyi részvétet, ahány nyomorúság koptatja fogadószékeket az íróasztal túlsó oldalán?

Ilyenfajta dohogásaim közben hólyaghurutos, fogatlan házmesterhez érzem hasonlónak magam; éjnek évadján kicsengették, hálóingére irhabekecset, kopasz fejére gyapjúsapkát húzva kibotorkál – s a kapuban senki. Átkozná a tréfamestert, de vattával bedugaszolt fülébe kis nyekergés szivárog, lenéz a földre: bebugyolált csecsemő hever a lába előtt. Az öreg nem hisz a szemének, tarkóját vakarja, gyámoltalanul széttekinget a néptelen utcában, majd – őszintébben nem is cselekedhetne – szentségelni kezd: pokolian undok jövőt kíván a csomag letevőjének. Ráadásul – ha fellengzős indulatú vénember – megkérdi a Gondviseléstől: „Mondd, Uram, hogy van ez? A hármásban Pikor a házmester, a hetesben Zahorec. Miért kellett ennek a dögnek épp hozzám, az ötöshöz betenni a porontyát, mielőtt gyalázatosan eliszkolta az éjszakában? Miért esett pont énrám a választása? Mondd, Uram, nem vagy te ludas ebben a dologban?” A Gondviselés várhatólag hallgat, a házmester pedig elunja a faggatózást. Attehetné talán ezt a kornyikáló ajándékot Pikor vagy Zahorec kapujába, s becsengetve a szomszédba, visszaurranhatna, de nem teszi. Talán fél a leleplezéstől, talán arra is gondol, hogy a kisbaba közben megfázik, legvégül talán egy csöppet helyesli is az ismeretlen választását. Pikor túlságosan szereti az italt, Zahorec egyre butul az agyér-elmeszesedéstől. Felnyalábolja tehát a mind erőszakosabban síró csecsemőt, s immár gyakorlatiasabb teendőkön jártatja esztét. Később, pelenkaöblögetés közben már csak elvétve jut eszébe a kérdés, hogy miért éppen rá, az ötösré esett a kellemesnek továbbra sem mondható választás.

2

Napjaik kulcsra zárt telefonfülkéjéből, ha nincs kitartásuk tovább hallgatni a vonal túlsó végéről érkező gorombaságokat, ablakot törve zuhannak ki az öngyilkosok. Ügyfeleim mostanában fáradékonyabbak. Vigyázatlanul őrzött táborokból szökődösnek így sorozatban a foglyok, egymás hült helyétől fölizgatva, ki a szigorú barakk melegéből, a drótkerítésen túl csapongó semmisségbe.

K.-né kezdte a sort nemrégiben. Évek hosszán megsokallta férje ütlegeit. „Bíróság elé visszük a férjét”, mondtam neki, kért, hogy ne tegyem. Két almával és egy tábori székkal kivillamosozott a Húvösvölgybe. Rossz félcipőjében fölbukdácsolt a hegyoldal hófödte sziklatörmelékén. Lábnyomai, mint parasztház meszelt falán egy

géppisztolysorozat, meredeken vezették fölfelé másnap a rendőrjárőr tekintetét a csúcsig. Odafönn megette almáit, szárítókötelet hurkolt egy csúzos kézhez hasonló, zsugorodott tölgyre, s kirúgta maga alól tábori székét. Mikor rábukkantak, a műanyag kötél már kinyúlott, K.-né talpon állt, ajka közül kiágaskodott műfogsora, arcán alvadt vér, összekarmolhatta magát. Kabátzsebében családi fényképeket találtak; kértem a nyomozót, hagyja nálam őket a gyerekek részére. Férje, mint szakaszvezető, vásári körhinta sárkányfejes hajójában. Színesre pingált esküvői kép, K.-né hasán kidomborul a kölcsönzött menyasszonyi ruha, őszirózsával takarja. Stációképek az idő munkájáról: hasaló csecsemők, hátrább a fehér harisnyás, merev szemű testvérek, leghátul a szülők, mintha egy sietős, hanyag kéz rátenyerelt volna arcukra, érdektelen ráncok szövete, szájúregbe süppedő ajkak, erőtlen tekintet, melyből apránként minden látvány kihull. K.-né mintha azt mondaná: „Szűzanyám, az ökörnek is elég lenne, amit én kapok.” Férje nem szerette kézzel megütni, inkább csak taposta, s ha nagyon részeg volt, meggyújtotta ölén és hónalján a szörzetet; a gyerekek nézték, és remegtek. K. nyomott, hencegő arca; ha pofon vágnák, elmélázna, talán bőgne is kicsit. Mondják, a temetés után nekitámasztotta a halott asszony képét a borosüvegnek, szembekönyökölt vele, s kutatóan nézte. Másnap állami gondozásba vettem a gyerekeket. K. eljött tiltakozni; asztalomon dörömbölt, írógépet rángatta, kirúgtam. Néhány napja találkoztunk egy kocsmában. Két kéményseprőnek mesélte csukladozva, milyen tisztaságot tartott a felesége. Hallgatói elfordultak tőle, s valami máson nevettek. K. észrevett engem is, bókolva köszönt, szurtos volt, megsoványodott, a szemhéja ugrált.

Következő ügyfelem, O.-né egy távcső képzetétől próbált megszabadulni. „Lyukat fúr a mennyezetben, átdugja rajta a távcsövet, és figyel”, panaszkodott férjére. O. elhagyta az asszonyt s ikerfiat egy csaposnőért. Ha közömbös lenne, nem figyelne, vigasztaltam. „Csak mutogatja a másiknak, hogy tönkrementem, s kinevetnek”, hátrított el. Biztattam, tegye féltékennyé az urát, hizzon meg kissé, vegyen divatos ruhát, s tartson udvarlót. Megpróbálta, férfiakat vitt föl magához, de „nem úgy viselkedett, ahogy kell”, vallotta később egyikük, egy hentes. Mintha valami harmadik személynek hencegett volna az ágyban szeretője férfiasságával, fintorgott és nevetgélt a mennyezet felé. Időnként azonban sírógörcsbe tört ki, és kérte a hentest, bújjanak az ágy alá. Ehhez neki nem volt semmi kedve. O.-né alkalmi szeretői elmaradoztak, bár lakása kétszobás s teste még fiatalos volt. „Elüldöz mindenkit mellőlem”, panaszkodott a férjére. Javasoltam, cseréljen lakást. Megtette, sorozatosan; a negyedik emeletről leköltözött a másodikra, onnan a földszintre, mind hitványabb lakásokba, a távcső azonban újra meg újra áttörte feje fölött a mennyezetet. O.-né leselkedett a férjére, s emésztő kíváncsiságát optikai rögeszméje által átruházta rá. „Előttem mentek tegnapelőtt. Az uram a nő fülét húzogatta, de közben a szembejövőkön járt a szeme, az egyiknek utánafordult, meglátott, s oda akart jönni hozzám. De én köptem egyet, és elfutottam... Estéknél belenéz a távcsövembe, s azt mondja a kurvájának: »Látod, amíg velem voltam – élt; otthagytam – beledöglik«... Igaza van. Nála nélkül semmi sincs. A két gyerek sincs, nem is látom őket.” Mondogatta, hogy megöli magát. Figyelmetlenül csitítottam, annyian ijesztegetnek ezzel; Lear körül a fenyéren nincs annyi nagy szó, mint ebben a szobában. Egy éjjel csakugyan kinyitotta a gázcsapot, s tárva hagyta a konyhából nyíló ajtót. Egyik fia fölébredt, elrángatta az anyját a gázszűrő elől, és kiszellőztetett. Attól fogva, amíg az egyik fivér aludt, a másik, tenyerét harapdálva, ébren maradt őrködni. O.-né azonban egyik este altatót kevert vacsorájukba, s éjjel újabb kísérletet tett. Most a macska ébredt föl, a kilincsre ugrált, reszelős sikolyaival fölzaklatta a házat. Az ikrek még

éltek, anyjuknak – szájában a gázvasaló gumicsöve – már vége volt. Intézetükből az ikrek néha értesítenek, hogyan feleltek számtanból vagy történelemből.

G. Klára tizenhárom éves tanuló apját mint háborús tömeggyilkost 1951-ben leleplezték és fölakasztották. Anyjába beleszeretett a nyomozótiszt, s hogy feleségül vehesse, leszerelt. A pártból kizárták, teherautósofőr lett. Az asszony is keresett, ápolónő volt, egyetértésben éltek, G. a gyermeket örökbe fogadta. A kislány csak G.-t tudta apjának. A volt nyomozótiszt 1956 után visszakerült korábbi munkakörébe. Apai nagyanyja tavaly fölkereste a kislányt, tájékoztatta származásáról, s megpróbált gyengédséget ébreszteni benne vér szerinti apja emléke iránt. G. Klára télen bejött hozzám, s elmondta, hogy örökbe fogadó apja több ízben erőszakkal közösült vele; a történekről hitelesnek látszó részleteket adott elő. Kérdeztem, tudja-e, hogy ha a vád bebizonyosul, G.-t börtönbe csukják. Bólintott: tudja, ezt akarja. Az orvosi vizsgálat szerint valóban nem volt szűz. G.-né beidéztem; előbb tiltakozott, majd elbizonytalanodott, és sírva fakadt. Emlékei között kutatva földézett egy hajnalt. Korábban jött haza a kórházból éjszakai ügyeletről, s egy ágyban találta férjét és lányát. Mikor fölemelte a takarót, látta, hogy a kislány hónaljig meztelen, hálóinge fölgyűrődött, G. keze a kislány hasán pihent. Kérdésére reggel azt felelték, hogy Klára az éjjeli vihartól félve bújt oda az apjához a szülői ágyba. Azt is észrevette, hogy férje szívesen nyit be a fürdőszobába, mikor a kislány mosdik. Gyanús továbbá a következő eset: néhány hónappal ezelőtt Klára későn este nyitott be szobájukba, amikor ő és férje éppen ölelkeztek; megnézte őket, majd becsapta s magára zárta az ajtót, nem állt velük szóba napokig. Tanú hiányában kértem az asszonyt, hogy figyelje az urát. G.-né ehelyett kifaggatta a kislányt, és gyűlöletesen valószínűnek találta a részleteket. A kislány egyebek között elmondta, milyen becézőszavakat használ ölelkezés közben nevelőapja; ismerősek voltak. G.-né elrohant férje parancsnokához, s mindent elmesélt neki, töviről hegyire. A parancsnok gyanúja nyomban fellobbant, nem különösebben szívelte G.-t, azonnali hatállyal felfüggesztette állásából, intézkedett előzetes letartóztatása végett, nehogy a vizsgálat folyamán megfélemlítesse hozzátartozóit. A vizsgálat már ügyészhez került, mikor G. Klára ismét jelentkezett nálam. Közölte, hogy egy szó sem igaz mindabból, amit korábban mondott; kért, hogy védjem meg szülei haragjától. Miért tette? – faggattam. „Az igazi apámat ő küldte kötél alá, azt akartam, hogy őt is vallassák, és féljen.” Megemlítettem, hogy vér szerinti apja védtelen embereket ölt meg, törvényesen ítélték halálra. „Amit ő csinál, az sem szép”, válaszolta. „És a szüzességed?” „Magam téptem föl.” Kérdésekre, hogy a bosszúnak miért éppen ezt a módját választotta, azt felelte, hogy gyakran álmodott erről, foglalkoztatta ez a lehetőség; sőt azt is észrevette, hogy mikor apja ölébe ül, G. lassan elpirul, és megkeményedik a nadrágja; erről több ízben szántszándékkal megbizonyosodott. És a részletek? Leselkedett, hallgatózott. G. csak egy hét múlva szabadult. Nem tudtam meggátolni, hogy az asszony össze ne verje a kislányt. G. csöndes volt és merev, átnézett a gyereken, majd egy napon bejött, s kért, hogy legalább átmenetileg helyezzük el Klárát az intézetben, nem tudja türtőztetni keserűségét „a tömeggyilkos lánya iránt”. Kérését teljesítettük. Az intézetből Klára két hónapig egy sort sem írt, majd hosszú levelekben kért bocsánatot apjától, rimánkodott, hogy jöjjön el hozzá látogatóba. G. nem válaszolt, felesége írt helyette: „Apád egyelőre nem tud felejteni, idén még nem jöhetsz haza.” G. Klára az intézet melletti erdőben gyilkos galócákat szedett, apró darabokra tört egy borotvapengét és egy zsebtükröt, majd mindezt lenyelte. Mikor egy tisztáson rátaláltak, még élt, a mentőkocsiban halt meg.

B. szerény, talán kissé nyomott ember volt, nem lehetett napokon át szavát sem venni. Évek óta napi kétszáz búzászsákot emelt, egyenként nyolcvan kilogramm,

huszonöt-harminc méteres úton, éppen csak cigarettaszünetekkel. Munka után egy korsó sör, kettő csak szombatoként, pálinka sohasem. Megérdemelte neve napjára a kacsasültet. Azon a napon szokása szerint az ágy szélén ült, nézte a két lányát, ahogy tanulnak, válla kicsit remegett, ökleit térde közt lógatta, majd fölállt, hogy a konyhában rágyújtson. Felesége éppen akkor húzta ki a tepsit a sütőből, B. talán az első szippantástól, talán a fáradságtól egy pillanatra megtántorodott, s beleverte sípcsontját a gázsütő leeresztett vasajtájába. Fájt, elmúlt, megint fájt, túrte, végül annyira fájt, hogy orvoshoz ment vele. Csontrák; előbb térdig csonkolták, negyedév múlva combközépig, mankót kapott. Mankót és rokkantsági nyugdíjat, fele annyit, mint amennyit azelőtt keresett. Felesége bolondulásig hajtotta magát, gyorsuló futószalag mellett metélt száraztésztát csomagolt egész nap zacskóba, ezerkétszáz forintnál többet nem tudott megkeresni. A lányok kinőtték ruháikat, karácsonyi ajándéokra nem telt, hús nem került az asztalra. Most derült ki igazán, milyen kicsi a lakás. A szoba kétszer öt méter; elfért benne egy szekrény, két ágy, egy asztal, két szék. A bútorok között alig maradt hely. A szűkösség miatt B. nem tudta használni mankóját, féllábon ugrándozott, vigyázva, nehogy megüsse érzékeny, időnként gennyedző csonkját. Az orvos, mikor megtudta, hogy B. feleségével egy ágyban alszik, behívatta az asszonyt, és lelkére kötötte: aludjék másutt, mert álmában megrúghatja férje beteg lábát, s minden hevesebb érintés veszélyes. Majdnem azt mondta: életveszélyes. B.-né leköltözött a padlóra, félméternyi rés maradt a szekrény és a heverő között, régi kabátokat terítettek rá, éjszakánként nyögve forgolódott rajtuk. Férje nyitott szemmel könnyökölt az ágyon, nézte feleségét, ahogy elkeskenyült arcára ráesett a hold világossága. Esténként könnyörgött az asszonynak, hogy feküdjék melléje; B.-né ingerülten tiltakozott. Férje egy alkalommal megkérdezte: „Talán undorodsz tőlem?” Az asszony sértettségében egy napig hallgatott. Megpróbáltam közben járni érdekükben a lakásosztályon. „Talán egy év múlva, de inkább két év múlva”, mondta nyúzott képű kollégám, és mérgesen szortyogtatta pipáját. B. napjai kínosan teltek, nehezebbre esett a mosdás, bajos volt kibicegnie az árnyékszékre, segítségre szorult. Lányai mind ritkábban szóltak hozzá, nem érdeklődtek hogylétéről, s a korábbinál gyakrabban szellőztettek. Feleségével sem volt mit mondaniuk egymásnak, az asszony munkahelyére panaszkodott, neki azonban még ennyi mesélnivalója sem volt. Leginkább az evésben telt öröme. B.-né egy alkalommal, talán tréfából megjegyezte: „Többet eszel, mint amikor zsákoltál.” Férje napokig ezen rágódott, s megállapította, hogy csakugyan elhájásodott – a krumplin és babon. Lakott a házban egy vak ember, azzal beszélgetett délelőtt a gangon, előtte kiszámolta, hogy amit megesszik és elfüstöl, többbe kerül, mint amennyivel kevesebbet kapna a család, ha a postás hó elején rokkantsági helyett özvegyi nyugdíjat kézbesítené. A vak ember nem értette, mért mondja ezt, helyeselt. „Drága az élet”, mondta. B. egy délelőtt fölhajtott egy üveg marólúgot, s biztonság kedvéért még egy pohárnyi dohányfőzetet. A konyhakőre ült le meghalni, nem akarta összepiszkolni az ágyat, kendőt kötött szája elé, hogy a hörgése ne hallatsszon ki a folyosóra. Végző cselekedetében is szófukar volt, felírta egy irkalapra: „Adjátok el az ünneplő ruhámat, abból temessetek el.”

3

Délután el kellene mennem, hogy intézetbe vigyek egy hülye gyereket. Szülei – dr. Bandula Endre és felesége, született Cséfalvay Borbála – tegnapelőtt megmérgezték magukat, belehaltak. Huzat nélküli dunna alatt feküdtek a téglalábbal megtámasztott vaságy rongyokkal letakart sodronyán. Éjjeliszekrényükön a tibeti halottaskönyv, lottócédulák igazolószelvényei és tenyéryei szalonnabőr. Ötéves fiúgyermekük meztelenül, szőrösen kuporgott ürüléktől síkos ágyában.

A szomszédok törték rá az ajtót, szüleinek halála után tizenkét órával. Banduláék gyűlöltek szomszédaikat, de koldultak tőlük, azok viszont sajnálták Banduláékat, de örökösen följelentették őket. Csak hozzám hat följelentés érkezett, semmit sem tehettem. Bandula alakoskodott, hízelgett, felfortyant időnként, műajulásokkal ijesztegetett, de végül is fütyült rám; bolondcédulája sérthetlenné tette, mint egy titkosrendőr-igazolvány vagy egy leprafolt. Banduláné fakó hangon kellemes ifjúságáról, zártkörű vallásáról beszélt, halott anyósának szigorára, szomszédainak rosszhiszeműségére panaszkodott, és hármójuk szűkölködését ecsetelte, de ha szóba hoztam a fiát, kitért, elgondolkozott. Maga elé ejtett tekintetét néha fáradtsággal rám emelte, túlságosan is megadó, kertelés nélküli várakozása zavarba ejtett, kis ideig uralkodott rajtam, aztán mindketten az írógépet néztük. Egyébként minden leereszkedett rajta: arcának húsa, orra, melle, hasa, még a harisnyája is. Fogai sorra eltűntek a szájából, előbb a természetesek, majd az aranykoronák, kissé selypegett, szüntelenül nyalogatta elbarnult, de még vastag ajkát. Régen, azt mondják, szép volt, most már csak enni szeretett; az ócskapiacra hurcolt kínai legyezőktől és címeres csonttányéroktól kezdve, a különféle rokoni, állami és egyházi segélyekig, Banduláné mindent megevett, Bandula mindent megivott; a gyerek kiesett a versenyből. Mégis ő maradt életben. Most áll az ágyában, elpusztíthatatlan pihés testét hozzádörzsöli a farácsozathoz, közben a nemiszervével játszik, nevetgél. Egy-két napig még adnak ennie a társbérlok, aztán valószínűleg nem. Intézetbe kellene vinnem, hely azonban sehol sincs részére. E pillanatban sejtmem sincs róla, mit kezdjek Bandula Ferikével, attól tartok, a nyakamon marad. Szereti, ha megvakarják kimeredő bordáit, ilyenkor több mint emberi boldogsággal sikongat. Ha odamegyek, megvakargatom.

Bandula – a jog- és államtudomány doktora – a háború alatt miniszteri tanácsos volt, és tulajdonosa egy négyemeletes bérháznak. A második emeleten háromszobás lakásban lakott anyjával és feleségével. A jobboldali irányzatnak csak annyiban engedett, hogy mint háziúr egy zsidó halárusnak és egy csípőficamos, kommunistagyanús gépíróőnöknek felmondott, titokban azonban pénzzel és másik lakással kárpótolta őket. Hivatalában nem politizált, aggasztó statisztikai adatokat megnyugtatóbb csoportokba vont össze; szerette ezt a munkát, és hallgatott, amikor hivatali társai a szövetséges hatalmak erkölcsi és műszaki felkészültségét lekicsinyelték. Kissé mulyának tette magát, és olyan szerényen állt felvilágosításaival sokat szereplő főnökeinek rendelkezésére, hogy szívesen sorolták magasabb rangosztályba. Kollégái rábízta különvéleményeiket és házasságtöréseik fordulatait, Bandula pedig együttérzően és valami többlettudást sejtetve mosolygott és bólogatott.

Amíg anyja élt, hazajövet az ő szobájába lépett be először, kezét csókolt, és elmesélte, mivel töltötte napját a miniszter. Kicsit hazudott, hogy szórakoztassa anyját. Feleségét csak ezután üdvözölhette. A felületes álmú öregasszony, ha éjjelenként ágycsikorgást hallott szobájukból, súlyos lépteivel becammogott a fiatalokhoz, botjával a paplanukra csapott, és azt mondta: „Mára ebből elég! Endre, kérem! Magának helyt kell állnia holnap a hivatalában. Szíveskedjék erre is gondolni! Igen?” „Igenis, mama”, hangzott a sötétből. „És maga, Piroska? Nem hallottam a szavát.” Menye, akinek Borbála volt a neve, ezúttal is megadta magát: „Igenis, mama.” Az öregasszony, megenyhülve, nyugodalmas jó éjszakát kívánt, és botjával ütögetve a bútorok lábát, visszagomolygott kivilágított, tükrös ágymennyezete alá, ahonnan éjszakánként farkasszemet nézett önmagával.

Született egy kislányuk is, Bandula négykézláb ugatott, hogy megnevettesse, felesége reggelenként vastagodó, meztelen testéhez szorongatta, másfél éven át nem volt egyéb beszéd tárgyuk, mint apró, rejtelmes megnyilatkozásai; az ostrom

alatt nagynyja fölvitte levegőzni a porolódvarra, egy alacsonyan szálló vadászgép mindkettejüket legéppuskázta. Vonításával Bandula kőpadra feszítette az óvóhely lakóit; felesége elhomályosult tudattal ringatta a kislány hulláját, s nem engedte eltemetni, míg álmában ki nem vették a kezéből. Bandula ettől a naptól fogva megnövesztette vörhenyes szakállát, felesége pedig hónapokig nem volt hajlandó más ruhát felvenni, mint azt, amelyben utoljára magához ölelhette a gyermekét. A kislány eltűnével nem volt miről beszélniük egymással, a tunya szemlélődésnek külön-külön adták át magukat, lakásuk, tárgyaik elvadulását sérthetetlen közönnyel helyben hagyták. Várakozásmentes ideiglenesség terült az életükre.

A háború után a szakállas Bandulát mint a letűnt rendszer kiszolgálóját elbocsátották állásából. Házukat államosították, lakásuk két szobájába társbérloket telepítettek, később az egyik társbérlo, akinek másodunokatestvére a lakáshivatal iktatórészlegében dolgozott, kiigényelte a fürdőszobájukat is. Bandula fellebbezett, mire a társbérlo, egykori nyilas fogtechnikus, feljelentette őt ékszerrejtegetésért és külföldi rádióadásból származó rémhírek terjesztéséért. Bandulát egy évre internálták, anyja gyűrűit és melltűit elkobozták. A tábor egyik óre szeretett kötekedni vele, hellyel kínálta, s ha leült, szemtelenségéért, ha felállt, parancsmegszegésért pofon vágta. Bandula hibbant elmével tért haza.

Bebörtönzése előtt téglahordó segédmunkásként dolgozott, utána azonban nem kívánt elhelyezkedni. Bútorokkal teletömött szobájukban gubbaszkodott, szép időben is csukott ablak mögül nézte a lenti piactér eseménytelen történéseit, félt utcára menni, s ha mégis muszáj volt, tárcájában orvosi igazolványt hordott, amely szkizofréniáját tanúsította. Mikor az eladnivalóknak végére jutottak, munka után nézett. Több helyen felfogadták, de ha aluszékony pizsmogása miatt rászóltak, ő megrettenve kikérte a munkakönyvét. Végül is lemondott a kötött állásról. Verseket írt kislánya haláláról, feleségével írógépen lemásoltatta, s zöld szemüveggel, fehér bottal eszpresszóknak, népbüféknak árulta őket. Nem szólt a vendégekhez, csak meglengette orruk előtt a verset, és kihúzott zsebéből egy táblácskát, amelyen ez állt: „Támogassák a szegény hadirokkantat. Költeményeinek ára 1 forint.” Volt, aki két forintot adott, a többség egyet sem.

Szerette ezt a munkát, bekóborolta a várost, zöld szemüvege mögül leltárba vette kopár életét, s a könnyen szerzett pénzből rászokott az ivásra. Ízüknél jobban esett neki az italok gőze, ha a kellő szesznyomás beállott, úgy érezte, minden tökéletesen egyre megy, közömbös, hogy az ember miniszteri tanácsos vagy kéregető, hogy szivarfüsttillatú vörösbársony-karosszékből vagy egy ecetszagú boroshordó tetejéről szemléli embertársait, akik többnyire félelmetesek és kiszámíthatatlan haragúak.

Gyakran már reggel berúgott, verseivel az eszpresszóknak támolyogva felborította a székeket, a felszolgálónók ráuntak, kilökdösték, néha rendőr pofozta meg – hiába mutatta céduláját – egy szomszédos kapualjban. Egyszer térden rúgták, sajkása csak lohadt, de nem szűnt meg. Attól fogva bicegve járt; kellemes volt rászoknia, előbb csak kevéssel, később jóval nagyobbakat zökkent a kelleténél. Feleségével együtt időnként koplaltak, ilyenkor igyekezett italszámláját a lehetőségig lecsökkenteni. Talponállókban sündörgött, s ha észrevette, hogy valamelyik vendég árnyékszékre menve félig telt poharát az ivópolcon hagyja, óvatosan kihörpintette, ami benne maradt, és elpárolgott. Előfordult, hogy az utcán kapták el, a háta megetti trappogásból érezte, szomorú percek következnek, s ettől elérékenyült. Jobbjával tarkóját, baljával arcát takarta el, és vékony sírásra fakadt. Támadói arra számítottak, hogy tagad, lepocskondiázza őket, vagy elfut. Alázatától meglepődtek, becsületből

egyszer-kétszer beléöklöztek, megállapították, hogy „golyós az öreg”, s útjára eresztették, néha azonban még vissza is hívták, és fizettek neki egy nagyfröccsöt.

Banduláné kitanulta a gyors-gépírást, állást kapott. Ezenkívül még egy esemény történt életében: belépett egy újonnan alapított vallásos szektába, a „Vezeklő Isten Gyülekezetébe”. Jólesett tudnia, hogy a gyülekezetnek mindössze kétszáz tagja van a világon, s azok is mind ismerik egymást. Vezetőjük egy örökké izzadó ösztövé, golyvás férfiú volt, három gyermekével és harmóniumával egy öregasszony üzlethelyiségében lakott ágybérliként, s a rákkórház hullakamrájában dolgozott, mint segédboncnok. Hívei időnként munkahelyén keresték fel az embernagyságú hűtőtepsik, a szétapritott, lekopasztott, a márványasztalról lelógó lábú-karú roncsaléktestek között, s itt érthetőbb volt, amit a boncnok közös hitük szokatlan parancsairól mondott.

„Úgy élj, mintha még éjfél előtt meg kellene halnod”, vallotta alaptétel gyanánt. Semmire sem mondta, hogy „tilos”, csak azt, hogy „fölösleges”; s ennek a szónak vérmaszatos, gumikesztyűs kezének széles kaszálásával adott különös nyomatékot. Ha a hívek – kis sejtekbe szerveződve – négyesével-ötösével összejöttek, elmondták egymásnak, hogy milyen veszendő mindaz, amiért mások török-sanyargatják magukat és egymást. A lét fundamentuma Isten szenvedése, az emberek pedig – képes szóval – Isten verítékcsojpei, hangoztatták. Halálunkban ő vezekel a teremtés szemmel látható tökéletlenségeiért; életen túli jutalmunk pedig – az ő megszenvedett diadala – a zúgó és fényes semmiség, a boldog alaktalanság, az önmaga csendjével teljes pihenés. Segítenünk kell, biztatták egymást, a szenvedő Istennek, még életünkben kioldódva pályánk rögzös alakzataiból, mindenből, ami görcsös, erőszakos és romlékony, az emberi büszkeség minden vonaglásából. A gyülekezet hívei nevettek a politikán, kerülték a nyomtatott betűt, kényelmes, de csúnya göncökben jártak, sokat énekeltek, egymással ötletszerűen szeretkeztek, s bár majszolgotva és figyelmetlenül, de meglehetősen sokat ettek.

Banduláné, az egykori főszolgabíró leánya, révedezve és vontatottan végezte munkáját, nemegyszer elgondolkozott, miközben főnöke levelet diktált neki, s egész szókapcsolatokat kifelejtve ereszkedett vissza az érdektelen közlések mezejére. Vastag térdén kétujjni csíkban lefutott szemű harisnyával közlekedett, pulóvere rendszerint föl húzódott az oldalán, s látni engedte sárguló, szalonnás testét. A politikai gyűléseken földimogyorót rágcsált, nemegyszer ülve maradt, mikor a többiek fölállva éljeneztek, s ha felelősségre vonták emiatt, mosolyogva bevallotta, hogy nem figyelt oda. Főnökének köszönhette, hogy néhány éven át mégis eltűrték jelenlétét, az ő különmunkáit gépelte nevetségesen alacsony órabérért délutánonként, mikor a többiek már hazamentek. Egy alkalommal a főnök kifaggatta, mitől olyan közömbös Banduláné. Az asszony nem látott okot arra, hogy élettörténetének néhány mozzanatát, s főképpen pedig szektás hitét elhallgassa. A főnök szórakozva hallgatta, megjegyezte, nem is olyan butaság ez a hit, és megkérdezte, vajon az önmegtartóztatás kötelessége-e a Vezeklő Isten híveinek. Ugyan miért lenne, felelte az asszony; s arra a kérdésre, hogy a nemi örömet is megengedi-e hitük, határozott igennel válaszolt. Jóságú derűvel abba is beleegyezett, hogy a főnökkel az elsötétített hivatali szoba íróasztalán egyesüljön, készségesen pihegett, de öltözékét igazgatva egyetlen célzást sem tett a történetekre. Soha sem kérdezte meg, nem találkozhatnának-e más körülmények között is. Szórakozott gyengédséggel simogatta a férfi görcsös testét, nyers duruzsolással biztatgatta. Egyszer azonban, mikor a főnök egy oldal végéhez érve, minden átmenet nélkül, követelő sietséggel odahúzta a rövid és kemény íróasztalhoz, Banduláné sírva fakadt, goromba szavakat mondott, és

kijelentette, hogy nem hajlandó munkaidőn kívül egy sort sem gépelni neki. A főnök elfordult tőle; Banduláné lompos, csöndbe süllyedő tömegét a vállalat nem szenvedhette tovább.

Két évvel ezután megszületett Banduláék fiúgyermek. Nem kívánt, nyűgös terhesség, derékfájás, szívpanaszok, vizes daganat sejtette előre, hogy a második gyermek a megpróbáltatás gyermeke lesz. Jövetelét megelőzően Banduláék keményen nyomorogtak, amerikai rokonok gyér segélyküldeményeiből tartották fenn magukat. A gyermek császármetszéssel született, hosszú negyedóraig nem akart sírni, lázasan élesztették, míg Banduláné fölhasított, bőséges teste ájultan hevert a csatakos műtőasztalon. Az anya az első szoptatásnál észrevette, hogy a csecsemő koponyáján hiányzik a rombusz alakú kutacs. Szófukar magyarázatot kapott: a csontszelvények varratai még a méhében összeforradtak. A néhány hetes gyermeket egyik kórházból a másikba vitték, az orvosok kerülték a két szülő megalázott, sóvárgó tekintetét. Egy öreg orvos végül rájuk nézett, és azt mondta: „Kérem, a gyerek idióta lesz, nem segíthetünk rajta”. Banduláék nem értették. „Enni, járni, talán éjjeliedénybe ürülni is megtanulhat. Más egyebet aligha.” Megkérdezte őket, akarják-e maguk nevelni, pontosabban: idomítani. Felajánlotta, hogy egy-két éven belül helyet szerez részére a képezhetetlen idioták ápolójában, ha most benyújtják kérelmüket. A szülők zavartan elutasították.

A lesújtott szülők hanyag szívükbe fogadták a kisfiút, de nem tettek érte többet, mint önmagukért. Ha jobban meggondolom, talán annyit sem. Igaz, maguknál tartották, s nem tülekedtek a szabadító ápolói férőhelyért. Reménytelen áldozatok azonban kifícamodott, sokan kétségbe vonták a jóhiszeműségét, és émelyegtek a pucér – vagy talán inkább körmönfont – logikájától.

Banduláék hároméves korára sem tudták bilire szoktatni a fiukat. Bőre ekkor már nem bírta a guminadrágot. Combtöve kimarjult, s ha levették róla, ruhája átnedvesedett: torokgyulladás, mellhártyagyulladás, szüntelen hurut, hörgés, váladék. Sikertelen kórházi kezeléseket után, guminadrág és meghülés bűvös köréből menekedve, Banduláék elhatározták, hogy vademberi életmódra fogják a gyermeküket. Vagy kibírja, és megedződik, vagy elpusztul. Nyár derekán pucérra vetkőztették, s nem adtak rá ruhát ős beálltával sem; tüzelőt sem vásároltak, nehogy a szoba hőmérséklet-ingadozása megzavarja alkalmazkodását a külső hideghez. Étrendjéből kiiktatták a főtt ételeket; répát, vöröshagymát, feketeeretket rágsált egész nap, ehhez járult a nyers lóhús, máj és velő. Ferike erőre kapott, meghülései elmúltak, testét ellepte a sűrűsödő, szőke pihe.

A társbérlik és a szomszédok meggyanúsították a szülőket, kivált Bandulát, a gyógymód kieszelőjét, hogy meg akarják ölni a gyermeküket. Föltevésüket tudatták mindenféle szervvel, s megállapították, hogy a ház egykori tulajdonosának börtönben, a szerencsétlen gyereknek pedig megfelelő intézetben lenne a helye. Hosszú beadványaik nálam futottak össze, kivizsgálás után valamennyit irattárba küldtem. Engem is megvádoltak: tétlenségemmel bűnrészes vagyok az edzőkúrának álcázott gyilkossági kísérletben. Banduláék csakugyan békén hagytam. Nagy ritkán beidéztem valamelyiküket, beszélgettünk, aláírták a semmitmondó jegyzőkönyvi figyelmeztetést, amire szükségem volt, s tudtam, minden marad a régiben. Az életnek önértéke van, példalóztam, nincs érv, amely feljogosítana bárkit is arra, hogy emberéletről – ha mégoly alacsony fokú is – döntsön; gondolataimhoz azonban kísértően hozzátapadt a különböző emberroncslerakatok emléke. Mozdulatok és jeladás nélkül, kosárban, ágyon a lélegző hús, erjedő, csukott tömegek, élnek, mert

nincsen gyilkosuk. Ne is legyen, mondom magamban, türelmesen és elvakultan. Az első feljelentésre magam mentem el Banduláékhoz.

Ferike rácsos ágyában topogott. Lába alatt ürülékkel bemocskolt nylonlepedő, rajta elszórva almacsutka, káposztatorzsa, sárgarépvág, s egy leszopogatott juhborda, itt-ott véres húsmoszatokkal. Ugyanaz a vidám hulladékszőnyeg, mint az állatkerti majmok ketrecében. A gyerek boldog dühöngéssel rázta az ágy léckeretét, hozzádörzsölte izmos gyomrát, visítással üdvözölt, tekintetében emésztő várakozás jelent meg. Rajta kívül csak Bandulát találtam otthon. Fekete esőkabátban feküdt a téglaszlopokra illesztett ágysodronyon, nyaka körül világoskék dörzstörülköző, szakállában kenyérmorzsa, cigarettahamu, kezében elrongyolt ponyvaregény, *A fakír bosszúja*, földből kiálló, boglyas fejjel a címlapon. Körülnéztem. Az asztalon födetlen lábos, benne három napra való tarhonya, mellette legyező, alsónadrág, milliárdos címletű régi bankjegyek, kirágott kenyérhéj, tökmag, szájharmonika, számlap nélküli ébresztőóra, a széken ágytál, viaszmécses, papírlampion, az ablakkilincsen fekete csipkés melltartó, a sarokban két húrozatlan teniszütő, petróleumgyorsfőző, egy polcon horoszkóptáblázat, befőttesgumival átkötött, régi lottószelvények meg egy kifúrt sajtgarang, benne két fehéregér. A szoba elég homályos volt, az egyik ablakszárnyon zsákvászon és csomagolópapír, üveg gyanánt. A beázástól hólyagos falon apró vérnyomokat, a gyerek ágya fölött ujjhegynyi barnás csíkokat vettem észre. Nem kíváncsi voltam leülni sehová, aztán mégis leereszkedtem egy bicegős konyhaszékre, nadrágomhoz nedves kristálycukor tapadt. Büdös volt; tömör, érdes, megszokhatatlan bűdösség.

„Alázatos tisztelem, kedves elvtárs”, mondta Bandula felkönyökölve, s kezében a bosszúálló fakírral helyet mutatott. Szembogara ijedt, gyors köröket rajzolt körém. Szakállába fogózza megkérdezte, hogy a rendőrségtől jöttem-e? Ha igen, künn tágasabb, feltéve, hogy nincs házkutatási parancsom. Helyzete nem valami rózsás, de a törvényteleniséget nem köteles eltűrni. Mielőtt megnyugtathattam volna, megrettent iménti szavaitól, nyomorék lábával hozakodott elő, felhúzta nadrágszárát, lábikráját tapogatta, s nyomatékkal előkapta az elmeógyógyintézet zárójelentését. Aztán megint erőt vett rajta a vakmerőség, közöljem vele, kérte, mit határoztak róla az illetékes szervek, mert inkább kilép az ablakon, semhogy velem jöjjön a börtönbe. Mikor végre megértette, hogy nem a kapitányságról jöttem, kényelmesen elnyújtózott, cigarettát kért tőlem, és kijelentette, hogy kész velem akár a római jogról is elbeszélgetni.

Másfél óra alatt, amíg nála időztem, meglepő igazságokat, kihámozhatatlan célzatú közhelyeket és sületlen hazugságokat mondott, nyegléskedett és szűkölt, káromkodott és pityergett. Közben föl-fölugrált, belekanalazott a zsírtól hidegen csillogó tarhonyába, megcsókolta fiát, lesöpörte lepedőjéről a hulladékot, és egyre határozottabban kért tőlem cigarettát. „Mint jogvégzett ember”, eltökélten kimondta (ha lecsukatom is), hogy a gyermek életével ő rendelkezik. Rajta és a feleségén kívül senki nem etette, nem tisztogatta a fiát. Ezerháromszáz napja él a gyerek óvele és a feleségével, ebből az ezerháromszáz naptól egy sem volt, amelyen szabadulni tudtak volna fiuk sorsának a gondjától, és nem volt egy sem, amelyen ezt a gondot másvalakivel megoszthatták volna. Arra kér tehát mindenkit, hagyják békén, annyi más rémség, szánakoznivaló van a világon, feledkezzenek meg róla. S akinek ez nem tetszik, menjen a pokolba. Értsem meg, neki senki sem árthat, tőle semmit sem lehet elvenni, ha csak ezt nem, s körbemutatott. Ilyen szabadságot, amelyet ezen a sodronyon, a fia mellett élvez, talál a börtönben is. „Az elmebeteg rabok között”, mondta, „egyszer énekelni támadt kedvem. Elfújtam, ami eszembe jutott. Odajött az ápolófoglár, és hátracsavart kezemet odakötötte a fűtőtesthez. Kérdeztem, miért

csinálja? Fájt. Azt mondta: »Azért, hogy megrohadj.« Mondtam neki, én is ember vagyok, mért rohadjak meg? »Te, ember?«, és köpött egyet. Otthagytam megkötözve, láttam, hogy gondolkozik, aztán visszajött, és azt mondta: »No és ha ember vagy? Akkor is megrohadhatsz. Nézz körül, ilyen kis helyen is milyen sok az ember.« De azért leoldozott, és kártyáztunk. Mi ketten, ön meg én, ugyanazt a római jogot tanultuk. Hány alapelv, szabály és büntetés. Nézze, kedves kollégám, ha szabad ezt mondanom, ön még ebbe van belegabalyodva. Csak nagy ritkán gondolkozik függetlenül, ha, mondjuk, a foga fáj. Énrám azonban mindez nem vonatkozik. Nincs olyan emberi szó, amely énrám vonatkozhatna. Én már éppúgy nem vagyok ember, ahogy a fiam sem az. Gyújtsunk rá. Én egy véletlen vagyok. Igaz, ez is emberi szó.» Ezen mindketten nevtünk. Aztán meghámozott egy répát a fiának, néztük, hogy rája a gyerek, eljöttem.

Így kezdődött ismeretségünk, kedveltem is, viszolyogtam is tőle. Lényének takaratlan üregei zárolt lehetőségeimre emlékeztettek. Álmaimba is belépett; megbilincselve végigvezetett egy ráccsal elrekesztett folyosón, amelynek szürke nemezzel párnázott ajtója előtt, egyenlő térközökben, gumibotos örök merengtek. Más alkalommal íróasztalom mögött ült, egyenes derékkal, hosszú ujjait az írógép billentyűsorán nyugtatva; figyelmeztetett az igazmondás kötelezettségére, s jegyzőkönyvet vett fel ügyemben. Személyi adataim rögzítése után megkérdezte, hogy szeretem és tisztelem-e őt? Azt feleltem, ebben egyáltalán nem vagyok biztos. Félrelökte az írógépet, és rám kiáltott: „Valld be, hogy az állásomra pályázol! Irigyled a felelősségemet! Ezt akarod?” S oldalt kinyújtotta jobb lábát, vaskolonc csörrent meg rajta.

A szomszédok utoljára csomagküldő amerikai rokonainál jelentették fel Bandulát, eredménnyel. Leírták, milyen állati sorban tartja gyermekét, elissza a küldemények árát, s a segély csak tápot ad dologkerülésének. „Nem is tudom, mit ennénk, ha a rokonok nem segítenének”, mondta egyszer Banduláné. Tisztviselőként őt már nem alkalmazták, leromlott szíve, víztől dagadó lába nem bírta a nehezebb testi munkát. Silány bérű munkahelyeit kéthavonta cserélgette könnyebbség reményében, végül azonban belefáradt. Házakhoz ment takarítani, eleinte mindennap hívták, később nem tartottak igényt szolgálataira, ágynak esett. Éhezniük éppen nem kellett volna, ingyenebédet utaltattam ki nekik, ételfazékban hazavihetik, ha beosztják, még vacsorára is jut. Az ingyenkonyha vezetője panasolta, hogy gyakran érte sem mennek.

Végső kísérletképpen megpróbáltam álláshoz juttatni Bandulát. Érdekelte a halottszállítás, meg is kért, járjak közben az érdekében, hogy alkalmazzák valamelyik kórházban. Ehhez a munkakörhöz, fejtegette, méltóságérzet kell, talányos és szigorú arckifejezés. Úgy érezte, ő megfelelne ezeknek a követelményeknek. Az egyik kórházban nyomába szegődött egy fiatal hullaszállítónak, arcátlan kölyök volt, fehér köpenyének bő zsebében táncdalokat harsogott a törperádió, s egy aggastyán hanyatt fekvő tetemére a lepel alá becsúsztatott még egy öregasszonyt is, arccal lefelé. Kijelentette, hogy ő megadná a hulláknak a nekik járó tiszteletet. Végül is elnyerte az óhajtott állást, fehér köpenyét feketére festette, hátára sárga betűket varrt: „Memento mori”. Öltözékével nem volt sikere. Majd kölcsönkért valahonnan egy tekerős gramofont, megszerezte Beethoven gyászindulójának lemezét, s a gumikerekű tolókoscsi mélyéből fölzendült az ünnepélyes búcsúdallam. A halottakat azonban nem bírta fölemelni, s a lábon járó betegek segítségét kérte ehhez. Járművét is vigyázatlanul kormányozta, s az előcsarnokban egy terhesanya előtt kiborította rakományát. Egy hetet sem dolgozhatott. Fájjalom, hogy így történt. Ha nem kezd

olyan nagy igényűen munkájához, de ellesi a szükséges mozdulatok technikáját, nem mindennapi személyét talán megtúrték volna e nem mindennapi hivatásban. Valami kevés pénz, szabályozott időrend, a mesterség gögje, néha ennyi is elég az önkéntes megmaradáshoz.

Sok bosszúságom volt ezzel az emberpárral, de most, hogy megölték magukat, be kell látnom, senki sem fogja olyan jóindulattal megdörzsölgetni idióta fiuk pelyhes hátát, mint ők tették. Túl sok a dolgom ahhoz, hogy látogatásaik ne lettek volna terhemre, most azonban megörülnék, ha a nyíló ajtón át megpillantanám őket az előtérben. Helyük volt a világban, ha nem is több, mint a repesznyomoknak házaik vakolatán.

4

Tiszteljük az öngyilkosok emlékét. Kéretlen színészeink, játszanak istennek és a szomszédoknak azzal, aminél érdemlegesebb játszanivalójuk nincsen. Csüggedő léghajójukból mindannyiunkat kidobtak, reves falaink közül nézhetünk utánuk, a semmi aranykapuin átvonuló előőrsök után.

Hosszú menet kanyarog a halotthamvasztó felé. Aki kilép a sorból, tarkón lövik. Mondhatom rá: bolond? Mondhatom-e: gyáva? Mondhatom: alakoskodó? Aki eltörődött, aki túlnéz rajtunk, akiből kisimultak görcseink, aki anyjává fogadta a semmiséget, apjává a zuhanást, testvérévé a föld rögét, aki nem ízleli már a következő pillanat örült édességét, aki tud szót nem fogadni térde ingásának, foga vacogásának, kinek a testéből kisurranni már éppoly könnyű, mint gyíknak a bőréből – vonszoljam azt hajánál fogva, biztassam: még egy percig, még egy napig várj, csak még egy kicsikét maradj?! Nem, atyám, az sok lenne; igazodok, takarok, ahogy kell, a sorban; mint öszvér a zablát, rágom a holnap napot. Legföljebb neked szólok, ha rajtad áll, ne hívogasd el ügyfeleimet. Hadd kínlódjanak itt körülöttem, ahogy már megszokták, ahogy már megszoktam, ahogy már föl sem tűnik.

Tereptan

1

Kapuról kapura járok a városnak ebben a negyedében, az elcsigázott és szélsőséges egyformaság szürkésbarna terepén, itt, a pókhálós és bemocskolt félmúltban, se nem új, se nem ódon utcákban – újonnan is rondák lehetnek, avultan sem otthonosak, a tér kedélytelen gyűrődései. Szegényes mértanuk derékszőgeiben ténferegve leltározom a repedések érfonatát, a penész, a korom, a rozsdá skarlátoltjait, a golyószóró ütötte ragyaábrákat, a habarcskozmetika redves omladékait, a szervetlen mocskok egyenletes lerakódását a falakon. Ami sima és tömött volt, rücskös és porlatag lett, ami ötletes és helyénvaló volt, hullaszürkén, pucéran kimered. Kő, deszka, vas olyan esetlegesen kapcsolódik itt össze, mint egymásra szórt, lenyesett csirkelábak alacsony peremű bádogládákban. Színehagyott cégtáblák, befalazott ablakok, megszaggatott redőnyök, pofon vert oroslánfejek, kapualjak elkobozhatatlan leprafoltjai, lehúgyozott rozetták, kisiklott ereszcatornák, megereszkedett sodronykötelek, kibelezett szirénák, nyugdíjas rostélyokon senki-nem-látta lándzsák, liliomok, ingyensírhelyes öregek pincéin csak fűrésznek engedő lakatok, kidobott cirokseprűk, kerékpárláncok és papírtrombiták gombás nádállók-rakásokban, óvóhelynyílások betonduzzanatai, belótt ablakok nyerstégla pótlásai, érvénytelen falragaszok, szederjes zászlónyelvek, elfüggönyözött kirakatok: szeretem ezeket a házakat. Három-négy nemzedék elnyüvődött bennük, elsüllyedt évszakoktól, egykedvű történésektől itatódtak át, leereszkedtek a történelem alá, az első ipari forradalom őshüllői, született mellékutcák, mellékes emberek ujjlenyomataival kapukilincseiken, bár a családok

beléjük puffadtak, mint a halott lába cipőjébe, elragadóan függetlenek önnön tartalmuktól, csip-csup sérelmekre érzéketlenek, fegyelmezett haldoklásuk közben csak a széllal, esővel, faggyal folytatnak érdemleges párbeszédet.

E túlrett homlokzatok tövében megviselt lövészárkok szöktetnek lassú iramodásokkal tovább, puhán szeletelem a térkép erőltetett kockáit, fáradtságom lerakódik az útburkolat hasadékaiban, elkülönítem magam tapadós lábnyomaimtól, túlregetett pillanatfölvételek csúsznak vissza a füstködös délután hajlataiba, négy-öt kéretlen látogatás után akadozva közlekedem, mint gyöngélméjű agyában a kérdés: „Megmondanád végre, hol laksz?”

A városnegyed araszoló, morzsalékos élete helyenként gyulladásba jön. A hajdani toloncutcából, ahova befordulok, kipusztultak a csapszékek, bordélyok, a siettetett ölekezések szállodái, salétromábrás odvaikba hajléktalanokat, munkakeresőket, bujkáló férjek után vándorló, dühös családokat, tömérdek, ügyiratnál gyorsabb, figyelmem hálóján kisurranó gyereket ömleszt a közeli pályaudvar. Aládúcolt, rogyadozó csigalépcsőn szendergő öregember fölött lábalok át. A lakásokban a cipők megszakállasodnak a nyirkosságtól, a padlórésben csótányok ügetnek; a lepedő, ha van, alvók vérétől pettyes. Évszámra nem lehet kinyújtózni, szétvetett lábbal aludni, zavartalanul párosodni, a lakókra rározkad a vakolat, nyakukba zuhog a szennyvíz, a kisbaba lábujját megrája a patkány, az egészséges alá odavizel a beteg. A fegyelem próbái: összezárva elmebeteg apával, végbélrákos anyóssal, párna alatt hentesbárdot dugdosó férjjel; villanyáram fut az öregasszony fesületébe, egy rokkant kiesik az ablakon, kék-fehér rendőrautók szirénája, s megint a köznapok: az egyik lakótárs kankós, a másik trombitál, a harmadik sokáig ül a közös árnyékszéken, a negyedik kóbor macskákat vagy rongyot vagy száraz kenyérhéjat vagy törött üvegcserepet vagy enyvnek való csontot vagy olvasztott vaját gyűjt, az ötödik leskelődik, a hatodik feljelent, a hetedik az evangéliumot magyarázza, a nyolcadik kést dobál, a kilencedik a fekélyét mutogatja, a tizedik egy tányér levest kér, a tizenegyedik viszont lemossa a béna öregasszonyt, és tejet itat vele, a tizenkettedik a küszöbön ül, és szappanbuborékot fúvat a gyerekekkel, a tizenharmadik rézgombos tűzoltóruhát varr a hánctól kötözött babának, a tizenegyedik mindenkinek igazat ad, a tizenötödik körtebefőtt hoz a haldoklónak és megnevezteti, a tizenhatodik egy kis szénhordásért ágyába engedi az izgatott kamaszokat, a tizenhetedik létrán fölkapaszkodik a tetőre a szökött papagájért, a tizennyolcadik megszoztatja a szomszéd gyerekét, a tizenkilencedik autós vőlegényt jósol a toloszékes lánynak, a huszadik a hülyének is előre köszön.

Szép időben az élet kitódul a kapuk elé: csirkemetszés, rablóluti, lábtenisz, halbelezés, pelenkaszegés; cimbalomhúr és motorgyertya melegszik a napon, nádfonatú székek hortyognak, arany ikonok tétováznak a kátrányszagú vizelde falán, iszapos emlékeik kagylóhéjából meszes-agyú öregasszonyok könyökölnek ki a langyos bádoglemezre, fokhagymás hús ingyenes szagát ejti be az ablakon a szél. Éjjelente derékszögbe görbült lányok homorító fiúkat tolnak a falig, és fehér pincérkabátban világít kerékpárján az ügyeletes rendőr. Vízkereszt után szökdécselő sorbanállás vödörrel a szenespince előtt, bozontos öregek festetlen koporsókban, föltépett padlódeszka a dobkályhákban, kizsebelt részegek a hóban, lakodalomra botladozó, kehes nagybógók, ropogó kakastaréj a macska szájában, csupasz fenekű gyerekek cirkuszi tarkaságú ágyakban, fekete lábú vendégkaréj utazik a bélmosóasszonnyá, éjjeli őrré polgárosult kurvák és zsebmetszők farsangi elégiáin. Rendhagyó, ideges utca ez; néhány éve, amikor beléptem, mindenki elfordult, hallgatott. Tizennyolc fiú és egy lány kétnapos jeltelen sírjára vittek koszorút az asszonyok.

Egyemeletes ház, mégis elveszetten kóválygok benne. Nyaktörő, egyetlen lépcsőn botorkálok fölfelé, homokkal felhintett, puha folyosón vakoskodom, hajába nyúlok valakinek, szeretné tudni, hány óra, csapóajtó, deszkapalló és vaslépcső lefelé, lenn vagyok a köveetlen udvaron. Középen vízcsap, a sarokban árnyékszék, szálkás ajtaja derékig ér, fiatal lány szemrés nélküli arca hajol ki fölötte, homloka és orra között sima húsmező kerül el. „Hoztál cukrot?” kérdi erőlködve. Hoztam, adok. „Megfoghatod az arcomat”, mondja hálásan. „A kistestvéred megszületett?” „Már meg is halt.” Megfulladt a dunna alatt. Kamrájuk öt négyzetméter, hárman aludtak egyetlen ágyban. Későn jöttem. A csapóajtóból visszaneztek, a szemrés nélküli lány két üres konzervdobozt ütöget egymáshoz a füle mellett.

Negyedrét hajtható, szürkére mázolt vasajtó az utcáról, olajjal portalanított, kidagadó görcsű falépcsők, a belső ajtó üvegkockái helyén vászon, újságpapír. Mögötte egy féllábú öregember a sötétben. Elviszem az unokáját, sír.

Világoskék bolti redőny, belül csend. Fölhúzom. Mögötte vaskeretes, bedeszklázott tolóajtó. A kukucskalyukban mozdulatlan félszem, pillátlan szemhéj ereszkedik rá. Beléphetek. Vitriollal szétroncsolt arc. „Tudom, hogy miért jött, már vártam.”

Az ajtót felszögezett kátránylemez takarja. Felgöngyölöm, hogy átbújhassak alatta, tarkón üthetnének. Hússzínű vitorlavászon-függöny, lépcső nincs, ugorni kell. Két bőrzekés férfi rám néz, tovább sakkozik. Az ágyban meztelen fiatal lány alszik, fölébresztem. „Gyere.” Azok ketten mögém lépnek. „Hazaviszlek”, mondom a lánynak csendesen. Nem szabad hátrafordulnom.

Csigalépcső vezet a mosókonyhához. Átnyomulok a gőzön, vizes lepedőkön. A sarokban öregasszony ül éjjeliedényen. Jajgat, fintorog, büdös, mindig így találom. A hideg tűzhelyen vércse topog, kisfiú eteti csirkebéllal. Pénzt teszek az asztalra, az öregasszony kapkod érte. A gyerek hozzávág egy kanalat, megmutatja a bizonyítványát. Színjeles. „Maradhatok itthon?” „Maradhatsz.”

Az előszobából nyílik az árnyékszék, az árnyékszékéből a világítóudvar. Fejmagasságban hullámpala nyesi le az alját. A helyiségben viharlámpa világít meg két ládát. Az egyikben ágynemű, a párnán feszület. A másikban kislány ül egy tuskón, a körmét ráspolyozza. „Mondd el, hogy történt?” „Gyökér kiszúrja a szemem, ha elmondom.” Fölcsavarom a viharlámpa kanócat. „Lebeszélem erről.” A kislány körömlakkot vesz elő. „Gyökér olyan, ha megígérte, kiszúrja.”

Az első udvarban zálogház, pedikúrszalón, jósnő. A második udvarban kosárfonó vak iparos, ruhakölcsönző, ostyasütő. A legbelső udvarban egyetlen magas kirakat: faragott, aranyozott keretekben tükör, menyasszony, vitézségi érem meg egy biciklikormány. Kinyitom az ajtót, műpapagáj szól rám géphangon: „Röviden, az idő pénz.” A trombózisos képkeretező hanyatt fekszik, önműködő acélkar viszi szájához a szivarvéget. Gyerekágy lendül a magasba, pufók ikrek ujjonganak benne. A mélyben hintaszék ereszkedik le, benne ül a mániás főgépész, a képkeretező öccse. Ölében huzalok, kötelek. A főzőszekrényből egy fazék bablevessel kilép az asszony. „Ide akarnak még egy gyereket befogadni?” kérdem. A főgépész dühös. „Miért? Nem tetszik? Számomra nincs lakásszűke. Néhány csiga, csörlő, kötél, s enyém a harmadik dimenzió.” Beülök a hintaszékbe, működésbe hozom a gépezetet, az ikrek fölszállnak. A főgépész kérelmét elutasítom. Az asszony visszamegy a főzőszekrénybe, az acélkar a szivarvéggel megáll.

Hosszú alagsori folyosón tapogatózom. Puhára lépek. Macska? Patkány; gyerekhangon visít. A folyosó végéről üvöltés. Dörömbölök, megmondom, ki vagyok. „Törje be az ajtót, be vagyok zárva, szülök.” Tépem a kilincset, letörök. Nekilódulok vállal, semmi. Cipősarokkal berúgom az ajtóragasztékot, négykézláb bemászom. Két sárga talp az asztalon, mögötte az ágyon hídba emelkedő óriás has. Kicsusszan a gyerek csúcsos feje, préselem az asszony lila eres hasát, s már tenyeremben a kis test, fehéren a magzatmáztól. Bal kezemben a lucskos újszülött, magamhoz ölelem. Mindene megvan, fiú, kacsa hangon sír. Az anyja elájult, hideg van. Betakarom, kabátomban a gyerek, rongyot borítok a fejére, rohanok fel. Szemben egy fodrászüzlet. Csap alatt fürdetik, szárítóburát állítanak föléje, kendőkbe bugyolálják. Fölcsavart hajú, visongató nők futnak le az anyához. Mentőkocsi szirénáz, ruhámat tisztogatják. Zavarban vagyok, megszőköm.

3

Kiérek a piactérre. Belső négyzetében erődítményszerű, vörös téglás épület. Kis, poros bástyáit kávébarnára festett gipszatlászok támasztják nyakszirtjükkel. A szögletes combú királyok elvarázsolt szemérmét tengerkék gipszágyékkötő takarja. Terhelésük mértékletes, a téglabástyák öblében hízott galambok tollászkodnak. Lábuk alatt, rekeszekre osztott kapuboltokban düledt szemű árusok hadonásznak. Utam mentén véreshurka serceg, gomolyasajtók dombosodnak, akasztott nyulak himbálóznak, üvegfal mögött harcsaszáj tátog, alumínium tartályokban márványos disznóvесе, csíkokra metélt pacal és fehérre perzselt köröm emlékeztet a lucskos és hideg elmúlásra; almásládák, káposztáshordók, hagymászsákok – a térmértan suta szobrai – dugítják el a rekeszek híg mélyét, s negyedórába is beletelik, amíg kivonom magam a verses falvédők, üveggöves rézgyűrűk, burgonyafúrók, csodaragasztók, álnyakkendők, porcelánszarvasok, mézeskalácsszívek, robbanó cigaretták, parázna fababák és mágneses egerészőjátékok vonzasköréből. Még áll a vásár, de a gipsz királyok sötét homlokára sötétebb árnyéket ereszt a szürkület, s a piac nemsokára szedelőzködik. A jácintot meglocsolják, a halak szárított bolhát kapnak, a pecsenyelibákat bezárják a jégsekreánybe. A kolbász utoljára ugrik a zsírban, pörsenéses díszitőkök zuhannak vissza a zsákba, vízsugár öblíti le bőrkötényről és fehér csempékről a vért. Holnapra marad a bukósisak, a tyúkszemirtó és a dióhéj-cirkáló. Kis porgörgeteg indul a nyírfaseprű alól, megdördülnek a vaskapuk, összecukódnak a kecskelábak, lekattan az áramtalanító fogantyú. A tollseprűárus felordít, bódéjának nekimegy az útkefélőgépet, árbócon sziporkázó, narancssárga fényével a kis szerkezet továbbzakatol, és lassú négyzeteket ír a bódéját tapogató tollseprűárus köré. Két téglacú lovasrendőr érkezik a térre, előttük merev pillantások folyosója nyílik. Elöl, bohócosan tántorgó rombuszaival a garázda útkefélőgépet, mögötte a pisztolytáskáig felcsapott farokkal, ólmos-fenséges szarás közben a két herélt csődör. S körös-körül, a tér négy sarkán kigyulladnak az engesztelés jelzőfényei: a mozi, az áruház, a vendéglő és a kocsmá neonbetűi.

Kései bevásárlókosarak, horpadt ételhordók, sebesült műbörtáskák húznak el az elharapódzó higanyfény sátra alatt. Előreejtett homlokkal szívódnak be kapuikba a hazatérők; poros kabátban összesúrlódva, mintha homokban gyalogolnának, férj és feleség együtt gázol haza. A lehajló szürkület megzilálja a téren járók mozgáspályáit, kis, ésszerűtlen fodrozódásokat iktat útvonaluknak nappal oly takarékos hálózatába. A tér használatának rendszere finoman szabályozza e csavarvonalakat, kisiklani belőle nehéz. A járdán lépkedve olykor hajlamos vagyok elhinni: mehetek, amerre kedvem tartja, itt átvághatok, amott befordulhatok, páratlan görbéket hurkolhatok a háztömbök köré; igyekszem azonban kötetlenségem paranoiás sejtelmét elhárítani, s alávetem magam a nekem szóló, de a többiekével szigorúan összehangolt menetvázlat

előírásainak. Az út parancsol a gyalogosnak, a kapu a belépőnek, a lépcső a fölfelé baktatónak, az asztal meg az ágy, a pohár meg a kés a hazaérkezőnek. S ha az engedelmességnek ebben a gyarában valahol üzemzavar támad, s a mozdulattevő eltér a dolgok használatának rendjétől, arra való a sarki rendőr, és arra vagyok én is, hogy néhány gyors, bevált fogással helyreigazítsuk.

4

Ideje van a születésnek, és ideje van a meghalásnak. Kezemre száradt egy vércsepp, tenyeremben az újszülött öklének emléke. Ez a friss ököl időben elvégez mindent, amit kell, marcangol és kinyílik, kapkod és le hull. Nemcsak a maga idejének engedelmeskedik majd, de talán megtanulja a dolgokét is. Amit szorongat, megsimít, eldob, mind megkeményedett idő. A gyermek, maga mögé taposva a napokat, mások életével táplálkozik, mosakszik, takarózik. Idővel fizet mindenért, két hétig tesz-vesz az ágyáért, egy óráig egy darab húsért. Így egymásra halmozza éveit, padló, karosszék, képeret tanúsítja, hogy élt, taposnak rajta, ráülnek, leporolják, van, akit ő használt el, mások őt fogyasztják, s bár kevéssel túléli magát, nemsokára elfogy egészen. Az ócskaságok sülyesztőjéig talán kanyargósabb úton jut el, mint a szülei, de alighanem gyorsabban.

Került már életem néhány ember, aki részegségében összetörte a lakását. Falhoz csapdosta a törékeny holmit, késsel fölhasogatta a törmeléket, volt, aki rugdalta, köpte, bemocskolta, volt, aki csak cigarettára gyújtott, és nézte a romhalmazt, gyengéden, akár egy alvó gyermeket. Volt bennük gőg, és megsajnálta magukat: ez a sok belőlük lett semmi nem hagyja már mozdulni sem őket. Ha ennyi maradt a lehúzott évekből, ne maradjon ennyi sem. Másnap azonban kezdtek előlről, ami kijavítható volt, kijavították, s ami végképp kárba ment, öt-tíz év alatt pótolták, újjal, jobbal, akár a nemzetek, háború után. Nem vettem komolyan a lakásrombolók zendüléseit, napirendjük sértetlen maradt. Egy tükrös szekrénybe belerúgni könnyű, de mit csinál ügyfelem az estével, már itt van, pedig egész nap nem történt semmi. Születésnapján, házassági évfordulóján is kitölthette volna a haragját, de ő a tükrös szekrényvel gorombáskodik. Pedig ha ingóságai, a lakás, a ház, az utca kimérik lépteit, megjelölik szokásait, fölvezetnek kapcsolatainak térképét, hitvány kis megaláztatásokat rónak rá, csúnyaságukkal horzsolják, leselkedő bosszúvággyal tömik meg, felingerlik szerettei ellen s a közelálló halálával, mert némi hely ürül meg általa, jó előre kiengesztelik, ha a birodalmául adott tér megszokott vagy megszokhatatlan szűkösségével lassú idegbajba szorítja:

mégannyira kalodába vonja az idő, nem a világtér és a történelem láthatatlan, emberfölötti ideje, nem a gyulladt vagy kialvó eszmélet lüktető ideje, hanem a keltőórán toporzékoló, ébredéstől elalvásig rángató, kicsinyes, hasadozott és csaló hajcsáridő, az olcsón adható, drágán vehető idő, a kuporgatva is elveszíthető, a tékozolva is babusgatható, a kivilágítható és elsötétíthető, a megszentelhető és bemocskolható idő, a lépcsőn ziháltató, villamosra ugrató, bélyegzőóránál lepecsételt, gépekben zakatoló, mozdulatokat rövidítő, egyforma teendők kürtőin átvonszó, társak mellett elcsúsztató, összecsavarodott körpályákon vezérlő, érintkezések, súrlódások, összefonódások, elválások forgalmát szabályozó, köznapi idő, ez a nyugodt és megvesztegethetetlen, néha kegyosztó és szeretetre méltó hatóság, lehet elviselni, hozzásimulni, lehet kis kedvezményeket kialkudni tőle, lehet – mert mindenkire súlyosul – átmenetileg tudomást sem venni róla, és lehet iszonyodva, naponta beledögleni.

Megszállás

1

Itt, a téren lakott Bandula.

A kapun belül tekintetek függönyén haladok át, néznek az udvari ablakokból, néznek a folyosók rácsozatán át, néznek a behajtott ajtók réseiből, egyenként, türelemmel céloznak meg, akinek irányzékából az egyik lépcsőfordulóban kilépek, azéba visszafordulok a következőn, most egy öregasszony víz alatti arca kerül lőtávolságba, majd egy édeskés, fagyott mosoly talál el szemtől szembe, szoborcsoportok a fény szögleteiből és a homály görbületeiből, elnehezülve, de egyenletesen lábalok át a készséges várakozás, a sürgető várakozás, a parancsoló várakozás megüvegesedő terén, a lépcső korlátján csúsztatom fölfelé a tekintetemet, tanulmányozom a mész és a salétrom országait a falakon, egy pillantással fölemelem és leejtem a mozgó és visszanezítő alakokat, ketten bólintanak, visszaköszönök, nem kérdik, kihez megyek, mit akarok vele, már tudják: nem vagyok vidéki rokon, hitelező, zugügynök, alkalmi szerető, s mikor befordulok a folyosóra, amely Banduláék ajtajához visz, jeladások cikáznak keresztül-kasul a körszínházban, már tehetem, amit akarok, akár egy megszálló hadsereg fegyverese, tudomásul veszik, legföljebb alkalomadtán tanúskodnak róla, elmerült és figyelmetlen továbbhaladásommal közöltem, hogy aki becsukja maga mögött a ronggyal elfüggönyözött előszobaajtót, nem én vagyok, hanem a hatóság képviselője.

Az ajtó, tudtam, nyitva van. A hosszú, sötétbe futó előszoba és a rá merőlegesen elnyúló keresztfolyosó a három bérlő közös területe. Lezüllött lakások előszobaszaga tömörül körém, molyirtó és petróleum, ecetes hagyma és avas zsiradék, eltömődött szennyvízfolyó és pállott vásznak közt elhalt egerek zord szagcsóváit, nem hatolnak egészen egymásba, nem is oszolnak megnevezhetően széjjel, inkább csak bomlékony szövetekezésben, kettésével-hármasával csaponganak a szűkös légtérben, mint földi szerződéseiktől mentesült lelkek a túlvilágon. A jobb oldali falon, keretéből kivetkőztetve, Ferenc József-szakállas úr tűnődik komoly félprofilban, gyűrűs kezét egy földgömbön nyugtatva: alighanem valamelyik Bandula ős. Két ágra fésült szakálla redőiben s orrcsíptetőjének lencséin a lemondás borúja játszik: ez a planéta ilyen, jóvátehetetlenül, s a komoly úr előbb-utóbb leveszi róla gyűrűs kezét. Ha letekintene, e fődetlen láda tartalmában csak támpontot lelne mogorva próféciaihoz, törött műfogsorok halmozódnak benne, mint terméskövek a csillében vagy mint egymás hegyére-hátára dobált fegyverek az ellenség lába előtt, s a porlepte, rózsaszínű porceláninyek már erőltetve sem utalnak a rágás vidám mozdulatára, inkább talán épp ennyire mellőzött, pucér állkapocsontokra, talajvízzel, iszappal és húsos gilisztákkal hézagaikban. Az első számú feljelentő, a kivénült fogtechnikus őrzi itt mestersége fáradtságos évtizedeinek emlékét, akárcsak a cégjelzéses levélpapírt, a körpecsétet, az iparengedélyt, műhelye portáljának fényképét és adóbevallásainak másolatát a szekrényfiókban, kulcsra zárva, ha egyszer megkérdik, itt a bizonyíték, egy tisztos, dolgozó élet jelvényei. Apró kaparászást hallok, árnyék moccan a földön, az előszoba mélyéből teknősbéka indult meg felém, kortársra lehetett már a Ferenc József-szakállas úrnak is, bizalmasan közelít, sebezhető tagjait kitolva, lapos fejét ingatva, a semleges idő lassú nagykövete, e sötét térség néma őre és királya, hideg talpa mögött recés párhuzamosok kanyarognak a finom porban, tekintélyén csak egy illetlen járulékos ejt csorbát, hátára valószínűleg szájrúzzsal nyílfúrta szívet pingált egy játékos kéz, alighanem a másik társbérlő, F. Anna pincérnő futóvendégek hasán gondtalanul matató keze. A keresztfolyosó túlsó falát három ajtó töri meg, kettő mázolja van, a harmadikról a festék lerepedezett, lenyomom rajta néhai Banduláék kilincsét.

Egyedül találok a gyereket. Nem sír, ül az ágyában, lábujját szopogatva, néz egy darab kenyeret, amely a földön hever. Ahogy előregörnyed, látom, már a válla is bolyhos a kiserkedő, fehér szőrzettől. Jöttömre felriad csöndes munkájából, ámulatában kiejti szájából a lábujját, vacogni kezd, föltápászkodik, nekidől az ágy oldalsó korlátjának, s tántorgó, nehéz mozdulatokkal himbálja magát jobbra-balra, mellét a lécen súrolva, hosszú karját kilógatva, befelé fordult lábfejének ujjait talpa alá görbítve. Kurta, mély torokhangokat hallat, majd búgni kezd, előbb vastagon, majd egyre inkább elvékonyuló, végül egyenletesen kitartott sikollyal, nagy, csontos álla alatt, sovány nyakán az inak remegnek, szemhéja mozdulatlan. Irgalmatlanul súlyos, kolduló tekintete elgyengít. Megcsiklandozom a füle tövét, aztán megsimogatom a hátát, lassan jön fel benne a boldogság, eljut a szeméig, szétfeszíti a torkát, repes, hörög, vonít, tenyeremhez simul, hozzádörzsöli magát, azon mesterkedik, hogy bőrének minél nagyobb felületével törleszkedhessen, csuklómát szorongatja, kabátom ujját rángatja, föl-le borzolom rövidke, fényes pihéit, megzavarodom vakogó örömétől, koponyáját markomba fúrja, arcára vonja tenyerem, s hirtelen megdicsőülten beleharap. Fáj, megdühödöm, hátra kell feszítenem homlokát, hogy a kezem élet kiszabadíthassam egymásra nőtt tépőfogai közül. Hátrahúzódva nézem nyújtózó, sárga testét, följazott rugózását; akkor él, amikor hozzányúlnak. Lúdbőröző teste a farács négyzögében ritkán lakhatott jól az idegen kéz adományával.

Hoztam egy szál kolbászt, kezébe adom, ránevet. Szeretem nézni, ahogy értelmét meghaladó ügyességgel rág; csak akkor harap újra, ha az előző falás utolsó moszatát is kitararította nyelvével szájzugaiból. Azt hittem, öröletlen darabokban fogja nyelni a húst, de ez a takarékos étkezés is bizonyítja, hogy képes valamennyi önuralomra. Bandula elmélete, kezdem én is azt hinni, elhamarkodott volt. Próbálkozhatott volna a gyerek idomításával. Ha az apát nem kerítik körül a közöny és a süllyedés érvei, fia most talán ruhát viselne, éjjeliedénybe ürülne, kanállal ehetne. Az emberi közösségnek, ha egyben-másban korlátozva is, e szokások jóvoltából megtúrt tagja lehetne. E pillanatban nem akarom latolgatni ennek az előnynek az értékét, csak annyit tudok, én szívósabban igyekeztem volna hozzáigazítani a gyereket kortársaim – ha nem is ártatlan, de szobatiszta – mintáihoz. Apja talán még kedvét is lelte ebben a nyers talányban: ember-e a fia, vagy nem az? Gondolom, marasztalni akarta a kétértelműséget, beérte emberi alakjának felületes és gyengülő bizonyító jegyeivel, s a többire nem volt kíváncsi.

Túlságosan is megsértődhetett ez az ember mindattól, ami érte; újonc volt az áldozatok között. Nagyobb ívben vágódott hanyatt, s elterülése is tovább tartott, mint amennyire illett volna az ütés erejéhez mérten. Furcsák néha az áldozatok; akaratosak, míg lehet, aztán egyszer csak milyen szófogadóak, jajgatással kedveskednek pofozójuknak, vén fejjel huszadszor is felmásznak az asztalra, hogy dagadt talpukra ugorva arcra essenek, kétlábú akasztófát ácsolnak maguknak, hogy többen is elférjenek rajta, egyenes támfalú gödröt csákányoznak mellé, ellenkezés nélkül leoldják ruhájukat, nemiszervüket eltakarva várnak az utolsó parancsra, öt perccel haláluk előtt sípjelre körbeügetnek egy jeges udvaron, s leigázott testükből jó előre, váratlan sietséggel átköltöznek valami szörnyű, sérthetetlen szabadságba, amely minden újabb bántalomra csak tágul és fényesedik. Bandula szeme is ettől a szabadságtól káprázott? Hogy a fiát állatsorban hagyta, és döntését annyi mozdíthatatlan kényszerűséggel igazolta, erre vall. Legalábbis, azt hiszem.

A gyerek elrágta a kolbászt, kifáradt, térdre ereszkedik, nyelvét kiejti, liheg, vizet adok neki, felét kiissza, a többit mellére önti, hasát csapkodja, heréje tövét dörgöli, csettintget, majd homlokát letámasztja a szemetes nylonlepedőre, két kezét összekulcsolja tarkóján, sovány, maszatos feneke égnek áll, aludni készül. Szemét már becsukta, de még tapogatózva az ágya sarkába nyúl, s magához húz egy fekete csipkés rongyot. Anyja melltartója lehetett, rágcsálni kezdi a merevítő halcsontot. Jobb bokáján megfeszül a kötél, egyenletesen kapál a matracon. Megfogdosták, enni kapott, most jó, minden jó.

A halott szülők szeszélyes tárgyi vonzalmainak kelléktára itt hever körülöttem, a legyező, a húrozatlan teniszütő, a horoszkóptáblázat, az okkult ponyva, minden, ami volt. Az asztalon zacskó hever, belenézek, törött tojáshéjak egymásba nyomkodva, ez új, a többit ismerem. A kifűrt sajtharangban a két fehéréger hanyatt fekszik, lábuk időnként megrándul, hasuk, bár egészen gyengén, még lüktet. A lyukon át kenyérmorzsát szórok melléjük; túl vannak rajta, farkukkal érzéketlenül söpörgetik.

Nem szívesen fordulok az ágy felé. A téглаoszlopokra helyezett sodronyon mélyedéseivel a szalmazsák még őrzi a két test lenyomatát, a huzatlan, öreg dunna félrehajtva; a markos halottszállítók gyengéden húzhatták ki a házaspár maradványait alóla, ha odanyúlnék, úgy rémlik, még testük melegét tapinthatnám. Ostoba dolog, hogy anyjából csak ez a halcsontos melltartó maradt meg a gyerekeknek, amelyet most szájában tartva elaludt. Betakarom valamivel, kinyitom az ablakot, leülök a szakadt fonatú hintaszékbe ágya fejénél.

3

A szürkülő délután egykedvű hangjai becsobognak az ablakon, teherautó oldaldeszakája csapódik, valahol leeresztenek egy redőnyt, ládákat dobálnak egymásra, locsolócső serceg, tolókosci nyikorog, távolabb szenet lapátolnak a járdáról bizonyára a pinceablakon át, a hangosbemondó valamire figyelmezteti az árusokat, vödrök feneke zörren élesen a járdán, alighanem a virágkereskedőké, kereplő szól, nehézkesen, köhögve beindul egy motor, söprőgép durrog az úttest szegélyén, vak ember botja kopog a ház falán, mozdony tolat sípolva a közeli pályaudvaron, távolabb mentőkocsi szirénázik, kivágódik a mozi ajtószora, tetőcserép csusszan le a szomszéd házról, megakad az ereszcsonnában, a sarki kocsmából valakit kilökhettek, pohár csörömpöl a kövezeten, zárás előtt a trombitaárus portékájával rikongat, béke van.

Tekintetem a hámló mennyezet törésvonalait követi, a vasgerendák alatt füstösebb a meszelés, a homlokzati falhoz illeszkedő hajlatokban szinte fekete, a repedések hálózata farkasfogcsipkével, hosszú, lágy ívekkel szeleteli ezt a tartalmas, elnyűtt síkot, mint egy agyfénykép cikázó vonala, mint egy öregember halottaságyon írt levele, mint egy gyermek kezdetől összekapaszkodó koponyavarratai. A mennyezet elsötétül, boltos kőhídon sárga csődörök léptetnek, kétoldalt csuklyás, elbillent fejű szentek. A lovak halottaskocsit húznak, öt torzonborz alak a gitárját tépi rajta. Középiütt egy fekete esőkabátos aggastyán, fehér szakállas kocsmaszent, vándorgrafológus, nyálas, fogatlan házaló, mellőzött zenebohóc, orgazda vagy tollkereskedő, vagyis egy fekete esőkabátos öregember óriási ezüst szaxofont emel a magasba, és hátraszegett tarkóval belefúj. A hangszer torkából apró, torzonborz, fekete esőkabátos emberkék pattognak ki, talán tollkereskedők vagy vándorgrafológusok, esetleg mellőzött zenebohócok vagy fogatlan házalók csöppnyi ezüstsaxofont emelve maguk fölé.

Mintha kulcs fordult volna meg odakünn a zárban. Felugrom, támolygok, a fáradtság mint füledt szőrmesapka ereszkedik agyamra, visszaülök a hintaszékbe, ringatózom előre-hátra. Nem lepődnék meg, ha az ajtót zárva találnám. Különösebb

csodálkozás nélkül visszasüllyednék ide, s tenném a dolgom, ami a gyerek körül ebben a körém csukódott szobában adódik. A halott apát még soha nem éreztem ennyire közel magamhoz, mint most. Ez volt a széke, mikor a gyerek aludt, itt hintázott mellette a mozdulatlan délutánok alján. Néha kilépett szobájából, ahogy a strázsa is eltávozhat őrhelyéről, nehéz és értelmetlen megbízatását azonban vinnie kellett magával. Csúszós személye satuba szorult, nem kereste, de megtalálta a maga reménytelen szolgálatát. Övé volt ez a tömör kis test, túlságosan is az övé, el is dobhatta volna talán, mégis, amíg bírta, hozzákötözte magát. Ébredéstől elalvásig, táplálkozástól ürülésig zárt körben forogva a fiával, néhány pontos, egyszerű és hiábavaló mozdulatra korlátozhatta erejét. Úgy képelem, a gyermek egyforma torokhangjait figyelve, széthúzódtak előtte a holnapok közfalai, és elláthatott egészen haláláig.

Ha ittragadnék ebben a szobában, ugyanúgy pepecselnék, mint ő. Tologatnám sötét királyomat a lepusztított sakktablán, tudva, hogy a fehér paraszt bizonyosan célba ér. Csupán folytatnám játszmáját, nem bitorolnám, egyetlen táblán fejezném be azt, amit szimultán kezdtem el, az övétől semmiben sem különböző eredménnyel. Irigylem Bandulát, kételymentes, szuroktiszta fegyelemben élhetett bolhapiaci sátorra emlékeztető szobájában, annak kísértése nélkül, hogy teendőinek értelmet keressen. Öngyilkossága végül is éppolyan szabályos esemény, mint a tövében elvékonyult esőcsepp leválása a villanydrótról.

4

A gyerek rázendített. Jobb kezével ágyát rázza, bal kezével nemiszervét tépdesi. Hosszú másodpercekig némán kapkod levegő után, majd akadozó hörgését idegrázó, elnyújtott sikolyban folytatja. Lehulló és fellökődő kétségbeesése olyan egyenletesen dolgozik, mint egy robbanómotor. Félábrában anyja melltartóján topogva, kemény horpaszát kifeszítve, teste belekövül a sírásba; elektrosokk közben domborulnak ilyen csak törni tudó ívben a vicsorgó ápoltak. Veritékes, összetapadt hajzatát simogatom, lazítani próbálom remegő könyökét, nevét hajtogatom becézve, kockacukrot dörzsölök ajkához. Tetőtől talpig érzéketlen, mintha üveggel körülöntötték volna. Leülök, hallgatom, leigáz, mint a huzamos fogfúrás, csontomig sajog a sírása, merev arcán vérvörös giliszták rángatóznak. Legszívesebben elrohannék vagy szájára tapasztanám a tenyerem, ehelyett fölállok, és odalépve az ablakhoz egész hátammal arra várok, hogy elhallgasson. Mikor abbahagyja a sírást, éppoly váratlanul, mint ahogy elkezdte, s lekuporodva arcát a melltartóba fúrja, égnek emelt fara pedig meg-megrándul a csukladozástól, fáradt munkához hasonlít, kinek dologideje véget ért. Fellélegzem én is, cirkuszban könnyebbülök meg így, mikor a halálakna oldalfalán iszonyú dübörgéssel körbemotorozó férfiak leereszkednek a katlan fenekére, vagy ha a légtornász nő megpihen a trapézon, miután befejezte odafönn szemképrázató pörgését, a zuhanás ellen csak a kötelet harapva, amelynek másik végét fejjel lefelé ingó párja tartja foga között.

5

Undorít már e fura megszállottság: nem tudom elfordítani szemem arról, amit nap nap után látok, erről fecsegek, delirálok, kellemetlen, álnok ismétlődéssel. Beidegzett védőmozdulataim elernyedtek, mind gyakrabban találnak gyomorszájon; nevetséges, öregedő bokszolók viselkednek így, megbabonázza őket az az újszerű tapasztalat, hogy lépten-nyomon kifektetik őket. Fejembe száll mostanában az idegen szenvedés, álmomban hemzsegnék történetei, nincs két egyforma közöttük, mégis mind hasonló; napjaikat derűvel pergető ismerőseimben szemfényvesztőt gyanítok. Szakmája némely elmeorvossal az épeszűt, detektívvel az ártatlant, sírásóval a makkegészségest

bolondnak, bűnözőnek, hullajelőltnek láttatja. De ez a gyermek, ez a szoba s ezer más szoba, ahonnan hányingerig bősziülve kifordultam, van, eltörölhetetlenül. Ügyirataim szereplői zöldágra vergődnek, vagy végképp letűnnek a pályáról, de jönnek helyettük mások. Mit tehetek e kudarchelyzetek mozgalmas mozdulatlansága ellen? Semmit, majdnem semmit. Farkasszemezek vele, példázatokat ollózok ki a csódból, jegyzőkönyvezem a kisiklásokat. Megkövesedő emlékezetem helyt ad a botrány fényképeinek: íme ez, íme az, aki viseli, okozza, nem érti, megtorolja, jajveszékeli, rettegi és keresi a szenvedést. A közöny és az átlag ügynöke vagyok, kerülni próbálok a szerződészegést, de néha tökéletesen megfélelkezem megbízóimról. Rácsukódom áldozataimra, ahogy kimorzsolódnak a világból a törődéstől, mely nem is testüket, éveik történetét roncsolja el.

Tudom, vétkesek is, nemcsak áldozatok. Melyik volt előbb? Ezer felmentést tartalékolok, s ugyanannyi változatát tudom megcáfolni a folyékony vagy szótlan mentegetőzésnek. Nem tagadom, odatartják a szenvedésnek előbb akarnok, majd tehetetlen, végül csak emlékező arcukat. Túlságosan is odatartják? Hosszan nézik a falat egy üres képkeret közében, a látottakkal összehasonlítják életüket, és belebetegszenek. Ingerszegény kísérleti ebek, elégük van a piros lámpából meg a nyáladásból. Ünnepelni szeretnének, és földhöz vágják a naptárt, melyből egy aluszékony nyomdász kifelejtette a piros betűket. Kibicsaklottak a jelen időből, múltjukban csupa szögesdróttal körülvevett esemény, s úgy néznek a holnapi napra, mint gyanúsított a kihallgatóra. Bőrkesztyűvel takarják műkezüket, de mikor simogatni szeretnének – lehúzzák. A szeretet egymás mellé fűrt alagútjai. Éles, mohó hívások, elkésett, körülményes válaszok. Két unalom szórakoztatja, két félelem bátorítja, két rendőr felügyeli egymást. És a gyermek? Semmit sem ért meg, ezért a meg nem értés is hiányzik belőle. Marad, ahogy az anyja világra hozta, s nem igyekszik újra meg újra megszülni magát. Egy gyermek vázlata: semmi sem kivételes benne. De a sírása? Az igazi volt.

Tanuljunk a hülyéktől

1

Veszteglésem ideje itt Banduláék szobájában, a szürkület alá fordult piactér fölött alighanem holt idő, kockázatos elnyújtanom. Ha befogadnák, fölnyalábolnám a gyereket, és bevinném taxin a képezhetetlen gyöngelméjűek ápodájába. Hónom alatt a pokrócban fetrengő gyerek, kalimpáló lábak, levegőt markoló kéz, becsomagolt rettegés, fejem fölött az ordítás tépett napernyője. Még följebb szárazon és semlegesen úszik a hivatal poros griffmadara, szárnyain a hatalom felségjeleivel, csőrében egy idézőcédulával. Előttem a folyosón lélek sem jár, csak a láthatatlan figyelem pásztázza, a közös árnyékszék meg a lépcsőház bezúzott üvegű lengőajtaja közt. Az egyik ajtón bekopogok. Hirtelen megtelik valamennyi folyosó gyerekkel, macskával, krumplit hámozó apákkal, küszöbük rézlapját fényesítő anyákkal, tollseprűt lengető öregasszonyokkal. Egyenként elbúcsúznak Ferikétől, többen megcsókolják, van, aki csak a lábát fogja meg, van, aki keresztet ír a homlokára. Még ma elvinném a gyereket, ha az ápodában nem lenne felvételi zárlat.

Táskámban van a határozat. Én írtam ugyan alá, de a hivatal bélyegzőjével pecsételtem le. Ettől a koppanástól fogva a hosszában összehajtott, nyomtatott felzetű gépirat már nem az én akaratom eszköze; mint katona a feljebbvalójának, engedelmeskedem tőlem különvált rendelkezésének. Szerény adottságaim teszik, hogy a végrehajtás is többnyire reám hárul, magamnak kell irányítanom a hadműveletet, melyhez olykor rendőr, védőnő, piros mikrobusz vagy a hivatal tágas,

fekete kocsija is kell. Undok munka, bár megszoktam, hivatásos gyermekrabló vagyok. Jajveszélhetnek a szülők, összecsdülhetnek a szomszédok, ágy alá bújhat a gyerek, beleharaphat a kezembe, társaimat ellágyíthatja a jóakarát, én csak egyet tudok: pecsétes döntésem utasításának, amíg megmásítani nincs okom, érvényt kell szereznem. A gyereket el kell vinnem otthonából, ahol otthontalan, egy intézetbe, ahol talán kevésbé lesz az.

Átengedném másnak ezt a szerepet. Múlt héten négy gyereket vittem el egy homoszexuális kárpitostól. Zsebelni tanította gyerekeit, hogy kitarthasson két gorillaképű téglágetőt, akik ikernek adták ki magukat, bár alig hasonlítanak egymásra. Az álikrek lakás és ellátás fejében elfogadták ugyan a kárpitos szerelmét, de félték rugós bicskájától, s előttem inkább a hülyét játszották. A kárpitos térden csúszkálva kezét akart csókolni, sírt, hogy inkább őt vigyük a börtönbe, összekulcsolva fölemelte csuklóját bilincselésre, de mikor eluntam színészkedését, s a gyerekeket egyenként a markos védőnő kezébe nyomtam, hátam mögött bilgericsizmájához kapott a késéért. Kísérőm, egy fiatal rendőr tizedes, a túlsó sarokból vágta hozzá gumibotját, talált. A kárpitos a földön ülve fogta a fejét, jajgatott, hogy megölték. A gorillák ijedten malmoztak az ágyon, a cigány kárpitosné pedig, akit férje már eszelősre vert, pipája mögül szökőkútként köpködött, akasztófakötelet kérve a gondviseléstől férje számára, és dögmadarak csípését különféle testrészeire. Utolsónak én vittem a legnagyobb gyereket a ház összeseregglő népének mind barátságatlanabb sorfala között a hivatal fekete gépkocsijához; őrzöngött, a gyomromat öklözte. A sofőr elfehéredve, mozdulatlanul cigarettázott a kormánykerék mögött. „Pocsék fuvar volt”, jegyezte meg félóra múlva a gyermekotthonból jövet, „senki a házból nem tud ilyen pocsék fuvarokat kitalálni, mint maga, T. elvtárs.” Elmondta, mennyivel vidámabb eseményeket látott már a visszapillantó tükrében. Ezek a dolgok a hátsó ülésen csakugyan vidámabbak voltak az én gyámoltjaim alig elnémítható bögésénél. Azt is megjegyezte, hogy a házból sokan nem értik, mért végzem ezt a lepra munkát. Neki, ugye, itt van a kocsija, tiszta ügy, vezeti, rendben tartja és kész. De erről a sok népről megállapítani, melyik csibész, melyik idétlen, sintérkedni és prédikálni, ki fizeti ezt meg nekem? Meg lehet szokni, mondtam, a kívülállónak ijesztőbb, és legalább senki sem pályázik a beosztásomra. A sofőr ezt méltányolta, a nyugalom nagy kincs, rosszak az emberek, a koporsóból is kifúrnák a másikat. No látja, mondtam, és hallgattunk a csúszós úton.

A holnap gondja tehát, ha intézkedésem balul ütne ki. A csődök kezelésének technológiája megszabja a ma elvégzendő műveletet. Így fölfüggesztve az ügymenet előbbrehaladásához fölösleges tanakodást, jogszerű döntésem végrehajtó közegeként eljárának most is szabályszerűen, s ezúttal akadálytalanul is: a szülők a föld alatt, gyermekük törvényes képviselője egyelőre én vagyok, s nem hinném, hogy e borús tisztemet jószántából bárki is elvitatná. Bár az idő már eljárt, s ez a szűnni nem akaró munkanap lassan áttűnik a következőbe, ha csak rajtam s a szabályokon állna, összecsomagolnám a gyereket, és átadnám megőrzésre az erre illetékeseknek. Letudnám a gondját, megtéve mindazt, ami tőlem telik, ahogy az ügydarabot is annak rendje-módja szerint fölszerelve küldöm az irattárba. Hivatali kötelezettségeim a gondozó nélkül maradt kiskorúnak csak a rendeltetési helyére szóló továbbítását teszik feladatommá, sorsában időigényesebb vagy éppen érzelmesebb részvételre nem szólítanak fel. Taxiba ülnénk, a számla összegét holnap a hivatal pénztárában fölvehetem, s ölemben tartanám avatatlan és szórakozott pesztraként a kezem ügyébe eső rossz szagú, szürke pokrócba becsavart kiskorú Bandula Ferencet, aki tegnap, ötödik életévében, teljes tudatlanságban sorsának állásáról, anya és apa nélkül maradt. Ha befogadná, Ferike eltűnne a neki megfelelő süllyesztőben, a

hulladékgyerekek telepén, a halódáson kívül minden egyébre alkalmatlan, kis kenyérpusztítók lomraktárában. Így tárolja a társadalmi rendérezék menhelyen, elfekvő kórházban, elmeógyógyintézetek zárt osztályain a felnőtt roncsokat is, elkülönítve a működőképes többségtől, fegyelmezett türelemmel várva gazdaságos elhalálozásukra.

2

Átrobognánk a városon a ránk forduló este sötétkék árvice alatt, vagy holnap délelőtt az olvasztott napfény megszaggatott, égő sátraiban, az útkereszteződéseken megriasztva a kocsinkba bepillantó járókelőket, föl a híd kaptatóján, nekitámadva a szélnek, a vizet fölpikkelyező, ablakainkon átsüvítő, s a hídkorláton országunk és egy forró égövi királyság protokolláris fegyelemmel váltogatott zászlait vízszintesen megmerevítő szélnek, majd a túlsó parton, a folyó mentén észak felé kanyarodva, a közúti teherforgalom menetoszlopában folytatnánk utunkat a városon túlra, egy körülbelül tizenöt kilométerre eső elágazásig, ahonnét traktorok, tankok és főképpen idő szántotta zúzott-kőút vezet a tölgyerdős dombhátak közt ívelő völgyoszorosba, egy hegyi zárványokkal szerteágazó kisközség főutcájaként, s azon áthaladva az emelkedő hegyoldalra, szálerdő irtásait követő földútra térnénk, mely végül elvezet egy kőkerítéssel körülvont kastélyhoz – talán csak igényesebb vadászlakhoz – , történetének jelenlegi szakaszában: az állami gondozásba vett, nevelésre alkalmatlan idióták otthonához.

A taxisofőr jó darabig csak tarkójával és nyomatékos hallgatásával kérdezősködne tagolatlanul rikongató utasa és csupán helyrajzilag megjelölt úticélunk felől, a hídon túl azonban már magyarázat nélkül is megfejtené útítársam talányát. „A kisiú hülye, szülei meghaltak, intézetbe viszem, hogy gondját viseljék”, mondanám a sofőrnek. „Jóképű gyerek – felelné a sofőr –, de azért jobb, ha meghal az ilyen. Én mondom, uram, pedig családos ember vagyok.” Erre csak annyit válaszolnék, hogy amúgy is meghal alighanem még gyerekkorában; miért ne élne, amíg lehet, neki sem rosszabb, mint bárki másnak. De ahogy kimondanám, meg is bánám, hiszen utolsó útjára viszem, nemigen juthat ki élve az ápodlából. Előbb a tömeges kórházi magány, valami kigagyoghatatlan bánat, mozgása lelassul, étvágya megcsappan, s végül egy könnyű fertőzés végez vele. Én pedig most látom utoljára, mert aligha lesz időm valamikor is meglátogatni.

3

A benzingóz felémelyíti a gyereket, az útelágazásnál fölmagasló, meredek sziklafal tövében kiszállunk levegőzni. Az elhagyott kőbánya düledékes falából mamutpofát, sárkányfejet, őshüllő-állkapcsot, tetszés szerinti paleolit szörnyeket, egymást marcangoló és levedlő alakzatokat farag az önkényes tekintet. Megállunk egy kőteraszon, karomból a gyerek lekívánkozik a földre. Nem merem elengedni, egyensúlyérzéke fordított módon bizonytalan, eséstől, mélységtől nem tanult meg félni, majomügyességgel mászik bárhová, elmeöngöngé vakmerőségében nem tartja tiszteletben a tér harmadik kiterjedésének akadályait. Ha elengedném, két szökelléssel fönn teremne a mamutpofán, a sárkányfejen, majd a roppant dombormű többi részletén, s máris két emelet magasságban tekeregne fölfelé, megtapadva a rétegezett és morzsolódó sziklafal egyenetlenségei között, a kiálló cserjék szárába fogózva, hívásainktól csak feljebb úzva, a sziklafal peremén előregörnyedő szélütött tölgyfák felé, az égbe törtetés nyújtózó elragadtatásában, a tér öngyilkos lehetőségeivel barátkozva. Mi pedig, mozdulataink esélyeit zsigereinkben túlságosan is fölmérve, odalenn topognánk zuhanása képzelt ívének talppontja körül, várva, meddig ragad meg puhatolózás nélkül csapongó keze a szirtfal eddig csak ölyvek és

füstifecskék gyűrűs bőrű karmától horzolt kiszögellésein, mélység és magasság ellentétes ajánlatai között, várva, mikor csapódik hátra két karja a levegőben, s hogyan érkezik meg a kőterasz síkjára, karunk közé, vagy mellénk vágódva-e. Ezért hát nyolc-tíz percnyi autóútra az ápodlától, ahelyett hogy játszani engedném a magasság értelmetlen kedvencét, bár a szemembe kap, és gyomromon rúgkapál, még szorosabban rágöngyölném a rossz szagú pokrócot, mint egy kényszerzubbonyt, s ölemben a csenevész agyúval, kitől a természet megvonta egyebek között a félelem tudását, egy kőpadkára telepedve cigarettára gyújtanak.

4

Ahogy itt ülünk a kőbánya félkörben körénk ívelő emeleti páholyában, órákon át tiszteleghetnek a kettős nyomsávú, osztottpályás műúton szakadatlan sorban elzúgó tehergépkocsik vonulatának, az értelmes hajsza dübörgő és vágózó bizonyítékainak, a helyüket változtató és egymásba átalakuló dolgok minden lágy értelmezést félresöpítő processziójának, ennek a szervezetlenül is szabályozott, hódítóan egyöntetű működésnek, s letaglózó kísérőszólamának, a kiduzzadó, behorpadó gépi robajnak, mely hátam mögött a kivájt sziklafalon fönnakadva karéjos hullámokban özönlik vissza az út melletti, agyagos legelőre.

Hódolat a vándorló anyagnak a terepszínű proletárteherautók zörgő rakterén, folyami kavics, homok, kohókoks, kiásott törmelék, ócskavas, huzalgubancok lejtős halmainak, a betonelemeknek, vas-, alumínium- és gumicsöveknek, deszka- és téglarakásoknak, kender- és gyapotbáláknak, eternit oxigénpalackoknak, forgácsba ágyazott kénsavballonoknak, kátránylemezeknek és bitumenhordóknak, autóköpenyeknek és acéldróttekerceknek; hódolat a trapéz alakú, koporsó alakú, fektetett henger és hasáb alakú, négyzetes és áramvonalas, hat-nyolc-tíz tonnás, három-négy-öt aknás, középen árkolt, domborúhátú, létrával, híddal átívelt, rekeszes vagy egybe nyitott, meggypiros, vajsárga, szilvakék, pisztrángezüst (a benyomott, lecsapott, elgömbölyített orrú vezetőfülkével tömzsin összenőtt vagy tőle vékony csuklós nyakkal elválasztott) tartálykocsiknak, a közúti szállítás e formatervezett előkelőségeinek, kiknek oldalán bizakodó zománcbetűkkel áll kiváltságos rendeltetésük fölirata: „Tej”, „Szesz”, „Bor”, „Szörp”, „Benzin”, „Kénsav”, „Kenőolaj”, „Toluol”, „Furfurol” (elnyújtott karcsú ciszternák, vörös acélkeretben, „Tűzveszély!”, „Robbanásveszély!”); hódolat a fagykamrás, hófehér húszállító kocsiknak, a sajtharang formájú, acélfonatú cementtartályvivőknek, a sátorként összehajló házelemszállítóknak, az acéltornyukat roppant szarvként lebocsátó emelődarukocsiknak, a csupa háromszögből összerótt, zömök dömpereknek, valószínűtlen kagylós, süveges és csöves felületeikkel a rohamnaszád és a föld-levegő rakétahordozóknak; némi kétséges, görcsös, de engedelmes bámulat a nagy ketreckocsiknak, melyeknek léckarámjából tehenek és lovak emelik ki kötőfékkal rögzített tudós és elítélt fejüket, a kék-fehér csíkos, mennyezetes, oldalt ablakos, ponyvával elfüggönyözött rendőrbuszoknak, melyekben mozdulatlan és nehéz arcú férfiak ülnek egymással szemben, egérszürke öltözékben, térdük közé állított géppisztollyal; és végül a kegyelet csöndje azoknak az olajszürke, ablaktalan bádogládáknak, melyeknek középfolysójáról hat kulcsra zárható, sötét állófülke nyílik, és mindegyikben egy ember áll.

Karomban a hűgyszagú gyerekekkel, fejemben avas képzetekkel, szememben a látvány kristályszemcséivel, s egész testemben valami kortalan és gyűlölködő fegyelemmel, ítéletnapig elnézném ezt a megállíthatatlan vonulást, javak és eszközök vak menetét, a kötelező gyorshajtással elrobogó vezetők felismerhetetlen arcát az ütemesen rázkódó kormányfülkékben, s a szeretet elnapolt kérdéseitől mereven, hagynám, árnyékaival temessen be a hiábavaló üzenetektől súlyos éjszaka.

Végül is odaérkeznénk a leprás vakolatú téglakerítéshez (tetején cementhabarcsba ágyazott üvegcserepek csipkefűzére tartja vissza nem annyira a bentlakókat a távozástól, mint inkább a kívülállókat az illetéktelen behatolástól, a falu serdülő fiait, akik többször is beszktek megerőszakolni az ősparkban kószáló kövér és semmiféle ellenállást nem tanúsító idióta lányokat), s a lándzsás szegélyű, belülről horganylemezzel borított s a kíváncsi tekintetek útját álló, rácsos kapu előtt hosszan várakozva a bűgő kocsiban, már venném is elő táskámból a gyerek ügyiratait, hogy minél előbb túlessünk az átadás formaságán, bár éppen abba is beletörődnék, ha hivatalos teendőim végeztével, a világtól elzárt intézmény irodafőnöke feketekávéval kínálna, behívná a rangidős gondozónót vagy az ügyeletes orvost, és többé-kevésbé átlátszó ürüggyekkel negyedórára még marasztalni igyekezne, mert a városból csakugyan olyan kevesen fordulnak meg az ápolda barátságatlan, zegzugos falai között, és megpróbálna kifaggatni felsőbb szerveink tisztségviselőinek – előttünk, a tűz körül levők előtt bizonyára jól ismert – gyengéiről, hátsó szándékairól és torzsalkodásairól, s egyben alkalmat találna intézménye sérelmeinek, ellátásuk fogyatékoságainak fölemlegetésére, abban a reményben, hogy a panasz hathatósan vélt tolmácsolásomban eljut az illetékesekhez, az ő odaadásukról elejtett szavak kíséretében, s e rövid eszmecsere után nem vonakodnék elfogadni szívélyes meghívásukat sem, hogy tekintsem meg az intézmény különböző rendeltetésű, eltérő mértékben képezhetetlen gyerekanyaggal telezsúfolt helyiségeit, melyeknek immár minden talpalatnyi helyét a legcélszerűbben használják ki, olyannyira, hogy újabb fölvételre a kérelmezett szárnyépület fölhúzása előtt már semmiképpen sem kerülhet sor, hozzátéve, hogy az én gondozottam elhelyezése is csak a többi ápolt rovására menő bútorátrendezéssel oldható meg, végighaladnék tehát kísérom oldalán a kedvrontó tartalommal dugig tömött helyiségek felfoghatatlan tervezői önkénnyel egymáshoz illesztett, többszöri falbontással és megosztással végképp áttekinthetetlené zavar során, megtekinteném a parkot is, a téridomokká és állatszobrokká nyírt díszcserjéket, hátul a szolgálati lakásokat, gazdasági épületeket, utoljára pedig az előbbiektől élő sövényvel elválasztott *Prosectura* föliratú, háromablakos, földszintes házacsokát, s megtudva, hogy az ápodából a beszállítottak egy-két kivételtől eltekintve sosem a főbejáraton át távoznak, hanem ezen a kis épületen át a falu nem messzire eső, vadgesztenyefákkal körülvont temetőjébe, nem elég sűrűn azonban ahhoz, hogy mintegy kétezer szülő, az itt gondozottakhoz hasonlóan reménytelen gyermekétől szabadulni akarva, ne ostromolja minden elképzelhető módon az intézmény helyi és felsőbb szintű vezetését, nem mellőzve a hivatali vesztegetés körébe vágó ajánlatokat sem, mindezeknek a figyelemre méltó és talán célzatosan tudtomra adott értesüléseknek a birtokában elismerésemet nyilvánítanám áldozatos tevékenységük iránt, majd az irodahelyiségben magamhoz véve táskámat, még egyszer bepillantánék a megfigyelőszobába, ahol a kis Bandula a legbelső ágyban topogna szokásos nyugtalan himbálózásával, mellét az ágy rácsához dörzsölve, fehér viaszosvászon lepedőn, s minthogy az ápoltakról oly tárgyilagosan nyilatkozó kísérom az érzékenyebb búcsúzkodást inkább csodálkozóan, mint helyeselve nézné, s mivel a megfigyelőben amúgy is nehéz a levegő, az ajtóból merőben formai búcsút intenek a gyerekeknek, föl sem téve, hogy kézmozdulatom jelentése homályos tekintetén át tudatáig is elhatol, majd az ápolda vezetőivel kezecskézve lesietnék az oszlopos kocsifeljáróhoz, ahol az autó félig leeresztett ablakán dobolva már türelmetlenül várna a taxisofőr, hogy visszaszállítson ebből az emberbarátian álcázott ravatalozóból a balesetein átözönlő városba, ahol mindkettőnknek munkahelye, családja, tagolt beszédre képes baráti köre van, s ahol

többé-kevésbé hatékony szervezetek működnek, hogy ésszerűen elkülönítsék tőlünk, feladatkörünket ellátó, szabad polgároktól a nem közénk valókat, az alkalmazkodni képtelen selejtet, az önmagát nyers műveletekkel szabályozó társadalom melléktermékeit: utálatos tengődésükkel ne is emlékeztethessenek bennünket semmire, ami őbennük és mibennünk esetleg közös.

6

Kosarakban törpe fej, duzzadt test, ormótlan fej, csenevész test, csúcsíves koponya, hátracsapott koponya, vízkórosan boltozatos, humorúan besüppedt, féloldalra konyuló, szakadékosan beszögellő koponya, csipkés nyúlszáj, állig nyitott, ajaktalan száj, nyáladzó, vastagon csüngő, fekete nyelv, sipító farkastorok, a szemrés helyén a járomcsonttól a homlokdombig ívelő zsírdaganat, s rajta csöppnyi szemöldök, elmerevült, héjatlán szem, vérhályogos szem, beesett gyökű nyeregorr, orr helyett két lyuk az arc közepén, elgörbült állkapocs fölött agyarfogak, cimpátlan siskafül, tömött pogácsafül, porctalan, lebernyeges fül, agyagszínű sömörfoltos bőr, hófehér, ráncos bőr, vörhenyeges, gennyedző bőr, puffadt, korpásan foszló bőr, nyúlós, szürke bőr, megtartja az ujjbenyomatot, csontig sorvadt, béna végtagok, pöffeteg, hatujjú kéz, összetekeredett, görcsös végtagok, a könyörgés, a riadalom, a fenyegetés, az önkielégítés elcsúszott mozdulataival, tárgyak, büdösebbek, mint az elszállításra váró hulladék a tömegkonyhák hátsó ajtaja előtt.

Alkalmatlan, kisiklott mozdulatok kiállítása, összeszabdalt, sugárfertőzött élőkép. Az egyik a sarkán ül, szíjdarabot vesz a szájába, megbűvölten rágja, kitepi foga közül, sír, visszateszi, és újból megbűvölten rágja. A másik tevékenyebb, kifordított lábbal fel-alá tipeg, menet letolja nadrágját, jövet fölhúzza, kiejtett nyelve közben jobbra-balra csapdos. A harmadik a körmozgással jegyezte el magát, körbeszaladgál, billenékeny fejét és kinyúlt nemiszervét forgatja, elszédülve néha összeroskad, magához térve újra kezdi. A negyedik, térdét átkarolva, magzatkori testtartással guggol a sarokban, nemezzel körülgöngyölt fejét húsz másodpercenként a falhoz verdesi. Az ötödiknek béna a lába, a szoba közepén ül, zsebéből babszemet húz elő, szájába veszi, megcéloz egy pontot, s messzire köpi; mellette várakozik négykézláb süvegfejű barátja, tettere készen, gurgulázva, szétterpesztett térdein a babszem után mászik, visszafelé szívéhez szorítja, s emiatt útja során többször arcra esik. A hatodik izgatott, kezét tördeli, ujját csavargatja, odaszalad az ablakhoz, kinéz, felsikolt, öklét rázza, majd reszketve búvóhelyet keres; az ágy alá hasal, ahol már várja egy kövér, vak kislány, ölébe húzza a menekülő fejét, vastag combját rákulcsolja, és ügyesen előregörbülve a tarkóját nyalogatja.

Mint kövér libamáj a mosogatódézsában vagy mint a fűvészkert akváriumában sápadó tengeri medúzák, a halottasház polcain uborkásüvegek sárguló formalinos oldatában agyvelők lebegnek, a gyöngélméjűség lágy képletei. Apróságokról van csupán szó, mondaná kísérom, ceruzájával mutogatva: kis tekervényes csomósodások, zavaros rétegezetség, itt meg, amint láthatom, nem eléggé barázdált az agyfelület. Hírtartalmas közleményéből szósalátát vennék át, jelfogó készülékem ezen a képzelt látogatáson is kihagy. Hiány a homloklebenyen, hasadékos, feltűnően, de lehetne itt tölcser alakú lyuk is, üreges sorvadás, heges terület, lágyulás, göbös dudor, felfúvódás, apróságokról van csupán szó, a dúcsejtek megvastagodnak, nyúlványaik legömbölyödnek, meggyérülnek, szétduzzadnak, az izgalmi gócok tömörülése, szétsugárzása, legátlása elpang, megakad, félrefut. Valóságos nyomozó munka, gyulladások és vérömlenyek, sugárártalmak, sérülések, micsoda feladat jól megtapadnunk megtermékenyült petesejtként anyánk méhnyálkahártyáján, s aztán jön még a neheze: rádium, luesz, röntgen, vírusok, magzatkori agyhártyalob, vagy

születéskor a fogó, késő felsírás, oxigénhiány, csoda, hogy itt állunk, uram, szemlélődőn a selejt előtt, számtalan veszélyen túl, finoman barázdált agyállománnyal, fajtánk gyártási szabványainak megfelelően, szabad akarattal megáldott kreatúrák. Csoda, felelném óvatosan a halottasház vadszőlővel befuttatott épületében, az úszó agyvelők és egy-két fölhasogatott gyerekhulla tanulságos maradványai között.

Tanuljunk a hülyéktől, a dolgok édestestvéreitől. Nem árulják el hebehurgyán az anyagot, ha kis időre szabadságolja őket. Nem élnek vissza komolytalan lehetőségeikkel, hűek maradnak kedves óvatossággal ahhoz, amiből jöttek és amibe visszatérnek. Milyen egyszerűen hártják el maguktól a tárgyak prostituált jelzéseit. Vakság, süketség, szagérzéketlenség, paradicsomi elmecsend tökéletességével kísérleteznek, s ha mégis látniuk, hallaniuk, szimatolniuk muszáj, lazán elbomló benyomásaikat nem parancsolják sorakozó csapatokba, s az önáltatás kísértései elől már a kezdet kezdetén kitérnek. Milyen nagyvonalúan hullajtják el emléknyomait, mint lejárt és csak egy utazásra szóló villamosjegyet, s így meg sem fertőzik az egyszeri találkozás üdeségét az újrafelismerés szegényes igyekezetével. Cipő, éjjeliedény felőlük megmaradhat felcserélhető rendeltetések hordozójának, a hülye: született demokrata, nem veszi el a tárgyaktól azt a szabadságot, amelyet később úgyis vissza kellene nekik adnia. Ha nem védenék fogyatkozásai, melyeknek hála, a fájdalom csak fáj, de nem áll meg benne félelem képében, ha emlék és képzelet társaságában összebarátkozna a jövő agyrémeivel, nem tanulhatnánk semmit a hülyétől, így azonban: éljen a hülye, dédelgeti a boldog jelenidő, zabál, húgyozik, babrálja magát, szervérzései elszórakoztatják, az itt és most hőse, a dolgok tejtestvére, tanítómesterünk.

Bemosakodás

1

Ingatag ágyában alszik a tanítómester, nincs hova vinnem, ránk esteledett. Felhúzott seggű félvér nő hasal a falon, törzsét köldöktől hátrafeszíti, agresszív melle kihegyesedik egy biztosítóreklám belövellő fényében. Bandula szerette a szexképeslapok kivágatait, még inkább az élőképeket. Társbérelője, F. Anna olykor eltúrte, hogy a kulcslyukon leskelődjék, mikor épp vendége volt. Néha leküldte sörért vagy cigarettáért a gyulladt szemű Bandulát, s elől kigombolt köpenye zsebéből kotorta elő számára a borraivalót. „Piszkos a kezed, ne nyúlj hozzám”, mondta, ha meg akarta fogni a hasát. Késő van; elmehettem volna már, ha itthon lennének a társbérelő, az öregember a feleségével vagy a pincéernő. Megkértem volna őket, törődjenek még néhány hétig a gyerekekkel, amíg helyet szerzek neki. Pénzt is juttatok nekik szolgálatukért, nem kell attól félniük, hogy a nyakukon marad. Egyikük, gondolom, elvállalja. Ha az öregéket nem is, Annát talán rábeszélem.

Zsibongás jön föl a térről, csődületet látok, sötét szemüveges, alacsony ember medvét vezet pórázon, valószínűleg a közeli cirkuszba. Az állat puhán, kis csattanásokkal lépked a kövezeten. Egy fiú görkorcsolyával mellékanyarodik, vastag bundáját simogatja, a többiek utánozzák. Az érdeklődők félkörben kísérik a szokatlan járóelőket, de a sötét szemüveges rájuk sem hederít, befordul a sarkon. Áthaladásuk emléke néhány percre megüli a teret; aki még vár valamit, beoldalog a kocsmába, zöld arcú csoportok gyülekeznek a mozi előterében, odébb hárman egy motorkerékpár szétszerelését figyelik. Egyik-másik ablakban a televízió kék fénye repdes, ezt a teret sem kerüli el a történelem.

A kocsmajtó előtt két részeg hasra fekszik tiltakozásul, mert nem szolgálták ki őket. Az érkezők és távozők tréfálkozva átlépnek rajtuk. Túloldalról a sarki rendőr előbb csak nézi őket, hüvelykujját becsúsztatja derékszíja mögé, majd átbállag, megáll a fejük mögött, igazolványukat kéri, s mert nem mozdulnak, csizmája orrával megérinti a vállukat. A részegek nem vesznek tudomást a hivatalos felszólításról, szétterpesztett tenyerüket fejük búbjára szorítva hevernek, két tömött szeneszsák nem lehetne tárgyalóképtelenebb. A csapos, a rendőr szövetségese, kiugrik a kocsmajtón, és egy korsó vizet önt a fejükre. Nevetés hallatszik, az ázott részegek föltápászkodnak, egyikük pöszén káromkodik, engedelmesen kullognak a rendőr után.

A lelocsolt részegek száműzetése felzaklat, erőt vesz rajtam szomjúságuk, indulnék beoltani magam, megkeresztelkedni. A kocsmázarándokai nélkül unatkoznék, napom fele részében velük játszom rablópandúrt. Kinek tiltanám le fele bérét, kinek küldözném idézőcéduláimat, kit vitetnék elvonókúrára epét öklendezni, kit juttatnék a lassan őrlő bíróság elé, ha ügyfeleim az éjszaka műtőasztala előtt nem igyekeznének bemosakodni. Váll-váll mellett szorítjuk poharunkat a sarki talponállóban, én, a mérséklet reklámszentje, hivatásos, de befogadott játékrontó, ők, a véletlen szerzetesei, lehet, hogy elvesztik magukat, lehet, hogy nem, esetleg kést dobálnak éjjel, esetleg nem: apró, kissé erősödő ökölcsapásokat mérnek egy üveglapra, mely ha betörik – ki tudja, mi lesz. Éppenséggel én is tudom. Mikor tiszta ingben hivatali szobámban ülnek, ők is tudják. Most, átmenetileg, elfelejtették.

Elég volt az utójátékról szóló oktatófilmekből: most nincsen más, csak a szervezet megfoghatatlan sérelme, ez az ismeretlen tettes elleni szószátyár följelentés, jegyzőkönyvből kimaradó panaszlajstromába beletartozik a dolgok erkölcsileg menthetetlenül kopott csőcseléke, huzatával és sósavas bűzével a levezelt deszkájú közös árnyékszék, a lejtősre taposott lépcsőfokok medre körömré égő gyufaláng holdja alatt, a térhasználat ösztönével és néhány korhadt deszkaszállal kipótolt, hézagos vaskorlát a függőfolyosón, mozdulatlan seprűje mögött egy zsíros hajú öregasszony, két szemfoga között az agyalágyult mindentudás magnetofonszalagjával, a lekaparhatatlan gyalázkodó felirat a lakásajtó mellett, párnák, matracok, kitérdelt nadrágok és lyukas harisnyák demográfiai robbanása a szétrepedező szobában, a tíz év óta megszakítatlanul vérző, előretolt szívű megváltó a szoba többszörösen beázott falán, egy rend kéz alatt vett sötétkék öltöny a szekrényben vasárnapra és ünnepnapokra, a klinikai halálból tarka mintás foltokkal visszahozott ingek a széktámlán, a szombat esti pörkölt és a vasárnapi húsleves szagának ezüstlakodalma, cérnaháló a feleség érdemtelenül tartósított hajhullámain, az irrigátor, az üvegekacsa, a gumifásli és a tyúkszemvágópenge, a saját nyúlós ideje szerint nyöszörgő falióra megvakult madaraival, öblös üvegekben ecetes paprikák – vénasszonyemlők – az ócskapiacról jött tükrös szekrényen, egymást váltó gyerekpocakok a bili és a lekváros kenyér között, szép sárgarépaszínű, szép spenótzöld, szép paradicsompiros kaka hálaadóünnep a csúnya fehérés-nyálkás kaka ádventje után, lobos mandulák bogánca a szűkülő torokban, a vörheny kalózzászlai a lüktető csibenyakon, egymásba csavarodott, apró gyilkosok szétszerelése, két vicsorgó, köpködő száj a kulcslyuk két oldalán, elmaradt köszönések krátere az iskola kapujában, lopott bokszer, szempillafesték, cigaretta a kikutatott zsebekben, együgyű párosodási jelenetek a házi rajzfüzetben, a hetedíziglieni elrendeltetés szégyene a leghátsó pad kalodájában, az utolsó helyezések szálnalmas folytonossága, véletlen kiesések megmásíthatatlan hagyománya minden elképzelhető versenypályán, és megint a délutánok taknyos rémuralma, az árnyékszék törött lefolyójának csillapíthatatlan zubogása, törekvő ifjú házások porszívójának harsogása, unatkozó kölykök cipősarkának kalapálása a folyosórácson, ráncos ajkú családanyak végítélet napi sivalkodása, a földszinti

kandúrmacska rikácsolása, ha a szennyvízlefolyóból patkány surran elő, az udvar négyszögében körbe kergetett patkány gyermekes sikolya, mikor a macska karmát a szemébe üti, a megindulni sehoggy sem akaró motor boldogító, elhaló dörgése, megemészthetetlen újsághírek a konyhazsámolyon egy távoli világról, ahol fontos emberek különrepülőgépen meglátogatják egymást, s egy közelebbiről, ahol valaki művészt, kitüntetés, háromévi szigorított börtönt, jutalomüdvölést, késszúrást, születésnapi köszöntőt vagy szívszélhúdést kapott, a rémület az érszűkülettől, nyombélfekélytől, csigolyameszesedéstől, májzsugorodástól, ízületi gyulladástól, tüdőráktól, valami elháríthatatlan leleplezéstől, amikor ott kell állni egyszál egyedül, és jönnek majd letaglózó szemmel, pecsétetes írással, késsel, tűvel, bilinccsel, parancsszavakkal és aztán senki semmivel.

A panaszlajstromba beletartozik ez a végigmondhatatlan litánia (felcserélhetően és kicenzúrázhatóan, a tudatzajlásos fecsegés unalmával, a meszesedő agy feledékenységgel, életfogytiglan folytathatóan), mely igazában csak azért sérelmes (lehetne éppen férfias leltár, önérzetes szemle is), mert ügyfelem ennyi rokkant tárgy sorfala előtt már nem tud ellépni kivont szablyával, komoly tekintetét a holnap csatamezőn jártatva, hiszen kályhacsöveket lát a messzehordó ágyúk és fiákereket a páncélautók helyén, s bár éppenséggel szét is lőhetné kályhacsöveivel az ellenséges betonerdőket, és átgázolhatna fiákereivel a szögesdróttal körülfont spanyol lovasokon, inkább ütközet nélkül elkotródik kétes hadszínteréről, és egy gyűrött húszast rejtve farzsebébe leoson ezen az estén is a sarki kocsmába, elszikkesedő garattal követve a képzelet menekülő szárnyacsapásait a felhabzó söröskorsót ábrázoló fénycsőreklám felé.

Odalenn most nincsen semmi botrány. Laza csoportok állnak körül magas, csólábos ivóasztalokat, kirojtosodott kabátujjak pihennek a söröskorsók mellett, az arcok árnyékosak a napközben kiserkedt szakálltól, a széles körömágyak feketék a kenőolajtól, vasreszeléktől, vegyszerektől, a falipolcnál néhányan bablevest kanalaznak, egy öregember a tányér alján hagyott maradékra várakozik, a csapott nyakú pénztárosnő valakit letorkol, feje fölött tilalmakat hirdető falragaszok, a kármentő horganylemeze sörhábttól és mosogatóvíztől síkos, porcelán hengerekben csersavas vörösbor, vizes pecsenyebor úsztat légyszárnyat, dugómoszatot, üvegfal mögött megkövült pogácsák, kocsonyába fagyott, trágár sertésfülek, fekete kolbászgyökerek hámozzák ki magukat a dohányfüst kék emeleteiből. Az aranyfogú csapos néhány másodpercig erős vízszugár alá tartja a poharakat, melyeket egy görbe és szakállas öregasszony hordoz elé szüntelen mormogással. A bejárati ajtónál két tagbaszakadt rendőr áll. Jobb csípőjükön pisztolytáska, hasuk előtt fekete-fehér csíkos gumibot. Egy kaptos öreg eléjük áll, szórakoztatni próbálja őket; nem utasítják el, mosolytalanul elnéznek a feje fölött. Négy-öt percig szótlanul állnak, azután továbbmennek.

Kellemes itt. Kicserélheted magad, akár a kádfürdőben. Napközben alig léteztél, egyenletesen működő, kemény tárgyagnak voltál laza folytatása; a cipőd is csak véletlenül tartott arra, amerre te mentél. Mellékesen hunyoroghattál, kifújhattad az orrod, többféle hangot adhattál ki magadból. Most, ebben a csikk-, ecet-, bakancs-, pörkölt- és mosogatódézsaszagú, lucskos hodályban, légyköpte, percegő neoncsövek fényében, ebben a füstretegeken átborzolódó, nikkelezett és rosszindulatú megvilágításban belenősz ruhádba, felfúvod magad, erőszakosan kis hullámokat lősz ki magadból szomszédaid felé, nyomatékosan kacsázol egyik ivópolctól a másikhoz, akár egy érdemrendeket osztogató tábornok, megtetszel magadnak, bebútorozod önéletrajzodat. Mielőtt a rád kisorsolt néhány ezer mérkőzés közül a maiban is

megadnád magad, megkísérled bebizonyítani kivételességedet. Az vagy, aminek látszani szeretnél: bálvány, mindenek között egyetlenegy. Jóbarát is vagy: csettintesz, kezet nyújtasz, társad kabáthajtókáját szorongatod, megsértődsz, ha nem iszik még egy pohárral, odatolod elé az arcod, fogad csikorgatod: merjen valaki görbén nézni rád. Rettenthetetlen vagy, inkább a kötél, de kinyírod, az egész bandát. Nyelveden a kinyilatkoztatás, öklödben a halál.

Aztán ellágyulsz. Az ablaknál áll egy fiatalember, piros sálja van, konyakot iszik, szereted. El akarod mondani neki, hogy valaha jó magasugró voltál, guruló stílusban vitted át a százhetvenet. Múltkor végigszökdécselted a lányod ugróiskoláját, a szíved utána a füledben vert. A hasad évek óta gátol a közösülésben, ügyeskedned kell. Higgye el a gurulóstílust, mosolyogjon a hasadon, de finoman, többet nem vársz a pirossálastól. Esetleg mondja el, hogy rákos az anyja, viszonzásul te is elbeszelnéd anyád halálát, azt is, hogy egyre többet álmodsz róla, s nemrég a lépcsőházban megszólított. De mégsem mégy oda; ebben a korban az ember már nehezen köt barátságokat. Kellemes homloka van a fiatalembernek, talán csak annyit mondana: „igazán?”, és gyorsan felhajtana a konyakját. Te pedig akkor legszívesebben belegyalogolnál, és addig húznád a piros sáljának a két végét, amíg orrából-szájából, egyszóval nem barátkozol. Amúgy is hányni tudnál a vén zúgószerestől, aki most a két rendőrnek meséli, hogy 1933-ban megnyerte az osztálysorsjáték főnyereményét, de még aznap éjjel ellopta tőle egy kurva. A fiatalembernek az ablaknál igaza lenne, ha elfordulna; múltunk el innen csendesen, és szemlélődjünk a poharunk mögül; ez sem unalmasabb, mint egy nem különösebben koros nő, aki hanyatt fektében a kedvedért először húzza le magáról kissé megemelkedve a nadrágját. A harmadik féldeci kilátó tornyából érseki mindentudással figyeled ezeket a fintorgó bábukat, semmiségeket szorongatnak, egymást lökdösik, zsvajognak, fáradt legyek a hűvösödő ablaküvegen, egyenként lesöpri őket egy aranyhímzésű légycsapó. Ha tudnák, amit te tudsz e pillanatban. A látnok azonban nem szólhat, legföljebb talányokban, titkos üzenete végül is átadhatatlan: a kibetűző rostélyon, bár tudnád, miért, nincsenek ablakok.

Ha Bandula helyén ezen a vassodronyon hevernék, szúrós kenyérmorzsa között, fiam mássalhangzótorlódásait hallgatva, fáradtan minden nap kezdetéhez, öblítetlen tejesüvegek, huzatban libbenő pókhálók, az egymáson szendergő egerek és göthös bakancsaim társaságában, lehetőségeim nyersbeton-palánkjával agyrémeim előtt, magam sem tudnék jobbat kitalálni, mint ez a kocsmá. Szánalmas türelemmel összekotornám egy pohár bor árát, s csörtetnék vacogva, feltarthatatlanul, szag után a sarokra, a többiek közé, be a kénés, halszagú üregbe, a széthúzódó, nyálkás fedezékbe, menyegzőre, nászra magammal.

2

Abban a valószínűtlen, jóra és rosszra, szabadra és tilosra széthasított világban, amelyben minden lélegzetvételt piros és zöld lámpák szabályoznak, abban a mindent, ami van, a legyen, ne legyen akarnok hitvilága szerint csoportosító figyelemben, mely olyan tehetetlenül csúszik le az emberi történések vaskos kétértelműségéről, mint egy kioperált prosztatájú öregember keze a már kifizetett kurva távozó fenekéről, abban a büszke jogászi világrendben, amely az évek során az én agyamat is fűrészfogú kényszerképzetekkel zsúfolta tele, s amelyben maga az emberiség is két részre oszlik, az egyik ítél, a másikat megítéli, én, mióta eszemet tudom, az ítélkezők sorában álltam, hozzáteszem, bizonytalanul.

Nem mentegetőzöm, csak megjegyzem: a mögöttem elhúzó évek szereptáramból elsőnek a vád képviselőjét vették elő. Nem voltam hosszú ideig ügyész, néhány száz év börtönbüntetésnél többre nem vihettek. Leülni éppen nem kevés, sorba rakva nyolc-

tíz emberélet kellene hozzá; ítéleteim halmazát, ha most beülnék a vasajtó mögé, hátralevő életem alig apasztaná. Volt még egy halál is, tiszta eset, rablógyilkosság, de az ifjúkor rövid pályakezdetét ez az összeadás felejthetlenné éppen nem teszi. Kényeskedés nélkül mondhatom, elfelejthetővé sem. De még sötét kérkedésre sincs jogom, teljesítményem, ha egynémelyik évfolyamtársaméhoz mérem, vidékiesen kisszerű. Megszakítását azonban nem fájlaltam, felsőbb döntésre abbahagytam az élők fölött az ítélkezést, s hivatali előmenetelem a tárgyalóteremből a fegyháztemetőbe ívelt.

Sírbontásokat irányítani hónapszámra, bűdös munka volt, de legalább szívből jövő, a rosszkedvű testület önvizsgálata. Nincs-e beszakítva a koponyája annak, akit jegyzőkönyv szerint tüdőgyulladás vitt el: a feltűnően szapora börtönhalál utólagos minősítése volt a dolgom, városról városra, börtönről börtönre két tekintélyes rendszámú, fekete gépkocsi hordozott, egy hallgató és részeges kihantolókülönítmény vezéréként, s irgalmatlan vizsgálódásunk nyomán napfényre tárultak – elmállott, csíkos rongyaikból kivetkezve – a férgektől hullámzó testek, az egyenlőség és a tökéletes viszonylagosság hemzsegő szobrai, és fehér szerkezeteikkel – náluknál gyakrabban – a lerágott, meszes lényegükre szorítókozó régiek, klasszikus, földszagú nyugalomban, az édes bűz gombafelhője nélkül. Fiat justitia, kapargáltunk szerszámainkkal, pereat mundus, cáfoltuk meg némelyik halotti bizonylatot, barátságtalanul tudakozódva az aláírók holléte felől, s kellő igazságot szolgáltatunk a méltatlanul, vagyis időnek előtte föld alá kapart jogalanyoknak, cinkosság nélkül az élők, és talán szaglószerelvünk lázongása miatt részvét nélkül a holtak iránt, szolgálva a korrekt hivatali tisztogatást és az ércesen csillogó tárgyi igazságnak a földmunkához oly bonyolultan kapcsolódó követelményeit.

Hónapok mentek el így, dolgoztunk mind vonakodóbb szövetségben a jogrend csak igent s nemet értő kettes számrendszerével, a történelmi közömbösítés romlott humorát alapfokon gyakorolva, tükörben, pohárban, szélvédő üvegen a halál írásjeleit olvasva, szívélyes és felforgató közlésüktől hasmenésig vagy székrekedésig fölízgatva, fiatalon, tehát a háborús kamaszok kubista emlékeivel a hullarakások leleményes architektúrájáról, és esténként már sarokba vágva fényből és igazságból szótt csuklyánkat, a törvény legfehérebb számonkérőszékének csuklyáit (búzlott már belőlünk ez a törvény, ahogy mérséklettel elhúzza a gumibotot két összetört here fölül, ahogy lefordítja a bosszú naphimnuszát az időjárás- és vízállásjelentések nyelvére, s ahogy sok ezer éves kézmosások mélabús trükkjét újra meg újra elsüti, nem szerettük kocsonyás okfejtéseit jogalkalmazás és visszaélés finom különbségeiről, nem szerettük már magát a törvényt), mígnem ügyetlen és sértett eszem, a történelmi belátás nyílegyenes vezérfonaláról minduntalan lebecsülő eszem, nyári vakációra nem mehetett, s egy elsietett állásváltoztatás nyomán, az ítélkezés sarkantyúitól mentesülve, értelmező műveleteihez hálásabb tárgyra nem lett a marhavágóhíd egyik raktárában, ahol a fehér csempéfal előtt, emeletes acélállványok kampóin lenyúzott ökörfejek sorakoztak hármasszal, húszasával, nyálkás, bíborvörös izomkötegeik közül rémületesen kidagadó, fagyott és csupaszmegfagyással, lecsonkolt szarvuk helyén a mindentudás ezüstfekete glóriáival, melyek előtt a légszárnyaktól telerajzolt csöndben elűthettem az időt a korlátozatlan megértés agyalágyult gyakorlataival.

Auschwitz, Auschwitz, suttozta, ahogy körülvezettem, a préselt arcú, buddhista fotóriporter, aki már évek óta almán, rizsen és sárgarépán cserzette függetlenségét ettől a vesepecsenyét, hátszint, karajt és dagadót marcangoló és nyeldeklő, félnyersen és sütvé, vérrrel, minél több vérrrel töltkező civilizációtól, ahol a taglózásnak,

nyúzásnak, hasításnak másodpercekre bontott normája van, aszerint, miféle emlős remeg a vércsatornákkal árkolt rózsásfekete betonon, utálta ezt a mi közegészségügyi felügyelet alatt álló, mind gazdaságosabban szervezett üzemünket, ahová a jószágot teherautókon, lekötözött fejjel hozzák, hogy némi pihentető kúra után feldolgozatlan állapotban csak a bőgése távozhasson a téglakerítésen kívülre, s törvényesen, a kapukon át csak fésű és szalámi, cipőtalp és rostélyos, enyv és kenőmájjas utazhasson ládába csomagolva, szállítólevéllel, utálta ezt az égett szórtól és füstölőktől, páclétől és belsőségtől gőzölgő és mégis oly gyermekkorian konyhaszagú megsemmisítőtábor és fénymérőjét a csepegő húshoz tartva, változó szögekből kattintgatta készülékét, hogy lelkiismeretvillanyozó emléket állítson a mi egykedvű és sietős tevékenységünknek, melyet a fizetésen kívül heti két kilogramm ingyenhússal díjazott munkaadónk, „erőszaktól mocskos az egész életünk”, panasolta, s „aki ebben a nagyipari technológiával előállított tömeghalálban részt vesz, az holnap testvéreit is képes lenne ugyanilyen gyorsan és alaposan, csak a mozdulatok takarékoságára ügyelve feldolgozni”, hogy csak halálos üvöltésük és a minden bizonnyal bennük lakozó szellemi lényeg csúszhasson ki alvadt vértől fekete körmeink közül.

Volt némi igazság abban, amit mondott. Kisbaltával egyetlen ütés a nyúltagyra, szigonykéssel egyetlen rántás az ütőeren, ölni csakugyan nem nehéz. Kit szabad, kit nem, mikor igen, mikor nem, megbízhatóbban válaszolni ezekre a kérdésekre sem lehet, mint arra, hogy szabad-e nagypénteken húst enni. Ölni lehet olcsón, könnyen és gyorsan, lehet drágán, körülményesen és lassan, a műszaki utasítások érthetőbbek a törvénykönyveknél. A húsipar korán kelő betanított munkásaként, hátam mögött a jogrend elvárásolt kastélyával méltányolni tudtam ugyan vendégem fesztelen párhuzamait, nehezemre esett azonban követnem növényevő moráljának súlytalan közegébe (néhány leányos kijelentőmondattal zárójelbe téve az államoknak, szervezeteknek, egyházaknak és hadseregeknek még a nevét is), annál is inkább, mivel az egyetemes szelídség breviáriumaiból az öngyilkosságon, bolondokházán és börtönön, megannyi humortalan balekötleten kívül csupa édeskés, locska és bohócos szerep következett volna, konyhakertészeti góg és spirituális fejenállás, elméleti önherélés és napi jótetteim könyvelése, törleszkedő és oktatólagos testvériség; elment tehát a kedvem mutatósan lefelé görbülő pályám kísértésétől, az antitechnicista, antikonformista, antikapitalista, antikommunista, antibürokratikus és antiracionalista maszkeküdvözléstől a lenyúzott ökörfejek naponta újratermelt és feldolgozott nézőserege előtt, s hamarosan visszatértem tanult mesterségem, a jogászi-hivatali rendfenntartás ezúttal inkább gyámkodó, mint büntető szerepkörébe, s maradtam, ami vagyok, a társadalmi feszültségkezelés műveleteinek olyan-amilyen technikusa, ahhoz elegendő kétséggel, hogy a nyugtalanság óráiban mentségekre is találjak, de ahhoz is elegendő engedelmességgel, hogy ki ne rúgjanak.

Itt forgolódom hát évek óta iktatópolcok és idegen ajtók között, táskámban jámbor és lehetetlen kérelmekkel, értőn is értetlen határozataimmal. Figyelem, lassan tíz éve ügyfeleim esendő és izgatott fintorai mögött elvékonyodó, füstszínű arcukat, csodálkozástól végérvényesen nyitva felejtett szájukat, elillant mosolyuk romos szerkezetét, érdektelen jóságuk és gonoszságuk beroppant ábráit ráncaik között. Kudarcaiktól megrakottan, olyan érdekessé válik bennem a részvét, mint egy marék forró homok. Ki vagyok én, kérdelem néha magamtól, hogy kifaggyatom őket, hogy kigöngyölik előttem foszladozó történeteiket, minek néznek, hogy műhelyembe hozzák azt, amire a galileai szerelő is csak legyintene? Hol kezdődött a baleseteknek ez a színtelen folytatásos regénye? Sejtrendszerük statisztikai véletleneiben? A beljük terrorizált téves eszmék ütközéseiben? Múltjuknak hanyadíziglieni állomásán? És vajon mihez képest rossz az, amit én annak gondolok? Mákszemnyi befalazott

légbuborékok a tehetetlenség mészkőhegyében: íme, a szabad akarat elmulasztott lehetőségei. De akkor is, ha mindaz, amit tehetek, egyetlen ilyen légbuborék, akkor is ebben a csepp üregben kuporgok és ítélek. Nem való szemétdörbe dobni az újszülöttet. Helytelen éhezteni a csecsemőt. Ha beteg, orvost kell hívni hozzá. Nem tanácsos kikötni, forró kályhára ültetni, hideg kamrába zárni, ujját konnektorba dugni, nadrágszíjjal, gyúrófával, széklábbal, porolóval, fakanállal, seprűnyéllel, szárítókötéllel, cipősarokkal fenyíteni. Tartózkodjunk a gyereklányok megerőszakolásától, kiváltképpen sajátunkétól. Szeretkezés közben ne nyomjuk a falhoz alvó gyermekünket. Ne itassuk pálinkával, ne vigyük zálogházba a télikabátját, ne etessük fel barátnőnkkel a vacsoráját, ne hagyjuk megóvtarvosodni, ne nevezzük kurvának az anyját, szemétládának az apját, ne fenyegezzük szolgálati fegyverünkkel, ne kergessük ki csavarogni, ne idomítsuk zsebtolvajnak, ne adjuk el öreg buziknak, ne vizezzük az iskolatáskájába, ne felejtsük a vonaton, ne csapjuk be, ne nevéssük ki, ne torkoljuk le, ne ordítozzunk rá, ne szégyenítsük meg, szóval, amennyire lehet, tartsuk tiszteletben kezdődő és büntelen életét. Hatalmaskodom, tolakszom, ítélek.

3

Az ismeretlenség vasfüggönye felhúzódik, söröskorsójával villamoskalauz áll meg előttem. Leemeli tányérsapkáját, kopasz fején szilvanagyságú duzzanat. Ujjheggyel simogatja, várja, mit szólok hozzá. Bár tudom, a fiától kapta, illemből megkérdem, hogy jutott hozzá. „Saját lyukasztómmal ütött meg. El tudja ezt képzelni?” El tudom. Fél éve járhattam náluk, a kalauz a konyhakövön nyögött, a fiú akkor ütötte le először. Halogatta ezt a fordulatot, heteken, hónapokon át csövezett előtte, építőállványok nádpallóin, egymás mellé tolt betongyűrűkben, Duna-parti homokládákban, oldalvágányra tolt vagonokban aludt, hogy apját elkerülje. Gumikötéllel gyakorlatozott, tudta már, hogy erősebb, ezért, ha meghallotta hazadülöngélő apja fenyegető dünyögéseit, az összecsapás elől kilépett a földszinti lakás ablakán. Egy idősebb rendőrnek igazoltatáskor azt mondta: nem bánna, ha letartóztatnák; attól tart, hogy agyonüti az apját. „Jó”, mondta a rendőr, az őrszobán kenyeret és húst tett elé, a rádiót csavargatta, s közben elmesélte, hogy ennyi idős korában ő is meg akarta ölni az apját, de valahogy nem került sor rá, most pedig eltartja. Védekezésre mutatott egy karcsavaró fogást a fiúnak, ha muszáj, használja, de lehetőleg ne üsse meg apját. Másnap a kalauz a szokásosnál is kellemetlenebb volt: elhatározta, feljeleníti családját, mert felesége, lánya és fia hármában szeretkeznek. Apró jelekből minduntalan erre következtetett. „Ahogy kiteszem a lábam, összefeküsztek”, néha sírdogált is emiatt, duzzasztotta mérgét. Olykor kuncogni kezdett, „álmodban kiheréllek”. Egy este részegen erősködött: csinálják csak őelőtte, ha távollétében disznólkodnak, most ne szégyelljék, s tépdetni kezdte feleségéről és lányáról a ruhát. Mellüket csipkedte, az ágyra lökte, a keze fejével pofozgatta őket, de félszemmel fiát leste. Nem nyúlt hozzá, várta, hogy beavatkozzon. De ahogy megmozdult, szájon vágta, ütötte, ahol érte, őt, csak őt. A csavaró fogás eredményes volt, a kalauz előregörnyedve letérdelt, és ordított. Rossz volt hallgatni, fia tenyérével nyakszirten ütötte. Negyedóra múlva kopogtam be hozzájuk, a kalauz még a földön feküdt, mint aki agyrázkódást szenvedett. Nyögdécselt, s kezébe temetve arcát árulkodott. Az esti műsorokhoz azonban, bár fél év óta már csak ő marad alul, s a többiek együttesen rugdalják, változatlanul ragaszkodik. Véletlenekkel magyarázza vereségeit, s fogadkozik, hogy még fölül kerül. Fenyegetően, kihívóan odatartja arcát a fiú elé, s az egyre pontosabban, egyre irgalmatlanabban üti. „Magát kiszámolták”, mondom neki. „Beleőrül, ha nem hagyja abba a mókáit.” Szeretném megértetni vele, hogy megbukott, s vonuljon ki méltósággal a szorítóból. „Egy apát nem lehet megbuktatni”, mondja sírósan, és öklével verdesi a söröskancsóját. Odakönyököl egy

félszemű óriás, és megjegyzi: „Istent is meg lehet buktatni. Téged? Téged el lehet fújni.” Fúj egyet. A kalauz felteszi elcsúfított, gumós fejére a tányérsapkát, és hazabaktat, gondolom: leüttetni magát.

„Megint egyedül maradtunk a gyerekekkel”, mondja a félszemű. A homokos cigánylány ismét elcsalta a feleségét. „Holnap elindulok a kutyával. Megyek faluról falura, cigányputriról cigányputrira. Visszahozom az asszonyt, azt a buzikurvát meg...” Mutatja, hogy kitekeri a nyakát. „Tíz év”, mondom. „Megéri.” „Utólag sokallaná”, mondom. „Elmegy az hamar.” Ő tudja, öt évet ült már; ötvenhét tavaszán ládába csomagolva tehertaxival elküldött egy karhatalmi járórt parancsnoksága címére, elevenen, de kevéssé cselekvőképes állapotban. Elhagyatottságában felesége várt egy évet, majd megadta magát ágybérője, a lapos mellű, csizmában és motoron járó cigánylány kemény kezű szerelmének. Előbb leitatva, aztán józanon. Éltek mint férj és feleség, egyetértésben. Megkeresték a szükségést, közös igyekezettel nevelték a gyerekeket, esténként nézték összesimulva a televíziót. Az asszony kicsit kövér volt már, engedékeny és jó humorú, a cigánylány inas volt, hitt a csillagokban, és szemével tudta fegyelmezni a gyerekeket. Éjszakánként anyjuk olykor nevetett, sikongatott, árulták el kiszabadulása után apjuknak a gyerekek. A cigánylány néha vastag leveleket írt, az asszony bontatlanul átadta férjének, s a félszemű szótlanul elégette makacs üzeneteit. „Ha férfiba szeretett volna bele az asszony, azt is megfojtaná?”, kérdem. „Nem én. Kicsit megtapogatnám, hogy megértse, mit szabad, mit nem, de csak a tanítás kedvéért.” Mosolyog, elképzelve a helyzetet, amelynek ura lenne. „És erre csak azért haragszik úgy, mert nő?” A félszemű nagy, borotvátalan arcából kifut a vér. „Én még asszonyt soha meg nem ütöttem, elhiszi?” Semmit sem hiszek el, de lehetségesnek tartom, bólintok. „De ennek a boszorkánynak eltöröm a gégéjét.” Kezdem érteni, attól tartok, komolyan gondolja. „A csillagok?” „Azok is. Elvette az eszét. Mostanában néhányszor megkérdezte tőlem az asszony, látok-e valamit az ablakban. Mit látnék, harmadik emeleten lakunk. A szemközti ház kéményét. Ő hajol be az ablakon, mondta, és kiment a konyhába sírni. Visszahozom a gyerekekhez, és nem lesz kihez elmennie még egyszer.” Rábeszélem, jöjjön be hozzám holnap a hivatalba, kitalálunk valamit. „Visszahozzuk szépszerével az asszonyt, egy barátom ideg orvos, meggyógyítja.” „És az a varjú?” „Tudok elég homokos nőt, valamelyikkel összehozom. Jöjjön be holnap hozzám. Ha nem jön, s megtudom, hogy elindult, átszóllok a kapitányságra, hogy ölni akar.” Lecsaphatna ez a félszemű, de csak elszomorodik, könnyen beszélek, gondolja, a poharunk üres, meghívom egy féldecire.

„Van egy párnacihám”, mondja egy kis ember az ivópolec túloldalán. Fölemeli magasra. Csakugyan, van egy párnacihája. „Szép párnaciha”, mondom. „Örülj neki”, tódít a félszemű. „Tíz korsó sör az ára”, nyilatkozik a kis ember. „Fizetek egyet barátságból, ezt a holmit meg vigye haza”, javaslom. „De aztán hazavidd”, fúzi hozzá szigorúan a félszemű, Frecska úr ígéreteiért egyikünk sem tenné tűzbe a kezét. A kis ember megsimogatja a párnacihát, elégikusan, mint egy halott menyasszony fátylát, most már nehezen dobhatja piacra. Nem meri visszavinni, mondja, négyet hozott el hazulról, három már odalett, adósságokra. „Fizettem, mint egy gróf, nesze Lajoskám, hatvan forint, olvasd meg, ha Frecska Béla azt mondja: hatvan, akkor az csak több lehet, kevesebb nem, nálam a pénzed, Lajoskám, olyan biztos helyen van, mintha bankban tartanád, helyesen mondom, doktor úr?” Jobban nem is mondhatta volna. Itt lakik a kocsmapincében. Évekkel ezelőtt berúgott, s máig sem tudott kijózanodni. Hordógörgetésre szolgáló szalmapárnákon alszik, megszelídítette a patkányokat, reggel a csapostól ingyen kap egy pohár törkölyt, este még egyet, hogy ne fázzon odalenn, közben semmit. Most közben van. „A Jézus Krisztust is eladná”, állapítja meg a félszemű. Ellene vetem, hogy élmunkásjelvényeit még nem adta el. A félszemű

megkérdezi: „Miért nem adtad el?” „Ha meghalok, valami mégis legyen a koporsómban, valami díszes.” Ezt elfogadjuk. A felesége tegnapelőtt meglátta az utcán, hazavitte, lecsutakolta, húslevessel kínálta. „Tiszta ruhát is adott, ezt.” Nézzük, hát igen. „Szemét és patkányok között az ember nem vigyázhat a holmijára.” „És a négy párnaciha?” érdeklődöm. Arról nem volt szó, hogy otthon alszik, de evés után elnyomta az álmot, az asszony sajnálta fölkelteni, s ment munkába, éjjeles volt. „Csak tettetted, hogy alszol, szemétláda”, állapítja meg a félszemű. „Úgy van, ahogy mondom, horkoltam is”, mereng el Frecska úr emlékezően. A félszemű legyint: „Látod, milyen vagy te, Béla, rossz is, buta is, rád nézni is kellemetlen, mért jössz ki minden reggel a pincéből, mit akarsz kihozni magadból, te Béla?” „Nem vagyok olyan rossz, feleségem meg a gyerek ruháihoz nem nyúltam, csak a párnacihákhoz. Gondoltam, a párna is jó, a sör is jó, de nekem a sör jobb. És tessék mondani, doktor úr, miért ne szeressem azt, ami nekem jó, sajnálja tőlem?” Ha a feleségére gondolok, őszintén szólva sajnálom. Ha arra gondolok, hogy egy fillér tartásdíjat sem fizet, sajnálom. „Frecska úr, elvonókúrára fog menni. Onnan meg olyan helyre, ahol dolgozni kell.” A félszemű nem szereti hallani az ilyen beszédet; elveszi a kisembertől a párnacihát, azt mondja, visszaviszi. Talán ma mégsem indul a kutyájával föl kutatni és megfojtani a cigánylányt. Frecska az orrát pizskálja, szipog, oldalozva távolodik, s óvatosan néz rám egy vasutas könyöke alól.

Fehérré festett, csomós, kurta haj, kimeredő barna táskás szempár, ráncokkal szeldelt, nagy, íves száj, ezt az asszonyt még így is szeretik. Pusztuló arcát olyan kérlelőn tartja elém, mint fonnyadó kelkáposztját egy öreg parasztasszony, délután a piacon, mikor a hangosbemondó már távozásra szólítja fel az árusokat. „Mi a véleménye a rendőrségről?”, kérdezi. „Semmi.” Szeretem-e a rendőröket? „És maga?”, kérdem fáradtan. Cigaretára gyújt, csak a harmadik gyufalobbanásra sikerül. „Ugye már kérdeztem magától ezt?”, ötlök fel benne valami emlék. Bólintok. Panaszkodik, hogy újabban nem jut eszébe semmi érdekesebb kérdés. „Ez is elég érdekes kérdés”, nyugtatom meg, „és már megszokták az itteniek.” A félszemű helyesel: „Nagyon ügyes kérdés, Irénke. Bele a közepibe. Ennél ügyesebbet nehéz lenne kitalálni.” „Túlságosan megszokták”, aggodalmaskodik a fehér hajú nő. Körülnéz, s megállapítja, hogy ezt már mindenkitől megkérdezte. Akkor pihenjen kicsit, amíg megissza a borát, biztatom. „Szörnyű ez a felelősség”, mondja, már aludni sem tud tőle. Mert attól, hogy nem szereti a rendőrséget az illető, még szeretheti a családját; és becsülettel szolgálhatja munkahelyén a nép államát. És idegesek manapság az emberek, hirtelen szavúak, sok minden kicsúszik a szájukon, amit nem is gondolnak komolyan, ezt mind számításba kell venni. „Megérti, milyen nehéz ezt mérlegelni?” Megértem. A félszemű kijelenti, ez olyan bonyolult, hogy neki szétrepedne a feje Irénke helyében, igaz, hogy neki csak hat elemije van, Irénke viszont iskolázott asszony. A fehér hajú nő egy hajtásra megissza a borát, és nyájas önérzettel biccent. Itt dolgozott a kapitányságon. Egyik-másik ügyemben segített nekem, nem is rosszul. Túlságosan megszokta az italt. Menesztették, de eleinte még pénzt kapott kocsmákban, eszpresszóban tett megfigyeléseiért, nem ejtették egészen. Most már nagyon keveset kap, azt is könnyöradományképpen volt kollégáitól, híreire nem kíváncsiak, „a városi lámpás” kialudt. De néha meghallgatják, nehogy feleslegesnek érezze magát. Ő is furfanggal él, úgy kérdez, ahogy az imént. Az emberek ismerik gyöngéjét, tréfálnak vele, itallal kínálják. „Nem tud valami érdekesebb kérdést?”, nyűgösködik gondterhelten. „Szereti a nőket?” Tetszik neki, nyomban kipróbálja nálam. „Nagyon szeretem őket”, válaszolom. „Ez jó”, sóhajt a fehér hajú, „engem is szeret az uram, pedig vannak hibáim.” A félszeműtől is megkérdezi, hogy szereti-e a nőket. Vérbe boruló fej válaszolja: „Nem mindegyiket.” „Ó, mindegyiket nem is szabad, azt az egyet

sem lehet eléggé, akit kiválasztott, maguk, férfiak kicsit felületesek.” Társalog, árnyékosan lehunyja a szemét, hosszú ujjait végigtáncoltatja poros haján, töredezett arca kiderül. Aggodalmasan, sápadtan lép be a férje, vízvezetékszerelő, oldalán fehér zománcos W. C.-öblítő tartály, a szerszámládája. Megnyugszik, hogy így találja a feleségét, kézen fogja, kivezeti, fia odakünn vár, belekarolnak két oldalról, mennek vacsorát venni. A félszemű is elindul, le kell fektetni a gyerekeket, holnap bejön hozzám a hivatalba. Úgy ejti ki magát az ajtón, mint egy homokkal teli koporsót.

Tálcával hóna alatt felmagaslik előttem a kúriai bíró özvegye. Hosszú, húsos orra remeg, miközben jó estét kíván, fáradtan vonja fel arcára mosolyát, mint egy elévült címert, agyonkarcolt ezüsttálcáját leomló, bőséges melle alá szorítja. Hamuszínű, szétfeszítő kontyán fehér, keményített fityula, keze májfoltos, felső tépőfogait megfeketedett acéldrót tartja össze. Lepényt árul a piacon, este gyúrja, hajnalban süti, megél, nem szorul felnőtt gyerekeire sem ő, sem a legkisebb fia. Körülnézek. A legkisebb fiú a szemközti járda szélén ül a gázlámpa fénykörében, orrát túrja és forgóval csapkod. Most lesz tizenöt éves, vagy elmúlt már? Hatalmas álla van, rá lehetne tenni egy húszfillérest, fehér nyelvét ráborítja, børsapkájának ellenzője fülére lóg. Fiatalkorú nő halad el mellette, a legkisebb fiú fölcsippenti szoknyája szegélyét, a nő szatyrával fejbe kólintja, repedt vigyorgás úszik a távolodó lábakra után. Elvárásoltan érdeklődik, ami a nők szoknyája alatt van. „A legidősebb fiamat csalja a felesége. Azt hiszem, nem tudja kielégíteni. Attól félek, sikkasztani fog, hogy megtartsa a nőt”, mondja a kúriai bíró özvegye, kárörvendően rezegetve orrát. A legidősebb fiú két ízben jelentette föl nálam. „És a középső fia?”, kérdezem. „Kidobták a vízipólócsapatból, mert beleszeretett a kapusba. Múltkoriban járt nála a kis unokahúgom. A szobájában körös-körül ki van ragasztva a kapus fényképe, a mellén, hasán, combján rúzsos csóknymok. Ízléses, nem?” Egy ízben a középső fia is feljelentette. „És Győző?”, kérdezem, ő a legkisebb fiú. „Dobolni tanítatom, a tanára azt mondja, kitűnő ritmusérzéke van, elsőrangú dobos lehet még belőle. Egy kofferen gyakorol fakanállal. Ha így halad, veszek neki dobos cintányérral.” Biztatóan fejlődik, jegyzem meg eltökélten. Úgy vagyok Győzővel, mint a gazdájuk szerint pompásan társalgó papagájokkal, hadrikálásukból egy kukkot sem értek, anyja viszont fölragyogva tolmácsolja olykor valóban ötletes megjegyzéseit. Először a szomszédok tettek panaszt Győző ellen: a pincében megleste a fáért leküldött kislányokat, és rájuk vetette magát. Lakásokba kopogott be, s ha nő nyitott ajtót, túlfejtett hímtagját mutogatta. Kilencéves kora óta ivarérett. Az özvegy asztali bort öntet kristálykancsójába, „vendégeket várok”, mondja magyarázólag. „Győző már illedelmesebb?”, kérdezem. „Ó, semmi baj sincs szegénykémmel, csak egyik-másik kislány kötekedik vele.” Megemlítem, hogy az imént felemelte egy nő szoknyáját. Az özvegy ajkába harap, kivillan az acéldrót. „Játékos a gyerek”, mondja lesütött szemmel, s hirtelen rám néz, tálcáját pajzsként maga elé rántva, rémült, alázatos, de éhes tekintettel, mint a piaci tolvaj, akitől vissza akarják venni a májashurkát. „Megint írtak valamit?”, kérdezi. Írtak, gyakran írnak, a fiai is, szomszédai is, tagadjam? „Nem akarom, hogy elvigyék Győzőt!” Én talán akarom? Hogy az intézetben folytassa, ha lányok nincsenek, fiúkkal? Kevés dolgot tudok, amit kevésbé szeretnék egyik helyről a másikra hurcolni, mint Győzőt. „El kellene vinnem. Veszélyes a lányokra”. A kúriai bíró özvegye összerántja fenyegetett mellén a kabátot. „Megígérem önnek, hogy nem fogja a kislányokat bántani.” Biztos vagyok benne, hogy ma este kitesz magáért. De talán ez is kevés. „Estétől másnap délig erőt gyűjthet a fiú”, jegyzem meg szerényen. „Ezentúl délelőtt is hazaugrom hozzá”, fogadja meg az özvegy remegő orral s olyan elszántan, ahogy egy idős, visszeres lábú ószeres mától fogva nagyobb bevételt ígér elégedetlen főnökének, nehogy nyugdíjazás előtt kitegyék.

Az özvegy asztalmasan cigarettázik, s az ablakon át megigézve nézi forgóval csapkodó fiát, csálé børsapkájával a gázlámpa fénykörében. „Nagyon szerencsétlen lenne, ha mégis intézetbe vinném a fiút?“, kérdem elbűvölten. „Nem tudom, mit tennék magammal. Ide hallgasson...” Inas, kiszaplósodott kezével megszorítja a kezemet. „Maga már úgyis tudja; azt akarom, hogy megértsen. Öreg vagyok, s mindenem elveszett, a két nagyobbik fiam gyűlöl, sértegetnek, pénzem alig van, szaggat mindenem, éjszaka fulladozom, de soha, sehol, senkivel nem voltam olyan boldog, mint ezzel a félkegyelmű fiammal esténként a sötét szobában. Ne sajnálja tőlem, nem mástól veszem el, nem élek már soká.” Nagy, barna arcában összefut a vér, elfordítom róla a szemem. „Legközelebb meghallgatom, asszonyom, Győző dobolását.” „Jöjjön, jöjjön”, integet ragyogva, „addigra veszek dobót is.” Cintányérral, nagy multság lesz; nem akarom elvenni tőle, ebben biztos vagyok.

Műlesiklás

1

Itt lapulok, magánhírszerző, a gyanakvó házban, bezárkózva a kérdezni, de még csodálkozni sem tudó gyerekkel, ebben a páros haláltól lebombázott, kiégett és már csak emlékeket füstölgő szobában, amely ma még semmivel sem valóságosabb, mint az a lakatlan ház, ahonnan előző éjjel tovább vonultak a részeg frontkatonák, nem hagyva maguk után csak egy szembe lőtt és besarazott próbabábut, egy teleszart lámpaburát, néhány leskalpolt bőrfotelt, pálinkaszagú virágvázákat, a nagymama kecskeszakállal kiegészített menyasszonyi képét, továbbá egy bezúzott tükröt (két lefejezett angyal, két csontfehér, pocakos rokokó angyal kezében) s végül a behúzó széltől üvegfityegőivel csilingelő álvelencei karoscsilláron egy akasztott kandúrmacskát, a ház nyurga démonát,

ebben a házban, ahonnan ilyen lóhalálában és szemérmetlenül álltak odébb a katonák, mikor épp azzal szórakoztak, hogy fogpépet kentek egymás köldökébe, fejbe lőtt egereket nyársaltak a hétágú gyertyatartóra, és kapcát hasítottak keléses, fagyott lábukra a gyerekvánkosból, ebben a házban semmivel sem ostobább a fegyvernyugvás első napján kitérni az ablakokat, összelapátolni a szemetet és forró, lúgos vízzel felönteni a padlót, elvégezni tehát a békebeli nagytakarítás jámbor és legyőzhetetlen mozdulatait, mint itt, ebben a zűrzavarában is megdermedt, munkanélkülivé vált szobában, ahol a szemem lőtt próbabábu és a felakasztott macska kétes és nehezen felismerhető rendeltetését már csak a hülye Ferike tölti be, gyanútlanul korcsolyázva a műanyag lepedőre hullajtott ürülékein,

itt ülök az éjszaka ideiglenességébe legénység és kormányos nélkül behajózó szoba sorsfordulatának küszöbén, csukott szemmel a hintaszéken, a gyerek lélegzetvételének egyenletes üteméhez tapadva, rendellenesen elnyújtva hivatalosnak szánt látogatásom idejét, és gyorsan olvadó emlékeim közé raktározom ennek az idegen háznak a neszeit, lassan forgó magnetofon dolgozik bennem a városnak ebben a negyedében, ahol nem tudok magánember lenni, ahol minden észleletem (a vacsorakészülődések hangjai, köznapi szóváltások a kapu előtt, nyitott szájú alvásokra rácsukodó ablakcsattanások, csövek rejtelmes üzenetei a falban, léggömbként szálló sóhajok, egymásba szorult macskák kirobbanó és elnyújtott jajongása) most vagy később hasznosítható tárgyi bizonyíték, áruló jel vagy cáfolat egy talán soha meg nem születő határozat indokolásához, ülök, mint aki szövetségben van ezekkel a hangokkal, ezekkel a bizalmas és elenyésző hangokkal, melyekről már csak részrehajlón tud, ha megidézük, tanúvallomást tenni, ülök, mint aki hazaérkezett.

A szolgálat nem marasztal, végtére is jogom lenne ebben a pillanatban hazamenni; munkatársaim ilyenkor otthon nézik a televíziót. Családommal kellemes környéken, hivatalos beosztásomhoz illő otthonomban lakom, nálamnál nem sokkal alacsonyabb és nem is sokkal magasabb állású szomszédok között, és azt a körülményt, hogy ide csak látogatóba, környezettanulmányozásra jöttem, nem hazudtolhatja meg a fáradtság semmiféle alkalmi metafizikája. Csömörig tudom, mi történik ezekben a lakásokban, hallomások, látványok kötnek eseményeikhez, de nem élem kényszereiket. Ezek a történelem előtti ágyak még sohasem szállítottak át barokk éjszakákból naturalista reggelekbe. Tömör sorfallyal ennyi elaggott anyag még nem állt körül ébredéskor. Pontosán felismerem, de hajamban, bőrömön, ruhám szövetében nem hordom évszámra a szegényszagot, ezt a sárga csillagot. A helyi bennszülöttek marakodásaiban tartózkodó, bár fölfegyverzett megfigyelőként veszek részt, mint a világszervezet kéksisakos katonája. Mindabból, amit látok, oly kevés történik meg velem. Még nem voltam béna, nyomorék, süketnéma, vak, nem omlott rám a bánya, nem estem le építőállványról, nem robbant fel kezemben a vegyszer, nem sajtolt össze a présgép, nem vitte el fél karomat a hajtósíj, lábamat nem vágta le a villamoskerék, nincsenek szívpanaszaim, gyanús fájdalmak miatt nem küldtek még szövettani vizsgálatra, nem tették még halántékomra a sokkológép elektródáit, még nem indult el felém a békebeli halál. Családi életem rendezett, anyám nincs elfekvőkórházban, apám zártosztályon, feleségem nincs börtönben, fiam javítóban. Attól félek, amitől bárki más, szerettem nem alszanak fejszével párnájuk alatt, nem rántják föl lábomat, ha kikönyöklök az ablakon, nem dobnak meg késsel, nem tömnek puskaport a cigarettámba, nem öntenek lúgot a boromba, nem jelentenek föl, nem vitetnek el rendőrrel, nem csukatnak bolondokházába, nem túrnak ki lakásomból, szeretnek. A többség, tudom, ebben a házban is, bántatlan vesztegeti napjait, ahogyan én, legfőljebb kopárabb díszletek között, de a kisebbség állandó ostromállapotban él, megszokta ugyan, de panaszkodik, hallgatom naphosszat, ügyfeleim. Ostobaság, de egyre nehezebb délutánonként rácsuknom szekrényem ajtaját panasszal teleírt ügyirataimra. Néha azt gondolom, vereségekben gázolni naponta, anélkül hogy rajtaveszthetnék, szüntelen tartozásban élni, anélkül hogy nekem lennének adósaim, húsz percet, legfőljebb fél órát szánni egy jegyzőkönyvi meghallgatásra, mert várnak a többiek, panasztevőt és bepanaszoltat formai ürügyekkel egyaránt lerázni, gyanítva, hogy rövidesen szerepet cserélnek, reménytelen ügyeket látszatintézkedésekkel félretolni, bizonytalan értesülések, elfogult tanúvallomások alapján sietős határozatokat hozni, a kisebb érdeket a nagyobb érdekért rövid habozás után feláldozni, egyetlen kudarc kivételességét nevetséges jogászi szólammal a hasonlók sokaságába besorolni, a köznapi esetet a különlegesek mellett elfelejteni, részvét és harag vargabetűi helyett jogszabály és lehetőség rövidített útját követni, több ezer ügyfelet szolgálni futólagosan, ahelyett hogy csak hármát-négyet, vagy csak egyetlenegy feloldhatatlanul, néha azt gondolom, szélhámosság.

Voltaképpen nem csinálok semmit. A szenvedés forgalmát irányítom, áthelyezem erre-arra, intézményekre, magánosokra összetorlódó terheit. Többnyire azonban várok, s igyekszem megakadályozni, hogy mások csináljanak valamit. A nyersanyag, amivel dolgozom, minduntalan becsap, intézkedéseimet kiforgatja az idő, igyekszem hát megnyerni munkatársamnak. Nem kell sietni, nincsenek zárt helyzetek, mondogatom, az életveszélyből holnapra semmiség lesz, és megfordítva: a semmiségből halál. Ha én nem segítek ügyfeleimen, majd segít rajta más, ha más sem segít, akkor segít önmagán, s ha képtelen rá, akkor elviseli, ami ráesett. Ezzel szeretném most is biztatni magam, bár ez a gyerek tagadhatatlanul rám esett.

3

Délelőtt ráragadtam a telefonra, vártam a vonalra, csapkodtam a kagylót, elküldtem az ügyfeleket, a portással letagadtattam magam, nyájaskodtam, dühöngtem, kiabáltam, kollégák és felettesek, társhatóság és főhatóság, szívesen tennék, igazam van, de sajnos lehetetlen. Normál intézetbe nem fogadják be, gyógypedagógiaiba sem, mert nem képezhető, az ápolóban pedig nincsen hely, s ha még össze is fektetnék másodmagával egy ágyba, hat hétig ennek sem tudják módját ejteni, vörhenyzárlat van. A gépezet bedöglött, a kapcsolatok érvénytelenek, a kiskapuk becsukódtak. Keressek rokonokat, ismerősöket, bárkit, aki elvállalja, intézkedjem a helyszínen. Banduláék rokonairól nem tudok, ismerőseik nem állhatták őket, s ki bolond nyakába venni Ferikét. Most itt ülök, és intézkedem. Felállok az ágyról, leülök a székre, fogdosom, rakosgatom a tárgyakat, enni adok a gyerekeknek, letörölöm vizes ruhával, megpróbálom kifésülni sapkaszerűen összeragadt hajzatát, dohánymorzsát, száraz éjjeli pilléket gereblyézek ki belőle.

Haza nem vihetem, két szobában négyen épp hogy elférünk, feleségem dolgozik, gyerekeim iskolába járnak, nincs, aki gondját viselje. Ferike toporgása, bűze, hirtelen vicsorgása, szökdécselése amúgy sem illenék otthonomba. Feleségem megsajnálná, szabad idejében nálamnál sokkal ügyesebben rendbe tenné, de hivatalából nem maradna el miatta. Lányom és fiam étkezés előtt felszólítás nélkül is kezet mosnak, elfordítják fejüket, ha az utcán részegeket látnak, nagyanyjuk kórházi ágya előtt merev nyakkal állnak, mint az őrségre vezényelt katonák, jó, talán túlságosan is határozott gyerekek, ünnepélyekhez egyenruhát öltenek, az én elbeszélésemnél megbízhatóbbnak tartják a tankönyvek történelmét, idősebb korúaknak ajánlott könyvbe bele sem kezdenek, tisztelik nevelőiket, rosszallják a korai csókolózást, és fejemre olvassák a bölcsőde, az óvoda és az iskola közhelyeit; nem hiszem, hogy örülnének a bizonytalan időre beszállásolt vendégnek, piszkos és harapós szerzeményemnek. Ha másként nem megy, kiveszem a szabadságomat, és néhány hétre ideköltözöm. Minden elrendeződik; legfeljebb ittmaradok, és elalszom Bandula ágyában.

Hosszan, segílyt kérően nézem a piactér oszló tömegét, szemérmes bambasággal is, mint az öreg tisztviselő, kinek az ünnepi felvonuláson nehéz zászlót nyomtak a kezébe, s bár szeretett volna meglépni, miután együgyű furfanggal körülhordozta mosolyát és köszöntötte elöljáróit még az útvonal elején, most nem mozdulhat, ide szögezi ez a kellemetlen zászló, fárasztó is, nevetséges is, de vinni kell, nem ajánlhatja fel a nőknek, a fiatalabb férfiaknak pedig, ha maguktól nem veszik át, nem akar szólni, körülnéz, hogy ki nyúl érte, senki, hurcolja a vállán, a díszemlvény előtt, ahogy szokás, meglobogtatja, kesernyően elbúcsúzik a pihenőnap ígértétől, és vánszorog a sereghajtók között, sajgó bokával, de gyér haja fölött a hősök zászlajával egész a raktárig, ahol leteheti.

4

Ajtócsapódások, megjött az öreg fogtechnikus a feleségével. Évekkel ezelőtt örökbe akartak fogadni egy kislányt, de nem járultam hozzá, fiatalabb szülőket választottam neki. Az öregek értelmét már kissé megháborította az idő, gyakran veszekednek, melyikük vesz ki nagyobb szelet húst a tányérjára. Az öreg lottóra költi nyugdíját, bonyolult valószínűségi rácsokat eszel ki, de még sosem nyert. Igazolószervényeit esténként eldugdossa, reggelre elfelejti, hová, s a feleségét gyanúsítja lopással. Féltékeny is rá, biztosan a feleségének ad jeleket, véli, ha valaki föltekint a térről ablakukra. Leszalad, nyomába ered, és felelősségre vonja a csábítót. Álnéven szerelmes leveleket írat, és találkát javasol feleségének; ilyenkor a színhellyel

szemközti utcasarkon leskelődik, és áruháza szimatol, ha nem jön el: bizonyára értesült a csapdáról. Mindkettejüknek műfogsora van, ha esténként a pohárba helyezték, selypítve vádaskodnak. Az örökbe kért gyerek talán meggyőztette volna őket egymás iránt, de nem állítom, hogy ez a lehetőség különösebben megindított.

Bekopogok hozzájuk, kissé megriadnak, mentegetőznek, amiért később jöttek a szokásosnál, családi kötelezettségeket említenek. Előadom óhajomat, gondoskodjanak hat hétig Ferikéről, tisztességes összeget kapnának érte. Az öreg elutasít, erre ők nincsenek berendezkedve. Nekem különben sem tesz szívességet, megsértettem őket; ha akkor alkalmatlannak találtam őket a gyereknevelésre, szorultságomban se forduljak hozzájuk. Nevetgél, hogy fölülkerekedett, és megjegyzi, ha nem dobtam volna papírkosárba közérdekű bejelentéseiket, a gyerek már régóta nem lenne itt, és talán a szülei is élnének. Van valami abban, amit mond, zavaromat látva tűzbe jön: „Mindig mindenben annak az örültnek lett igaza. Egyszer kihallgattam, ahogy a doktor úr beszélt vele; túrta a nagyzólását, a szemtelenségét, már azt gondoltam, régi ismerősök; vagy fél tőle.” Hiába magyarázom, hogy nem féltem tőle, csak tudtam, hogy ő sem fél tőlem, mert nincs vesztenivalója, és azon is átlát, amit gondolok róla. „Kár vitatkoznunk most már ezen”, mondom, de félbeszakít, nem kár, ők várták ezt az alkalmat, hogy elmondhassák, ami a szívükön fekszik. „El tetszett felejteni, hogy az öregembernek is van önérzete. Minket meg tetszett sérteni, tessék tőlünk bocsánatot kérni.” Megindultan, hősiködvén emeli föl mozgó állát. Eszembe sem jutott volna. Hogy ennek a korcs házaspárnak többet jelentek, mint nekem ők, vagyis nagyon keveset, mondhatni, semmit sem. Bocsánatot kérek tőlük. Az öreg kissé elszontyolodik, szeretett volna még egy keveset kakaskodni.

Másodszori kérésemre bevallják, hogy félnek a gyerektől. „Olyan különös, ahogy mászik, mint a majom.” Egyszer az ablakon is kilépett, a bádoggal fedett kópárkányon sétált a falhoz simulva, és beugrott hozzájuk az ablakon. Majd elállt a szívverésük. Tavaly ősszel egy kora délután kiszökött az ajtón, s ahogy volt, ruhátlanul, lement az utcára sétálni. A sarkon szembetalálkozott hazatérő apjával; Bandula utánanyúlt, de a gyerek eliramodott. Az emberek összecsupdultak, október derekán egy pelyhes hátú meztelen kisfiú széleseben nyargal a járókelők között, s nyomában egy vörhenyes szakállú, torzonborz alak fekete gumiköpenyében, fűzetlen bakancsában, zihálva üget a gyerek után; a környékbéli suhancok kétszer is elgáncsolták Bandulát, a gyerek előnyhöz jutott, vaktában átrohant az úttesten, kis híján elgázolta az autóbusz. Egy idős hölgy kapta el a karját, nyájaskodva fölé hajolt, a gyerek lerángatta szemüvegét, és beleharapott a kezébe. Akkorra már többen is fogták, oldalát szorongatva megérkezett az apja, és sírt, ahogy felkapta a gyereket. A tömeg előbb szidta gondatlanságért, de mert ő válasz nélkül köpenyébe burkolta fiát, és elindult hazafelé, elfogódva félreálltak útjából.

Bandula később elmondta, hogy otthon rettenetesen megverte a gyereket, heteken át nem mozdult ágya mellől, s ahányszor Ferike megpróbált kimászni rácsos ágyából, annyiszor csapott rá nadrágszíjával. „Brutalitásomért, kolléga úr, bíróság elé állíthatna”, jegyezte meg görbe mosollyal, talán azt akarta, hogy tiltakozzam. Nem tiltakoztam, csak bólintottam, s nem beszéltünk többet a dologról. Ferikét végül is nem tudta megrendszabályozni, képtelen ellenállni a tér kísértéseinek, izmos tagjai viharos mozgásingerének. Oda kellett szíjazni lábát az ágy rácsához.

A nyugalomba vonult fogtechnikus megkérdezi: „És mi van akkor, doktor úr, ha Ferike megint kimászik az ágyából, és felmegy a tetőre? Ki biztosít engem arról, hogy nem törí ki a nyakát? S ha kitörí, ki felel érte, a doktor úr? Dehogyan, mi felelünk, kérem, mi, akikre rátukmálták ezt a veszedelmes jószágot. Én, uram, nem vállalom.

Hogy törvény elé kerüljek? Nekem még életemben nem volt dolgom a bírósággal. Egyet mondhatok: nem lesz most sem.” Nem erősködöm, azt hiszem, csak színezik a veszélyt, de biztosan félnek. Nem a katonáim, és nem vagyok a parancsnokuk, joguk van a félelemhez, melyet még keményít a meszesedő agy rémlátása. Csak annyit mondok, megvárom még Annát, a másik társbérlet, talán vele meg tudok állapodni, és jó éjszakát kívánok nekik. Riadtan suttoznak, kapargálnak szobájukban, ma este biztosan nem veszekednek, egyek az izgalomban, az elutasításban, történt valami, kiálltak magukért, ha tudnak enni, remélem, egyformának tartják a hússzeletüket.

5

Hosszú keze van a szervezet emberének, néha azonban nevetnivalóan rövid és tehetetlen. Hivatalnokokat, intézményeket rángat, csak épp oda nem ér el, ahol szükség van rá. Nem mondhatnám, hogy mindenkor kellemetlen korlátozott eszközeimmel gondviselést játszom, segítyt utalni a rászorulóknak, munkát szerezni a munkanélkülieknek, új otthont a pincelakóknak, tartásdíjat, férjet az elhagyott anyáknak, békét az ellenségeknek, kapaszkodót az öngyilkosjelölteknek, vigasztalást a megbántottaknak. Asztalom mögül a szatócs derűjével nézek ilyenkor távozó ügyfelem után, csekély választékomból igényeik szerint sikerült kiszolgálnom őket, tetszik, hogy felvidultak. A hatóság és én ilyenkor egyek vagyunk, jó vagyok, mert ügykörömben jót tehetek mennyből az angyalként aktáim között, bár nekem a látványos adakozás fillérembe sem került. De mikor a hatóság sóhivatallá válik, ha a jogszabályok némák, és a gépezet, mely fél órával előbb még mindenhatónak látszott, leáll, mint egy kiszolgált motor, ha ajtómon fakó arccal, köszönés nélkül vánszorognak ki az emberek, én pedig gyászosan matatok felsült határozatmintáim között, akkor vége a mitologikus színjátéknak, különválik, ami sohasem volt egy, s én éppolyan szánalmas vagyok, mint aki elment tőlem, sőt, még képmutató is.

Kudarcaimtól fölingerelve ilyenkor mind közelebb érzem magam egyik ügyfelemhez, egy vak öregemberhez: ahogy agyérelmeszesedése súlyosbodott, mind kevésbé tudott eligazodni otthonának tárgyai között. Nekiütközött a bútoroknak, néha felborította őket, sokszor elesett, és megütötte magát. Azelőtt szelíd volt, most ideges lett; ha csak hozzáúrlódott valamihez, remegni kezdett, karambol után pedig ordított. Fehér botját maga körül surrogtatta, s össze is törte időközönként. Utcan szántszándékkal belebotlott a járókelőkbe, káromkodott, ha nem tértek ki elég gyorsan az útjából, hetenként elvágódott, s ha könyökét megfogták, hörgött, rikácsolt; már sietősebben járt, mint a látók, megszállottan, kihívóan nyomult előre, s végül elgázolta egy tehergépkocsi.

6

A gyerek testének fehér árnyékát felemeli a beszűrődő utcafény. A szeme talán nyitva van, fürkésszük egymást; még egy elutasítás, és összetartozunk. Villanyt nem gyújtok, itt gubbaszthatnék régóta már, itt rejtőzhetnék évek múlva is, ahogy mindenki elszéled, akire rábízhatnám, ahogy apránként becsúszom közös tehetetlenségünk bunkerébe. Kibúvóim beomlottak, mentségeim elhúzódtak, bekerítve várakozom, mint a didergő parancsnok, kinek tankjai kiégtek, repülői lezuhantak, gyalogosai szétfutottak, és már csak ül a süket telefonkészülék előtt a védtelen erődben, tudja, hogy nincs mit tennie, kiveszi táskájából pisztolyát, maga elé teszi, és lőni fog, értelmetlenül, ha majd bevágódik az első kézigránát.

Elfogadom, még jónak is tartom, hogy éppen ez a gyerek ejtett csapdába. Egy hülye, akihez semmi közöm sincs, aki nem lehet se jó, se rossz, sem elmés, sem ostoba, aki névtelen és félelem nélküli vágyaival olyan elvontan hasonlít csak az én gyerekeimre, hogy már nem is egészen gyerek, félbehagyott és bizonytalan alkotmány, húsos

kísértet, nem tudni pontosan, mire, de valamire biztosan való. Kimosni ezt az általános alanyt a piszkából, lesúrolni a ketrecét, kezébe nyomni egy darab lókolbászt, tejjel itatni, kimarjult bőrét kenegetni, markába nyomni ujjamat, duzzadt bendőjét nyomogatni, nyaktövét csiklandozni, nyelvét foga közé visszadugni, lecsökkenteni teendőimet néhány elemi és tovább nem egyszerűsíthető mozdulatra, elhárítani a messzire nyúló, ismeretlen életekben megvalósuló feladatokat, nem folytatódni bonyolult és ellenőrizhetetlen szervezetekben, nem gyakorolni semmiféle hatalmat, nem hagyni nyomot magam után, sem nevemhez tapadó, sem névtelen dolgokat, nem különböztetni meg magam a fennmaradás lágy ingereitől, az önmagáért való anyag lassú eseményeitől, nem merevedni bele semmilyen túlvilágba, de kihúzódni mindabból, ami eddig körülvett, és csak figyelni a napok járását, reggeltől délig, ebéd-től vacsoráig, a gyerek mellett, nem gondolom, hogy ez az élet butább vagy fölöslegesebb lenne annál, ami mögöttem van.

Nem nyomulnék be vizsgálódón, zsebre dugott kézzel idegen lakásokba, nem állnék meg lépcsőfordulóknál, kapualjak homályában, résre nyitott ajtók mögött vagy a szomszédos keresztutcában, ha megszólít, behív vagy utánam surran a gyors szavú feljelentő, nem központosítom savanyú hümmögéseimmel az egymás ellen ágaskodó öngazolásokat, a jó szándék gennyes ömlengéseit, nem villogtatnám keresztkérdésekben foszlányos értesüléseimet, nem sejtelmeskednék megvalósíthatatlan fenyegetésekkel, lesöpörném arcomról a mindentudó hivatalnok talányos fölénységét, nem jegyzőkönyveznék üres varázsformulákkal orvosolhatatlan panaszokat, nem korholnék hivatalból gyengeségeket, amelyekben magam is osztozom.

7

Megérkezik az ejtőernyős pontos önkívülete, a mozdulatlan zuhanás a széthajló és megenyhülő térben, az otthonos, de megszakítható jelenlét alkalmi beavatottsága. Magamra vehetném ezt a szobát is, mint bármelyiket, ahol ideiglenesen hanyatt dőltem, vidéki szállodák esetleges bútorai között, idegen utcák éjszakai járőkelőit, távoli vonatok moráját hallgatva a szélben borzongó függönyön át vagy csupán mellemen a hamutartóval ismeretlen, de megszelídített testek oldalán, dologtalan és testvéri jobb kezemet az elálmosodó hús és az angyalok után forduló szemek hűvösödő terepén jártatva, mint egy öregedő mezőőrt, ki a fázékony gyalogutakon parancs nélkül is körülkerüli a letakarított őszi határt, tekintetemmel pedig az először látott tárgyak felületét tapogatva, aprólékosan, de erőfeszítés nélkül, ahogy az ablakok fölé ragasztott hirdetőcédulákat olvasom, hosszadalmas éjjeli villamosutakon, vagy ahogy egy vályogbarakk deszkapriccsén betűzném talán már foszló kezű elődeimnek a mennyezetgerendába vésett nevét, a kék virradatban feltámadó, borostás arcok között, szemlémben csak a fekhelyek végére akasztott, barna foltos, helyt-helyt véres kapcáktól korlátozva, magamra vehetném ezt a szobát is gazdátlan tárgyaival, szemétdörbe illő farsangi kelléktárával és vacsorázni, fürdeni kívánó semleges lakójával, és a falai közt verdeső hangok gyülevész rajával, színpadiasan egyszeri, de tökéletesen fölcserélhető tulajdonságaival, ellakhatnék benne, járataihoz tapadva, mintha születésem óta ki sem mozdultam volna belőle, felállni, ülni, lefeküdni itt is lehetne, megunhatatlanul, testem egyszerűsíthető ingerei hozzábékülnének, hiszen még állócellában, kényszerzubonyban is fészkelődhetnék kissé, így hát ebben a széttolható és körém göngyölhető térben is uralkodhatnék magamon, mint egy tengeri malacon, amíg meg nem áll bennem a levegő.

Itt, a négy fal között mindent megtalálok, ami az élethez kell, és elveszítem mindazt, ami nem kell. Ezen a sodronyon elhúznak az éjszakák, ennél az asztalnál elhúznak a nappalok, lecsúsztatok növekvő sebességgel ugrósáncom lejtőjén,

legvégén kis emelkedő, s onnan már szétvetett karral tovább, át a telített semmiségen, a következő ugrópályáig. Itt a négy fal között eleresztenek az egymásba tekeredő mozdulatok, eltolnak maguktól a dolgok, és fölfedi magát az osztatlan idő. Fölöttem, az elhasznált mennyezeten körbejár találkozásaim rémületes tömege, bár visszavertem, mégis elfoglalt. Birtokukban voltam, birtokomban lesznek, kimetszett örökkévalóságukból most visszasodródni a történelembe. Lassan átvilágítom a homályos üreget, melynek közepén parányi, kóbor fénnel ég csodálkozásom. Szobám porából mormolom végtelen, székfoglaló beszédemet, s apró, szőrös társamban alkalmas hallgatóra lelek. Öklömnyi agyában megjelenteti magát a kezdet kezdetének határtalansága. Hulladékain toporogva azon a senki földjén áll, ahova én, szökött katona, sohasem jutok el, egy másik ember, minden közelebbi meghatározás nélkül, most teljesen enyém, de ha kilépek a szobából, elfelejt.

Áttűnés

1

Pénzem hamarosan elfogy, talán kapok valamilyen munkát, amit itthon is végezhetek. Ráérós, aprólékos mozdulatokkal pepecselek ebben a szobában. Óraszíjakat, női harisnyatartókat emelek ki egy zsákból, csatot fűzök rájuk, s amelyekkel elkészülök, beejtem egy másik zsákba. Munkám eléggé változatos. Két papírláda hever ágyamon. Az egyikben babacsörgők alkatrészei, külön a gömb, külön a nyél. Lecsiszolom a fehér műanyag nyélről az öntés után rajta maradt csipkétet, és villás ágai közé feszítem a világoskék gömböt. Megrázom, kellően csörög-e. Hatvan ilyen művelet árán vehetek egy liter tejet. A másik láda szőrmajmokat rejteget. A pucér majomhad mellett számos kisebb zacskó hever, egyikben van a szemük, rá kell varrni a fejükre, másikban a piros nadrágjuk, zöld mellényük, sárga sipkájuk, a harmadikban apró cintányérjuk, amelyet egyujjas tenyerükre kell illesztem. Ez a munka majdhogynem szórakoztató. Legszívesebben mégis a présgéppel dolgozom, nem mintha változatosabb lenne az előbbieknél, de ha a hajtókart néhány százszor alaposan megforgatom, kellemes izomlázat érzek. A formázógödör szájára vékony, aranyozott ónlemezt helyezek, a hajtókarral rázúdítom a préselőfejet s már esik is ki – dombormintás gyári védjeggyel – egy közepes minőségű pezsgő palackzáró kupakja. Ilyenkor érzem, hogy csináltam valamit.

A háztartás is megköveteli a magáét, ha mégoly szerény is, mint a miénk. Répát tisztogatok, hagymát hámozok, uborkát vagdalok karikára, kenyeret szelek mellé, s mindezt bádogtányéron odaadom a gyerekeknek. Szeretek rendet tartani az edények fenyődeszkából összerótt állványán, kiszabott helye van a pettyes bögréinknek, a tejeslábosnak, lepattogzott szegélyű tányérjainknak, az elsoványodott, öreg késeknek, sötétben is tudnám, miért hova nyúljak. Magam ura vagyok, rendszeretemenek nincsenek korlátai. Egyik ügyfelem abba bolondult bele, hogy otthonában a tárgyak a felesége hibájából napról napra változtatták a helyüket. Estéknként vonalzóval mérte meg, hogy a poharak az általa előírt távolságban helyezkednek-e el egymástól, krétakört húzott az asztalon a hamutartó számára, hasztalan. Minden este észlelnie kellett valamelyes elmozdulást. Át tudom érezni ellenszenvét a sótartók, teatojások és borsórlók csavargása iránt. Magának kellett volna kezébe vennie, s ha egyebütt nem is, legalább a konyhaszekrényben helyükre tenni a dolgokat.

Kis időre odaülök a gyerek mellé, fejére teszem a kezem, ahogy hersegve rág, halántékizmainak lüktetését tapogatom. Elhív a kötelesség, nedves férfinadrággal feltörlöm a padlót, női hálóinggel simogatom a szoba megfogyatkozott bútorait, lesöpöröm az asztali lámpa talpáról az éjjeli lepkék hanyatt fordult, szárazra perzselt

hulláit, rovarirtót szórok a saroklécek mögött húzódo résekbe, megigazítom a szalonnadarabkát az egérfogóban, seprűnyéllel hadonászok egy pók után. A gyerek az oldalát csapkodja, gyanakodva nézem, kis híján leesek a székről, földre ereszkedem, darált tüdőbe kanalazok, minden második kanál az övé.

Asztalhoz ülök, néhány szót írok egy füzetbe, áthúzom a legutolsót, majd az ezt megelőzőt, utóbb valamennyit, és egymásba hurkolódó köröket rajzolok a lapszélre. Eleinte fel akartam jegyezni ezt-azt, ami eszembe jutott, hogy később elolvassam. Nemsokára azonban rájöttem, hogy úgysem olvasnám el korábbi, mellőzhető széljegyzeteimet, s nem tudtam megokolni, miért szórakoztassak egy embert, aki bár alighanem én leszek, engem mégis túlél; szórakozzék, ahogy tud. Különben sem szükséges erőnek erejével összetartanom szakadozott öntudatomat. Kísérletképpen még kölcsönkértem egy magnetofont is, tekercseim azonban beteltek; megpróbáltam letörölni az érdektelenebb szövegrészeket, hogy magvasabb közléseket vegyek föl helyükre, de mikor lejátszottam azt, ami megmaradt, tudomásul kellettennem: amit fontosnak gondolok, csak a szavak egyezményes forgalmában az, ám a csendig tömöríthető, ha e forgalomból kihátrálok. Újabban már csak a gyerekek beszélnek, szigorúan figyel rám, egy-egy szónak néha megörül, ilyenkor kilógatja nyelvét és az állát nyaldossa. Ez a beszéd megnyugtat, más nem is marad, csak ez a szüntelen söprögetés, remélem, végzek egyszer agyam kitakarításával. Akkor a gyerek meg én talán egyformák leszünk.

Kinyitóm a rádiót, csavargatom a keresógombot, zörög, elzárom. Végigheverek az ágyon, felhúzott jobb térdemen átvetem bal lábomat, könyvet tartok magam előtt, nem lapozok, becsukom, hasamra ejtem. Fejem jobboldalt billen, karomat szétdobom, térdem megrándul, állam lesüllyed, nyitott szájam körül légy futkos, egyik szemhéjam fölnyílik, majd lassan visszaereszkedik. A gyerek szétdőrszölte mellén a piszkát, megijed, üvölt, hasra fordulok, zsebkendőmbe köpök, feltápászkodom. Az ágy alól üveget húzok elő, iszom néhány kortyot, visszadugaszolom, az ablak felé tartom, már csak három ujjnyi van az alján. Kiürítem a hamutartót, rágyújtok, felhúzom a karórám, zsebembe nyúlok, megszámolom az aprópénzem, hangosan beszélek, előbb tagoltan, majd csak dűnnyögve, s hirtelen abbahagyom. A fiókból zsebsakkot veszek elő, lapos csontbábukat tűzök a kockás bőrmező hasitékaiba, hol a feketét, hol a fehéret tartom magam előtt, egyetlen parasztnyi veszteség nélkül a zsebsakk visszakerül a fiókba. Az ablakpárkányra szórt morzsákon galamb tipeg, kis időre leköti figyelmemet.

2

Látványok feldolgozhatatlan bősége: agyrémeim a mennyezetben, s a tér lakói az ablak négyszögében, nem kellene unatkoznom. Sok ezer ember megy át ezen a téren, s álldogál rajta hosszabb-rövidebb ideig. Bármelyikükre ráirányíthatnék egy teleobjektíves felvevőgépet, áthaladását közülük egynek is a látómezőmön napokig figyelhetném. De mert e kurta történeket vég nélkül szeletelhetném mind apróbbakra, melyek még így elemi részecskéikben sem megbízhatóbbak, mint a folyékony képsorok, beszűkülő figyelmem kioltja a féktelen mozi képeit, elfordulok az ablaktól, és beeresztem a hangokat.

Hallgatom, az ágyon hasalva, homlokomat felhúzott könyökömre támasztva, majd nemiszervem kellemetlen nyomása miatt oldalt fordulva, egy korhatag, de sima, meggörnyedő, de lendületes, kettéhasadó fatörzs koromfekete krétarajzával szemben, a rádió áramtalanított villanyzinórjának műanyag szigetelését kapargatva, elvékonyult nyakamról két mázsás comb, két kerékpározó liszteszsák emlékét is lefeszítve, hallgatom a pinceműhelyek fűrészgépeinek sivítésát, lengő ajtók pufogását,

anyacsavarokkal teli ládák dobbanását, hátrafesztett gégejú kakasok elmetszett sikoltását, boroshordók döngését a deszkapallók lejtőin, a tartalmait fölaprító szemetesekocsi meg-megújuló harsogását, vibrátorok szagatott őrzöngését az aszfalt szétfeszítő húsán és egy paradicsomvörös tűzoltókocsi sikoltozását a fölhevült tér hangládájában.

3

Résnyire nyílik az ajtó, ágyamra esik egy kifli meg egy körte. Vigyorgok, utánakapok, eszem, mint egy hadifogoly. Fiatal nő csúszik be a résen, megfordul, kulcsra zárja az ajtót. A gyerekágyánál előrebillent fejt, feltűzött haja, egy vödör nyersolaj, leömlik. A gyerek belekapaszkodik, szájához tapasztja, harapdálja, mint egy állatot, belefúrja az arcát, és dorombol benne. A vendég toroka mélyéből egymásba futó magánhangzókkal felel, bugyborékolását éles csettintések vagdalják egyenlő szakaszokra. Főlegyenesedik, elhúzódik a gyerektől, mindkét tenyerét kifordítva fölemeli, hónaljiszőre fénylik a melegben. Ujjait orra előtt táncoltatja, valami történetet újságol. Vékony cigánynyakát magamhoz húzom, szürkésbarna bőre a szárazságtól alig észrevehetően hámlik. Fogam közé nyomja a nyelvét, lovaglólülésben felugrik rám, derekamra kulcsolja combját, markomat fenekére görbítve alig kell tartanom könnyű testét. Hosszú kortyokban nyelem a szagát, nem tudom, hol tisztálkodik. A tér túlsó oldalán lakik egy pincében, időnként meglátogat, mindig hoz valami ajándékot, néha pénzt adok neki. Kezdem megtanulni a süketnémák jelbeszédét, bár nem töröm magam, mondanivalónkhoz képest épp eleget tárgyalnak rabszolga ujjaink és testünk nyílásai, hibbant császáraink. Fölágaskodik rajtam, szétgombolja a köpenyét, emlőjével dörzsöli arcom. Fehér lepedőt húzok el a két ágy között, a gyerek ugrál a rács mögött, acsarkodik és vizek. A lány kilép a ruhájából, hosszú gurrogásokkal bosszantja, hanyatt fekszik. Fölhúzott bokája vállamra szorul, fölötte támaszkodom. Fegyelmezett, ünnepi mozdulatok, lehatárolt, figyelmes érintkezés. Dolgozunk, előbb bőszerűen, mint a páviánok, aztán vontatottan, mint a krokodil, a beszívargó dinnyeszagban, a sárgán poshadó dinnyeszagban. Szabálytalan ütemekben érkezik a sodronyágy csikorgása, mint egy gutaütött lélegzetvétele. Oldalra esünk, bal lábam a földön, jobb lábammal az ágyon térdelek. Cselédje vagyok, a gyomrában is érezni akar. Szája előtt fogózkodó csuklómat harapdálja, bordáira nehezedelem, vékony dereka kifeszül, lefogyott vizslakutya, vékony megkeményszik, átszűkül a foga közé harapott párnán. Megmeredünk; két kivilágított emberevő dől hanyatt a csatakos lepedőn. A gyerek bömböl, ágyát a falhoz verdesi, káposztatorzsát dobál a függönyön át, a melltartó gumimaradványait rágja. Lesöpröm mellünkről a sótlan verítéket, magam elé emelem a kezét, órák hosszat nézném kagylókörmű, bambuszosan ívelt ujjait, akár a napfogyatkozást, de lassan elhajóznak behomályosodó tekintetem előtt, egy menekülő vitorlás árbóclámpásai. Marad a függöny a drótszálon, a préselőgép a pezsgőskupakkal, a céklavörös neonfény a falra tűzött nő varangyszáján, a langyos pálinkásüveg a sodrony alatti porban. Látogatóm, amíg aludni látszom, talpát a falnak támasztva mosakszik, hosszan gombolgatja hasán a ruháját. Felnyitom a szemem, magam mellé húzom, hátranyúlok a fiókhoz, papírpénzt kaparok elő, táskájába ejti. Kicsit még játszik a csörgőkkel, a cintányéros majmokkal, félrehúzza a függönnyt, cukrot nyom a gyerek szájába, valamit hadonász, nem értem, kilopózik az ajtón. Lehet, hogy újra eljön, a teste én vagyok; rossz cipőktől elgörbült lábujjain én szökdelek le a lépcsőn, talán a tér szemközti oldalán lévő pincelakás felé, talán máshová, mindegy. Így egyesülni, homloktól csüdig, fél nyolctól fél kilencig, nem nehéz. Besurrant, elment, jelen vagyok benne. Homloka megzöldül, száraz hasa felhólyagzik, édes húsa lefoszlik, elnyeli az éjszaka tölcseré.

4

Alig mozdulok ki ebből a szobából, beszorultam buta négyszögmértanába. Testem kivájta üregét az ágyban, befészkelte magát a kopott tárgyak közé, megotthonosodott az általános málladozásban. Megtanulta útját közöttük, mint az állatkerti örvösmedve a betonhabarcsszikkalák ösvényein, ahogy a kezem megtanulta az útját egy testen, rögződött, kényszeres menetirányokban. Valaha úgy jártam egyik lakásból a másikba, ahogy az utazó egyik vidéki városból a másikba; távozóban nem bántam, hogy itt is megfordultam. De hogy lakóik bennük maradnak, talán évtizedeken át, galád tréfának, undok kiközösítésnek éreztem. Most, hogy az egyik ilyen lakásban leragadtam, és már nem járok – nem is hívnak – sehová, természetesnek tartom: itt fogok megöregedni, nekem ez a város közepe, tájékozódásom kiindulópontja, máshol lennem törvénytelen és felesleges.

A négy fal és a mennyezet lehatárolja gondolataimat, ahogy januárban a füstköd visszaveri a korom szemcséit homlokomra. Védett vagyok, van vizem, villanyom, örömben, hogy zápor és fagy nem bánthat, óvatosan helyezem előre puha tagjaimat keringési pályámon, kalandor ütközésekhez gyáva vagyok, vakcin már csak azt szeretném, ne kelljen figyelnem a tárgyakra, ne érjen tőlük semmilyen meglepetés.

Mi tagadás, még így is terhemre vannak. Hiába tologatom az ágyat az ablakhoz, az asztalt a szoba közepére, a szekrényt egyik sarokból a másikba, ezerféleképpen átrendezhetem őket, mégsem boldogulok velük. Sokan vannak, elfoglalják tekintetemet, színleg a kényelmemet szolgálják, de alattomban bekerítenek. Fenének se kell ennyi szék, pohár, könyv! Kit ültessek rájuk, kit itassak belőlük, ki olvassa el őket? Bár folytonosan kidobálok egyet-mást, ezek az ócskaságok, ahogy romlanak, szennyeződnek, magukra húzzák figyelmemet, kötelezettségeket rónak rám, eszembe vésik, hogy ezt-azt meg kell vásárolnom, rendbe kell hozatnom. Ahogy egyikük belép a szobámba, nyomban szálláscsinálója lesz a többinek, s ötödik hadoszlopként nekik dolgozik: a szobámon kívül várakozó tárgyak légiójának. Szeretnék végre, mint egy lázálomból, felébredni kortársaim becsvágyából: mást se csinálnak, csak szabadulni igyekeznek a dolgok kalodájából, de egyre bonyolultabb és szétfeszíthetlenebb alakban építik újjá maguk körül.

Mindenből több van, mint kellene, szobám teréből is. Eleinte még szűkösnek éreztem, figyelmesen kanyarogva is nekimentem a bútorok élének, a horzsolódás önhitt provokátora voltam. Mostanában már egyre több a helyem, a szoba kitágult, határai széthúzódtak. Ha besötétedik, talán a szemem romlása miatt, alig látok el egyik saroktól a másikig. Ha pedig az ablakból fordulok hátra, a szemközti fal elvész, s úgy rémlik, sokáig kellene gyalogolnom ahhoz, hogy elérjem. Ez a szoba épp elég nagy ahhoz, hogy elteljen benne az életem. Lesz olyan zuga, ahová esetleg sohasem jutok el, térségei aggasztóan kihasználatlanok.

5

Ha az ablakon kinézek, látom a legfontosabbat, ami odakünn történhetik. Férfiak indulnak munkába, asszonyok vásárolnak a piacon, gyerekek jönnek az iskolából. A szemközti moziban a világhíradó bemutatja a történelmet, szobámból kikönyökölve járókelőket látok a pénztár elé sorakozni, vagy újságot venni és eldobni, ez is történelem. A kormányfogadások, fegyveres díszszemlék, a tótágast lebegő úrhajósok üdvözlőmondatai nem győznek meg annyira életünk szervezett egyöntetűségéről, mint a téren zajló események nyugodt mindennapossága. Az újságból, ha más nem is, a kishírek történelme begördül a térre, olykor szirénázva. Néha mentőkocsi jön, néha halottaskocsi, olykor tűzoltóautó, máskor riadóautó, rendszerint közbeavatkoznak, locsolnak vagy elvisznek valakit. Ma sem gondolom, hogy fölöslegesek, de jobb, hogy

itt lakom, s nem érkezem velük sebzó eseményként. Kidugom a fejem, behúdom, már nem is tudom, *most van-e* vagy *később*, kiszálltam-e ide, vagy már elváltam mozgékony, erőszakos életemtől.

Eleinte még többen rám nyitották az ajtót, leggyakrabban a családom tagjai, visszahívtak. Ideköltözésemet úgy fogadták, mint valami elmebajt, szégyenletes vétséget. E körül a baleset körül forgott legtöbb gondolatuk, állandóan beszélniük kellett róla, míg végre kifogytak a szóból, lemondtak rólam, és fölszabadítottak. Jó ideig nehezteléssel kerestek fel, sajnálatot mutattak, és megpróbálták meghitt szólammal, cinkos jelzésekkel, becszavakkal fölélénkíteni. Néha zavarba hoztak, többnyire azonban ostobán néztem rájuk, elfelejtettem a jeleket, kis szertartásaink elfakultak, s ők csodálkozásomat látva, mind kedvetlenebbül próbáltak visszavonni közös emlékeink világába. Még a mozdulataik a legotthonosabbak, ahogy a lányom hátraveti a haját, ahogy a fiam foga közé harapja szemüvege szarát, ahogy a feleségem fáradt derekát törhetetlenül kiegyenesíti. Ezek a mozdulatok szíven ütnek. De aztán átadják helyüket újaknak, vagy talán régieknek, amelyeket sohasem vettem észre. Ez a múltbeli idegenség viszont elszédít; hogy élünk együtt, ha ennyit sem tudok róluk.

Társalgásunk egyre akadozóbb. Bár mindent meghallgatok, amit mondanak, s erősen el is gondolkozom rajta, ők mégis úgy érzik, nem érdekel, amit közölnek velem. Ezt be is vallják, nem hihetik az ellenkezőjét, mert elmentem tőlük. Amit pedig én mondanék, az nekik bosszantó és idegen. Utálkoznak a gyerektől, szegényes körülményeimtől, zsidvásári ingóságaimtól; mi kötne ide, ha nem az elmebántalom. Hajdani cselekedeteimet utólag fölülvizsgálják, ellenőrzik szavaimat, átrendezik életüket. Végül talán úgy gondolják, hogy mindaz, ami volt, szükségképpen vezetett ide, holott talán nem vezetett sem ide, sem máshova.

Úgy jönnek látogatóba, mint a kórházi beteghez az egészségesek, mint aggok házában rekedt szülőhöz a gyermekek, mint elfekvő kórházban várakozó férjéhez az öregasszony, aki még bírja magát. A beteget lefoglalják a gyógyszerek, fájdalma, testének apró-cseprő igényei, új életrendje és kapcsolatai, néhány egyszerű szónál többet már aligha lehet vele váltani, s a hozzátartozók észreveszik, hogy az együtt eltöltött évtizedek után nem tudnak mit kezdeni egymással, mert csak a közös szolgálat adta beszédanyagukat, ennek fogytán pedig elfogyott kapcsolatuk is.

A keményedő csendben nézem az arcukat, vonásaik még közösek az enyéimmel, kopaszra nyírt, borostás fegyencoponyám mintáival, nézem ismerős és szeretett arcukat, de a gondolataikat már nem értem, törekvéseiket már nem osztom, számomra érthetetlen nyelven fogalmazott törvényeknek engedelmessé válnak. Útban vannak egy halál felé, ezt viszont pontosabban értem náluknál. Amikor elmentek, az ablakból utánuk nézek, figyelem távolodó lépteiket, olykor visszaintenek, majd befordulnak az első utcasarkon. Onnantól, azt hiszem, meggyorsítják a lépteiket, hogy a villamosmegállóhoz érjenek, és mielőbb visszataláljanak szabott irányú, értelmes életükbe, melynek öröme együtt nő teljesítményeik és eszközeik halmozódásával. Az elkövetkező napokban némi bánattal, bár szórakozottan gondolnak rám, s talán úgy vélik, ritkítani kellene ezeket a találkozásokat. Igyekeznek mind aprólékosabban átalakítani egykori otthonunkat, s megtalálni az elhagyott javak újszerű rendeltetését. Időbeosztásukból kiestem, indulataikat érdekesebb tárgyra helyezik át, s megkönnyebbülve tudomásul veszik, hogy pótolható vagyok. Ez így rendben van, magam is ugyanezt tapasztalom. Vénen, ha megérem, már csak a felcserélhető fogom szeretni.

Megjön a gyenge saláta, aztán a parázna meggy, majd a hűvösen vetkező őszibarack, és már a szőlősrekeszek fölött hadgyakorlatoznak a darázsaszadok, teliholdak fordultak el ablakom előtt, már régen elrúgtatott a leszegett homlokú kos, ez a fölgerjedt vállalkozó, helyén a vízöntő hallgat ítéletre készen. A gyerekekkel nem sokra jutok.

Eleinte megpróbálom kiemelni elvadult szokásaiból, szobatisztaságra idomítani, ruhába öltöztetni. Rajta tartani a cilinderes éjjeliedényen, kivárni a csörgedezést, ízes falatokat dugdosni érte a szájába, reményteljes elfoglaltság. Híg értelme azonban nem rakja egymás mellé a jutalom és a bili képzetét, továbbra is ágyába piszkol, ha szüksége támad, kéreznem nem tanul meg. Izgalom, diadal, letörés kíséri ezt a játékot, két vállánál fogva rázom dühömben visszaesése miatt, mókának véli, nevet.

Színes kockákat veszek neki, egymásra, sorba rakosgatom, talán kedvet kap rá. De ő csak rágni, csapkodni, ágyából kidobálni szereti a kockákat. Legtöbbször a képeskönyvvel megy, a képek untatják, de kerítést von belőle maga köré. Babáit ágya rácsához veri, csak egy gumielefánthoz elnéző, az ormányát szopogatja. Felöltöztetni végül is nem lehet, a pelenkázástól őrzöm, a vízhatlan nadrágokat letépi magáról, anélkül pedig fél óra múlva bűzlik rajta az átnedvesedett nadrág. Nem is áll jól neki a ruha. Pucéron, szőrösen, szemetes dombján egyéniség a maga módján, felöltöztetve, úgy, ahogy a többi gyerek, jobban előtűnik, hogy mégsem ugyanolyan, hogy az arca más, valami eltörött, félrefordult, megbicsaklott benne. Szeretném megtanítani az evőeszközök használatára is, főtt ételt teszek elé, kanalat nyomok a kezébe. Kettesben vacsorázunk az asztalnál, a kakaós tejberizs egyenletesen szétterjed körülöttünk, légi úton közlekedik, elhelyezkedik az ablaküvegen, a párnán, hajamon, édes, ragadós, csepegő kupacai barnásfehéren, mint a besarazott hóbuckák, tavaszias képet adnak a szobának. Abból, hogy három kanál főtt ételből legfeljebb egyet fogyaszt el, s a többit vagy földobálja a mennyezetre, vagy széttergeti pokrócomon, megérthetem, szívesebben marad meg nyers kosztjánál.

Kudarcaimat nem mindig tudom derűs hidegvérrel jóváhagyni. Ha beszédből, fintorgásból, hadonászásból nem, miből érthetné meg tilalmaimat. Megverem, ha a biliről fölállva bevizel, ha kora reggel a székéről ágyába húzza és csíkokra tépdési ingemet, ha az elhaltak helyébe vásárolt fehéregerek közül megkaparint és szétmarcangol egyet, vagy ha az ébresztőórát kidobja az ablakon. Nem érti, miért ütöm, menekül, az ágy egyik sarkából a másikba futkos előlem. Le kell fognom, hogy hozzáférjek. Fogam összeszorítva, elvörösödve fenýítem. Nem mindig ügyelek arra, hogy csak a fenekére verjek, s egy ízben az én tenyerem is kipirosodik. Ez a heveskedés egyikünknek sem használ, ő nem okul belőle, én pedig nem könnyebbülök meg, nyomában iszapos fáradtság ülepedik le tagjaimban. Végül úgy érzem, alig különbözik ez az idomítás attól, amit korábban tettem, akkor ezernyi felnőtten kényszerítettem arra, hogy másképp viselkedjenek, mint ahogy jólesik nekik, most csak egyetlen hülye gyereket; akkor írásos határozatokat hoztam, most ütök. Aztán beletörődöm, hogy gyámoltamat semmiképp sem terelhetem át a kötelességek világába. Életfogytiglani gyerek, el kell fogadnom olyannak, amilyen, teheti – majd nem teljesen – azt, amit akar.

Az első időkben kísérletképpen leoldom a szíjat a lábáról, és szabadon eresztem a szobában. Dróthálót szögezek az ablakra, így biztonságban közlekedhet, teste arányaihoz képest őt is megilleti akkora ketrec, mint az egymás hátán gubbaszkodó, piros farkú fehéregereket. De mert a szoba légterét egyforma könnyűséggel veszi birtokába függőleges és vízszintes irányban, hamarosan fönnterem a lámpán, amely

nincs elég szilárdan hozzáerősítve a mennyezethez, s leszakad vele együtt. Sírva ül a lámpabura törött cserepei s a lehullott vakolatdarabok között, véresre sebezve, de már az újabb kaland lehetőségét fürkészve. Megpróbálkozik a szekrényel, a cserépkályhával, elácsorog az ablakpárkányon, lelöki a rádiót, éjszaka átugrik az ágyamra, belehuppan a pezsgőskupakok ládjába, összetapossa kétnapi munkámat, kiszemeli magának az edényes polcot, s onnan lesöpör korsót, tálat, poharat; készletet gyűjt magának a szenesvödörben porosodó tojásbrikettből, első dobással tarkómat találja el, a másodikkal szüleinek üveggel bekeretezett esküvői olajképét.

Ha egy-két percre kimegyek a szobából, és kívülről nem zárom be kulccsal az ajtót, kisurran utánam, s ha nem csípem el, lopózik tovább, a nyitott előszobaajtón át, ki a szabadba, s kezdődik az üldözés. Ajtajukból szomszédok nyúlnak utána, porolóval a házmaster biceg felé, gyerekek állják útját, inasok erednek nyomába, árusok sikongatnak rá, megtorpan, eliramodik a piac felé, s berohan a tejfel-túró-gomolya-árusok folyosójába, visszaüget a hurkát-kolbászt-fejhúst sütő lacikonyhások közén, lábak közt iszkol, vesszőkosarak mögé kuporodik, leránt egy uborkásüveget, felborítja a szalmakalapok állványát, és meghúzódik a gyékényszőnyegek alatt. Innen nyalábolom ki csapzott testét (reszket, mint a cukorspárgával megkötött lábú veréb, melyet három sörtől kótyagos szénhordó vonszol magával a felforrósodott, hosszú híd járdáján, augusztusban, szombat délután; reszket, mint az egér, amely a mestergerendáról leugrott az árpával félig megtöltött acélüstbe, onnan azonban jóllakottan, hiába ugrik neki százszor is, visszacsúszik a sima fémfalon, ezért nemsokára farkánál fogva elkapják, majd szörnyeteg erővel odacsapják az esőcsatorna alá állított kútgyűrű falához, ahonnét gerince törten lepattanva kissé megvonaglik a porban, amíg ráteszi lábát az elhízott és világgyűlölő macska), magamhoz szorítom, megcsókolom a fejét, a szitkozódó árusok és az üveges szemmel bámészkodó vásárlóközönség gyűrűjében, elégtételt ígérek a károsultaknak, és futólépésben menekülök haza, a bunkerbe, s ott elhatározom, hogy visszatelepítem rácsos ágyába, ahonnan aztán tilos lesz kijönnie, bármennyire is bolondul a messzeségért és a magasságért, száműzöm az ágyba, ahonnan könnyűszerrel kimászhatna, de nem fog, mert akárcsak Bandula próbálta, visszaszoktatom, vesszővel húzok a lábára, ha csak átteszi a rácson, most még csak fakanállal ütöm a lábfejét, üvölt, beléharap, kitépem foga közül, a térdére csapok, s ezt éberem megismétlem napokon át, ahányszor szökni próbál, mindaddig, amíg laza értelmével újra föl nem fogja, hogy a vizelettől korhadó ágy a világ megszállni való térségei között az egyetlen pont, amelyhez joga van, ahol szabadon és bántatlanul meghúzhatja magát.

Kapcsolatunk eközben sötétre borul, összegubancolódik. Ő megtanulja, hogy az én kezem nemcsak enni ad neki, nemcsak a nyakát csiklandozza, bordáit dögönyözi, mialatt ő hanyatt fekvé gyönyörűséggel, és ismétlésért koldulva sikongat, de fájdalmat is okoz neki, érthetetlenül. Én pedig elfáradok tőle, kitöltöm rajta bosszúmat, és szeretnék elfeledkezni róla. A gyerek viszont nem éri be azzal, hogy tárgya legyen semleges jóakaratomnak, a gondoskodást nemcsak elfogadja, követeli is, mindennap többet, mint amennyit szívesen adnék neki. Őt is, ágyát is napjában többször letisztogatni, újságpapírban kihordani széketét, ronggyal felitatni vizeletét, lepedőjéről az ágya elé tett linóleumra söpörni az ételmaradványokat, az olajfestékekkel bekent falról ledörzsölni a rákent szennyet, répát, almát, karalábét hámozni, diót törni, hogy legyen mindig rágcsálnivalója, kiszellőztethetetlen bűzben élni, hirtelen bősziúségeit csitítani (ilyenkor – talán mert valami mást enne vagy szél bántja, vagy az időváltás izgatja – rázza magát, fogát vicsorgatja, fejét a falhoz veri, ököllel csapkodja ágya rácsát, köpköd, toporzékol, elrúg mindent, amit lepedőjén talál) és

minduntalan rajta tartani a szemem, mert csak a félelem marasztalja ágyában: olykor agyamra megy ez a mindennapos szolgálat.

Forró napokon különösen. Ablakunk nyugatra néz, kora délután, ha odakint áll a hőség, szobánk nyirkos katlanná változik. A piacról fonnyadó káposzta, baromfitrágya, szemétre lökött halfarok szaga ereszkedik be az ablakon. A levegő alig mozdul a szoba és a külső világ között, pucéron darvadozunk a meleg és lucskos ágyon, két nyirkos, fehér test, az egyik valamivel nagyobb, a másik valamivel kisebb négyszögben mozoghat. Ha felemelem a fejem, őt látom, ha behunyom a szemem, őt hallom, az ő rikkanásaira ébredek föl, az ő dünyögése mellett alszom el, de még ha nem szól semmit, és el is fordulok tőle, akkor is hallom neszezését, szuszogását és súrlódásait, és ha még ez sincs, akkor is minden tagommal tudom, hogy jelen van. Az ő börtöne a rácsos ágy, az én börtönöm a szoba, én vagyok az ő foglára, ő az enyém, ideköltözésemmel azzá tettem. Egyre pontosabban értem meg Bandulát, s azt is, hogy senki másnak nem volt joga a gyereket vele szemben megvédeni.

7

Általában nem akarok innen huzamosabban elmenni. Szeretném olykor fölkeresni családomat, hozzájuk látogatóba mennem azonban szinte lehetetlen, bármennyire is türelmesek, jöttöm is, távozásom is magyarázatra szorulna. Volt munkatársaim, barátaim pedig előbb-utóbb olyan kérdésekkel hozakodnának elő, melyekre nem tudnék elfogadhatóan válaszolni. Legalábbis röviden nem tudnék, hosszan pedig nem akarnék.

Példálózhatnék talán egy csaló rabbi történetével, aki – bár tisztelet övezte hívei között – egyre nyomorultabban énekelt a frigyszekrény előtt. Nem akarta többé a Megnevezhetetlen szigorával fenyegetni a vétkeket, jóságával vigasztalni a jámborokat. Elszökött templomából, álruhába öltözött, és vándorútra ment. Betért egy öregasszonyhoz, aki széljárta viskójában elhagyatva haldokolt. „Mivégre éltem, ha mióta eszem tudom, csak a baj látogatott”, kérdezte az öregasszony. „Hogy elviseld”, felelte az álruhás rabbi, és megbékítette a haldoklót. Mikor kendőt terített arcára, elhatározta, hogy ezután némának tette magát. Útján harmadnap fiatal koldusnóval találkozott, hátán cipelte halott csecsemőjét. A rabbi segített sírt ásni; kendervászonba csavarva beletették a csepp hullát a gödörbe, befödték, kenyeret ettek, s a koldusnó szavára a rabbi csak mutogatással válaszolt. „Szegénykének semmi sem jutott, se öröm, se fájdalom. Mondd, érdemes volt megszületnie?” Az álruhás rabbi kezét forgatta homloka előtt, de mert az asszony makacskodott, rábólintotta: igen. S nyomban elhatározta, hogy ezután nem csupán némának, de süketnek is tette magát. Egy sziklaodúban rejtőzött el az emberek elől, nem talált rá más, csak egy menyét. Sebes volt a lába, a rabbi gyógyfüvet kötözött rá, az meg ízletes magokat gyűjtött neki. A remete imádkozott, az apró állat pedig mozgatta az orrát, megkedvelték egymást. Egy délután kondorkeselyű csapott le a magasból, és társa szeme láttára elragadta a barlang szájában sütkérező menyétet. A rabbi ekkor azt gondolta: jobb lenne ezután a szemét is behunyva tartania. De mivel így – süketen, némán és vakon – már csak a halálra várakozhatott volna, annak siettetését pedig nem tartotta helyénvalónak, fölkerelkedett, visszatért híveinek gyülekezetébe, és újból elmondta nekik, mi a jó, mi a rossz, a Megnevezhetetlen törvénye szerint, életükben. Tette, amit korábban is tett, szégyenében megizmosodva.

8

Ha látogatóba tehát nem is, szívesen mennék szobánk megalvadt üregéből le, a légnemű járókelők közé. Elsiklanék szellemtestük között, boldogan észrevenném a gypjas félhomályból kihaladó és mögöttem elsüllyedő arcukat. Elpirulnék a hálától,

ha szórakozott tekintetük csupán egy pillanatra megtorpanna borotvált fejemen. Finoman elhajolnék, pördülnék, lábujjhegyre szökkennék, még a karom is fölemelném, ha a járdán összetorlódnánk. Szívélyes, de a továbbiakban semmire sem kötelező jeleket váltanék a szembejövő gyalogjárókkal, a gépkocsivezetőkkel, enyhén megérintenék valakit, hogy könnyű bólintással bocsánatát kérhessem, fölszabadult és egyenjogú résztvevőként hemzsegnék ebben a poros díszmenetben, hol testvér a testvért előre engedi, megelőzi, vagy kitér előle. Módomban állna huzamosabban is elidőzni az utcán, de félek, hátha történik valami otthon, amit elkerülhetnék. Mind rövidebb időre megyek el hazulról mostanában, mert ez a nyugtalanság nyugtalanítóbb annál, amely elvisz a gyerek mellől; csak munkámat szállítom, bevásárolok, s már sietek haza, szobánkba, ahol nincsen ünnep és nincsen hétköznap, ahol nincsenek események. Néha azt hiszem, hogy együttes életünk nem tarthat már túlságosan soká.

Éppenséggel élélhet még tíz-tizenöt évig is, ebben, ha tovább húzza, senki meg nem akadályozhatja. Közös jövőnket nem könnyű elképzelni. Még mindig pucéron tartok egy megtermett, idomtalan férfitestet a méretéhez illő vasrácsos ketrecágyban. Ha kieresztem, ellök, felborít, s mert addigra a kilincs használatát már megtanulja, kidülöngél a folyosóra. Roggyantott léptekkel, hosszú karjával maga előtt kaszálva elhalad a csukott ajtók előtt, s befordul egy nyitott konyhába. Talán csak elálldogál egy darabig, s kimegy; de az is meglehet, hogy fölkelti érdeklődését a deszkán heverő, kockára vagdalt nyershús vagy szellős köpenyében a megdermedt háziasszony, s rágszálni kezdi, vagy bozontos hasához szorítja; túlfellett alsó állkapcsát nyakgödrébe beleékeli. Izmos combját mind előrébb mélyeszti, s mikor a félelemből visszatartott sikoly végül is kitör, odaérek és hátulról leütöm, és visszavonszolom ágyába gyámfiamat. Mást nem tehetek, ha csak elrángatni próbálnám, áthajítana a függőfolyosó korlátján.

Tegyük fel, hogy jutok valamire addig az idomításával. Nem bánt senkit, készségesen vigyorog, hallgat a nevére, nadrágot visel, és egyedül jár az árnyékszékre. Kiengedem a folyosóra, rákukorékol a szomszédokra, visszamosolyognak rá. Lenőtt sörtehaja alatt keskeny, húsos homlokát ráncolja, törökülésben letelepszik, s elrévedten figyel a macskát, a gyerekeket, a tűzfal élén gyalogló galambokat. Lapos arcát beletartja a napsütésbe, és eljátszik a sípoló fenekű gumitörpéjével. A gyerekek átugrálnak a lábán, törnek neki egy darabot a zsíros kenyerekből, ételmaradékot szórnak az ölébe. Ha kapnak valami ajándékot, megmutatják neki, de olykor kikapják a kezéből a gumitörpét, nézik, hogy sír, visszaadják neki, nézik, hogy csókolgatja, meghúzzák vastag fülcimpáját, tudják, hogy örül neki, s ha elindul a lépcsőház felé, visszahúzzák a nadrágjánál fogva, és leültetik a helyére. Mellé ülnek, és hangosan olvassák leckéjüket, mert tudják, hogy rajong a tagolt emberi beszédért, olykor bánatukat is elpanaszolják neki, s ő mintha értené, együttérzően huhog. Időnként kinézek rá, jóváhagyóan biccentek felé, vagy behívom, szófogadóan cammog utánam, befal egy csajka kását, mutatóujjával kitörölgeti, s vackába húzódva elalszik.

Így lesz, vagy úgy lesz, nem tudom, nem is nagyon érdekel. Valószínűbb, hogy nem lesz belőle sem házirem, sem háziállat, jön valami fertőző betegség, és érthetetlen gyorsasággal végez vele. Alighanem túléltem. Halála után egy-két órával bezárom a szobát, a kulcsot leadom a házmesternek, zsebre teszem a tartalékpénzemet, új ruhát veszek, fürdőbe megyek, s így rendbe téve magam fölkeresem a családomat. Ha befogadnak, náluk maradok, és folytatok mindent, ahol abbahagytam.

9

A gyerek él, ötéves, mellette vagyok. Most ismét hosszú, elnémíthatatlan rohamokban sír. Ül az ágy sarkában, arcát föltartja, szemét behunyja, feje telemegy vérrel, álla lefeszül, s üvölt ijesztő méltósággal. Erődöt épít magának a sírásból, és beül a közepébe. Ez a főműve, támadhatatlan, nem győzné jobban akkor sem, ha késsel kapargatnák a heréjét. Tetőtől talpig tele vagyok a sírásával, a keserűség főpapja, már sajnálni sem tudom, nézem, ha soká folytatja, megtérít. Mielőtt magam is rákezdenék, gyertyaviasszal betömöm a fülem: alig tompítja. Nem tudok dolgozni, nem tudok aludni, kezem, lábam ázott szivacs, nincs hova menekülnöm előle. A kapu előtt, ha elmegyek hazulról, még mindig hallom a sírását. Elmaradni nem tudok, hazajövet úgy találok, ahogy itthon hagytam, közben talán aludt egy keveset, erőt gyűjtött. Megpróbálok mindent, ételt rakok elé: nem veszi észre, megitatnám: ellöki a poharat, mókázok neki: rám sem néz. Kendőt kötök a szájára, letépi, törülközőt csavarok a fejére, nyakán az erek elsötétülnek, de keresztülordít rajta, földbe ásva sem hallgattatnám el. Az agyam megcsavarodik, kezem a szájára tapasztom, parancsokat lihegek, megütöm, a szomszédok biztosan hallják. Rettegve néz rám, halkan fuldoklik a megdöbbenéstől, aztán arcra borul, és valószínűtlen élességgel folytatja. Elíjedve megadom magam, leülök mellé, bög, mint egy repülőmotor, mely, ahogy a gép a futópályára befordulva megáll, mind harsogóbban gerjeszti magát, aztán nekilendül, s a levegőben már egyenletes, nyugodt zúgásra tér át; de a gyerek éppen csak megpihen ebben a vízszintes repülésben, s már szökik, ujjong, föl a sírásnak mind magasabb régióiba. Aztán egyszer csak elcsöndesül, kicsit elalszik, fölül és mosolyog. Karomba veszem, gyengén hozzám simul, feje, ha nem fognám, lecsuklana. Kinézünk az ablakon, talpát csiklandozom, a hosszú kóborlásról megtért kuvaszok szelídségével hunyorog rám. Megbosszulta magát rajtam, elmúlt, nincs semmi baj.

10

Rövid kopogás után, válaszomat meg sem várva, belép az ajtón utódom, egykori helyettesem. Kérdőn mondja nevemet, tekintetét néhányszor körülfuttatja arcomon, körülményesen egyeztet emlékeivel, s túljutva az azonosítási eljáráson azzal a fölerősített nyájassággal szorítja meg a kezem, ahogy az amnesziával szabadult egykori társat üdvözlik az otthonmaradottak: pompás, hogy kiszabadult, de milyen penészes színe van, lehet, hogy megfürdött már, de nem ártana, ha ismét megfürödné, adni kellene egy inget neki. A gyereket éppen csak keresztülhúzza egy átlós pillantással, feléje hátát fordítva leül, tapintatos sietséggel összegezi a szoba látványait, s mielőtt még szóhoz jutnék, mesélni kezd az elhagyott hivatalról. Szívesen hallgatom, felületes történetei enyhén valószínűtlenek, tudatomban az ötemeletes épület vérkeringése leállt. Elvarázsolt tisztviselők ülnek kezükbe fagyott telefonkagylókkal, golyóstollakkal és vajás zsemlékkal, s az állókép fanyar jelentőséget ad megszakított, kerekded mozdulataiknak. A látogató beszéde elindítja az igénytelen képsort, ez jutalmat kapott, az elvált a feleségétől, ezt írásban figyelmeztették a késései miatt, az várja a szövettani vizsgálat eredményét, ez csoportvezető lett, azt karonfogva látták egy sötét utcában a gépírónőjével. Szagok kelnek életre, kölnivíz, pipafüst, tízórára hozott fokhagymás disznósajt szaga, már a körfolyosón kóválygok a társosztályok ablaksora előtt, félmondatot veszek magamhoz egy telefonbeszélgetésből, szellemeskedő köszönést, pletykatöredéket, asztmás fújtatást, „már megint beleakadt ebbe a nyavalyás szögbe a harisnyám”, „parancsolj, kérlek, gyűjts rá az enyémből”, „késik ez az óra, vagy a tieden is még csak negyed négy?”

– Miért jöttél?

– Jöttem megnézni, hogy vagytok a gyerekekkel.

- Azt mondod, a gyerekekkel?
- Igen, hogy hol tartasz vele?
- S ez miért érdekel?
- Ideiglenesen átvettem a munkakörödet.
- Ellenőrizni jöttél?
- No nem, inkább csak körülnézni, beszélgetni. Hiányzol odabent.
- A gyerekekkel, látod, így vagyunk, ahogy régen az apja. Ellátom, mennek a napok.
- Az ágya?
- Igen, piszkos, nem takaríthatom le negyedóránként.
- Húvösödik.
- Nem adok rá ruhát, nem lehet.

Elmagyarázom, miért. Tanácstalanul hallgat, ahogy én hallgattam egykor ügyfeleimet, ha megokolták, miért kenték be ujjnyi vastagon a lepedőjüket zsírral, miért bújtak be hallgatózni a kapu alatti szeméttartályba, miért tetováltak pajzán figurákat a gyermekük hátára. Sok jelentéktelen részletet hordok össze, a szokottnál hangosabban beszélek, a gyufát még égve a gyúlékony gallérmerevítők ládájába ejtem.

- Ideges vagy mostanában?
- Miért lennék ideges?
- Mégis, ezek a körülmények, nehéz lehet megszokni.
- Megszoktam, jól vagyunk.
- Sok bosszúságot okoz a gyerek?
- Nem, nagyon kedves is tud lenni.
- Persze megértem, ha ingerült vagy vele szemben. Nem ért a szóból.

Gyakorlottan cselez, azt várja, hogy kifakadjak, kis szörnyetegként mutassam be a gyereket, kezelhetetlen kis állatként, akivel szemben csak egyetlen eszköz van. Bólogatna, alám játszana, aztán mellékesen megkérdezné: „Másképp, mint veréssel, ugye, nem boldogulsz?” Butább ügyfelekből magam is így húztam ki a beismerést.

- Feljelentés érkezett hozzád?
- Nem hozzám, a kormánytitkárság panaszirodájához. Kellemetlen hangú levél kíséretében elküldték az elnökhöz, most a főnök fiókjában van.
- Az öregek írták, a szomszéd szobából?
- Nem tudom, ki fogalmazta, többen aláírták a házból.
- Mit mondanak?
- Hogy ott folytatod, ahol Bandula abbahagyta. Te, aki hivatalból védted a gyereket. Úgy tartod, mintha nem is lenne ember. Ketrebe zárod, vered, órák hosszat hagyod bőgni, senkivel szóba nem állsz, elhagyta magad, csak egy süketnéma cigánylány jár hozzád, és a gyerek szeme láttára közösültök. Csak azt mondtam, ami a levélben áll. Kellemetlen. Nem akarják, hogy itt maradjál. Nem értik az egészet. A kormánytitkárság sem érti. Magyarázatot kér tőlünk.

- Te érted?
 - Én sem értem.
 - Te is ugyanezt tennéd.
 - Lehet, csakhogy én nem jöttem volna ide.
 - Úgy adódott, hogy ide kellett jönnöm.
 - Senki nem kért rá.
 - Őrütségnek tartod?
 - Ebben a szakmában, te magyaráztad régen, az ember sok mindent elfogad.
 - Amióta a helyemen vagy, még sosem sikerült megértened, hogy miért jöttem ide?
 - El tudtam képzelni. Ez minden. Nem vehetsz a nyakadba mindenkit, aki segítségre szorul. Ha egynek mindent odaadsz, a többinek semmi sem jut.
 - Az már az én dolgom, én megtettem a magamét.
 - Ez neked elég?
 - Elég. Másra nem telik. Van, amit nem lehet adagolni. A kurva is abba hagyja néha.
 - Gyengeségében. Azért kurva, hogy adagoljon.
 - Ha ezt megérted, csalsz, ha nem gondolod tovább.
 - És mondd, ki ítélhet el ezért engem, átlaghivatalnokot. A sok széltoló, aki negyedannyi munkával kétszer annyit keres, mint én? Vagy te, aki bohócot csináltál magadból, megléptél hazulról, megléptél tőlünk, s ráadásul a gyerekekkel is megbuktál? Mondd, ki szólhat nekem egyetlen rossz szót is? Mikor a főnök megkérdezett, miért csináltad ezt, azt mondtam, hogy elment az eszed, de majd megjön, és visszaülsz közénk a helyedre.
 - Itt maradok.
 - Te? Nem tudom. A gyerek biztos, hogy nem marad itt. Szereztünk neki helyet, holnap be kell vinned az intézetbe.
 - Tudod, hogy nem viszem be.
 - Akkor eljövök érte.
 - Nem adom.
 - Ne tréfálj, hozzak magammal rendőrt?
- Feláll, körüljárja a szobát, szemügyre veszi a gyereket, a dróton az elhúzzható lepedőt, az edényeket a polcon, ingemet a szegen, az ételt a fazékban. Megpaskolja a gyerek fejét, játszik vele, megkönnyebbült. Túl van a nehezén, otthonosan mozog, én már csak vendég vagyok itt; ha állnék, esetleg hellyel kínálna. Fölemel egy csatot, egy majmot, visszaejti a zsákba.
- Kerestél ezzel?
 - Valami keveset, megéltünk belőle.
 - A főnök intézte el, hogy munkát kapjál. Ha ő nem szól, a felét sem kaptad volna.
 - Kedves a főnöktől.
 - Ugyan, csak időt akart hagyni neked.

– Mire?

– Hogy magadtól abba hagyd ezt a históriát. Idegesíti, hogy egy jó szakember hónapokat veszteget egy szenteskedő rögeszmével. Dühöng is néha. „Megbecsült állása volt, szerettük, lakást kapott, ő meg beveszi magát egy disznóólba, és egy idióta kölyök fenekét törölgeti.” Néha hallani sem akar rólad, de aztán újra kezdi. A napokban végre döntött az ügyedben.

Behúzódok a sarokba.

– A te főnököd ne döntsön énrólam.

– Csendesebben. A tied is. Mind a mai napig fenntartotta az állásodat. Fizetés nélküli szabadságon vagy. A főnök nem túlságosan okos, de azért helyetted is gondolkozott.

– Nem megyek vissza.

– Hova méész?

– Maradok.

– Nem maradhatsz. A gyereket holnap elvisszük, a lakásból ki kell költöznöd, majmot és cintányért többet nem kapsz, kell a rokkantaknak. Ezt a történetet befejezted, a folytatása egyszerűen ostobaság lenne.

– Ezt jól kigondolta a főnök.

– Szerintem is. Visszavár a szobád, az asztalod, az ügyfeleid. És visszavár a családod is. A főnök beszélt a feleségeddel.

– Mondd, és mi történik, ha mégsem megyek?

– Jól van. Ismered a főnököt. Ez igazán furcsa lenne. Mindenki annak tartaná. A hatósági főorvosnak az a véleménye, hogy rászorulsz egy alapos kivizsgálásra. Idegosztályon.

– Mennyi ideig tartana a kivizsgálás?

– Ez attól függ. Néhány hét, kezeléssel együtt több is lehet.

– Nyílt osztályon?

– Nem hinném, hogy a te esetedben ezt célirányosnak tartanák.

– És ha nem akarok bemenni a hivatalba, az annyit jelent, hogy még kezelésre szorulok?

– Tudod magad is, hogy idegbetegségek esetében a normális és a patológikus határa nem állapítható meg egyértelműen.

– Tehát?

– Mint kollégád és barátod tisztelettel azt javaslom, vidd be holnap a gyereket, eredj vissza a csaláodhoz, és ha kipihented magad, néhány nap múlva jelentkezz a főnöknel. Elettük még a névtábládat is. Mire visszajössz, rákerül ismét az ajtódra.

Kezében kalapjával, csípőficamos lábát vontatottan húzva csúszik ki vendégem a szobából, mintha elalvó beteg mellől osonna, zsibbasztó, elnyújtott locsogás után. Hirtelen megfordul, mint aki orvtámadástól tart, s bal kezét kabátjának ferde zsebébe süllyesztve keresztülhúzza tekintetével a gyereket, a ládákat, majd engem, bocsánatkérően elmosolyodik, kis szikrafelhőt fúj marokra fogott, nyálas pipájából, s

még egy darabig lenyomva tartja az ajtókilincset, mint aki mondani készül valamit. Intek neki, jól van, ugyan már, ki így, ki úgy, ostobaság az egész, de legalább elmúlik. Két szikrafelhő közt elkeskenyedő arc, ornyeregig ereszkedő nyúlszőr kalap, aztán csak az ajtó, a selejtes ingóságok meg a gyerek meg én, mi is már csak holnap délelőttig.

11

A háztömbnyi telket téglá alakban keretező, ölesfalazatú épület, a vízszintes záródású emeleti ablakosorok alatt lemezborításos koszorúpárkánnyal körülfuttatott egykori laktanya, az eredetileg is szürkére festett, de a koromtól iszapszínűvé változott és csak a begipszelt lövésnyomok helyén fehér himlőhelyes kórház bal oldali szárnyának földszintjén, az udvari sarokcsatlakozás után mintegy nyolc lépésnyire, a lebetonozott és bástyás pártázatú téglafallal körülzárt sétálótérség mögött, az elmebeteg férfiak két egymásba nyíló teremből és egy oldalfolyosóból álló zárt osztályától,

ahol az utca felőli ablakokat sűrű fonatú, porszakállas acéldrótsodrony borítja, s a termék mellett húzódó folyosó ablakai a betonburkolatú, öt-hat méter széles sétálótérségre néznek, mert nyílásuk a cölöprácson álló épület süllyedése és az udvar fokozatos feltöltődése miatt eléggé lealacsonyodott, és mert a bástyás pártázatú belső kerítésfal szokatlanul magas, az ablakok a fal téglamintázatán és a mögötte boltozódó platánfák felső koronáján kívül egyéb látnivalót nem kínálnak,

a zárt osztálytól, ahol termenként harmincasával tartózkodnak három hete vagy huszonöt éve, szétfesző, gombja vesztett, gumija szakadt pizsamáikban, nadrágjukat csípőjükhöz fogva, vagy belőle koronként kilépve, hosszú, alacsony padokon egymás mellett szorongva és kenyeret majszolva, a folyosó végi, kilincstelen ajtó mögött toporogva, vagy a folyosóablakok orr- és homloklenyomatoktól zsíros üvegén át a platánfa lombtetejére kibámulva, a lecsontkított, arasznyi lábakon álló vaságyak matracán fejüket ingatva és tarkójukat hanyatt verdesve, a ketrecágyak fenekén a háló zsinegét markolva, vagy az ajtó mögötti szabad területen tengely- vagy keresztirányú, esetleg hurokvonalú rituális sétájukon bolyongva az ápoltak,

a zárt osztálytól, ahol siettetni lehet az időt kártyával, ha az ápolók befogadják játszójukba az értelmesebb ápoltat, cigarettával, ha a hozzátartozók időnként behoznak egy-két csomagot, vagy egy módosabb betegtárs megajándékoz egy égő csikkel, a bélhurutos agyalágyultak lemosogatásával, hosszú körmű lábujjak morzsolgatásával, kenyérdarabkák koldulásával, tárolásával és számlálgatásával, elkülönülő, páros vagy csoportos önkielégítéssel, papucsharapdálással, egész napos, gyönyörűséggel teljes mosolygással, félóránkénti elaprózott vizelettel, vihogó párnadobálással, ízeltlábúak rajzolásával, összenyálazott fényképek dugdosásával, felforgató üzenetek rejtjelezésével, a főorvos számára egy végül is mindig visszanyelt mondat fogalmazásával, az ablak alatt elforduló gépkocsik dörejének megvesztegethetetlen számontartásával, látomások öklözésével, rettegő falhoz lapulással éveken át tartó némaságban, egy időtlen sláger dallamával, legyőzhetetlenül, a nap bármely szakaszában, túl a szótár pusztulásán, túl az örökjátszó mozi záróján, túl a szomszédok árnyékforgalmán, az elhárított nap és a kékre festett villanyégők légtalmi világosságában, nagyvizitkor és a halottszállítás ünnepén, vízcsap alatt és szájra tapasztott takaró alatt is, míg csak át nem villámlik az agyvelőn az elektrostimulátor tízezervoltos fényrobbanása,

a zárt osztálytól, ahol befejezhetném, félek.

Minden olyan egyszerű

1

Hosszú nap, kísértéssel; nem ártott volna végére járnom lehetőségeimnek. Ahogy elágazó és félrevezető nyilak mentén tébolygok a feltételes jövő úthálózatán, nem találkozhatom két ötletlen megoldáson – a gyorsított pusztuláson és a tudatzáródáson – kívül egyébbel, csak azzal, ami most vagyok: egy túlhajszolt és átlagos jövedelmű, még nem koros, de már nem fiatal, a testület hatalmi és tekintélyi rangsorának közepén elhelyezkedő, büntetlen előéletű, családos államhivatalnok képzelődéseivel, egy emberekkel bajlódó, tehát mérték és valóság, jogelv és társadalom, követelmény és emberi adottság között egyensúlyozó, azokról, akiket ellenőriz és azokról, akik őt ellenőrzik, egyaránt megfeleledkezni vágyó államhivatalnok felemásan kipróbált, rendezetlenül szétfutó, unalomig leltározott készségeivel.

A korlátozott előrelátás adományától, a személyes valószínűségszámítás elnyújtott képsoraitól, egy valótlan kalandtól kilúgozva, s egy elmegyöngye kisfiú álmát vigyázva az ingyenesen elkapart szülők párjától még fülledt ágyon – egy árnyalattal pontosabban látom korlátaimat. Maradnom kell veszteg, félelemből és némi hatalomból összefűzött szerepemben, reggelenként néhány perccel a csengetés előtt aláírva a jelenléti ívet, az asztalomra ömlesztett ügyiratokat határidőn belül a hatályos jogszabályok sérelme nélkül földolgozva, rúgkapáló, szökött kamaszokat vonszolva a hivatali kocsihoz, kocsmák benyílóiból vendégleső borzas anyákat kihalászva, ordas vagányokra ráripakodva, mikor asztalom fölött tetovált mellükön feltépik az inget, és hézagos fogsorukat vicsorgatják, folyosóra nyíló ablakomat ingerülten elfüggönyözve az órák óta várakozó ügyfelek bekandikáló arca előtt, aktáimat értelmetlen kerülő utakon járattva, csakhogy hátralékom apadjon, jogos, de teljesíthetetlen kérelmeket kertelő indokolással elutasítva, gyámoltalan öregeket hatáskörömön kívül eső óhajaikkal elhessegetve, följegyzéseimet és utasításaimat csak a szolgálati út csatornáin át bocsátva, magántermészetű elfoglaltságaimat önkéntesen meghosszabbított munkaidőmből kiiktatva, az ügyekhez fűződő, változékony indulataimat félreparancsolva, minden reggel borotválkozva és tiszta inget váltva, munkatársaimat névnapjukon csoportosan felköszöntve, feletteseimnek írott beszámolóimban tényközlést és elhallgatást célirányosan vegyítve, agyamon átmosódó okfejtéseiket időnként mormogó igennel helyben hagyva, értekezleteken csak a sarokban és lehetőleg eltakart szemmel szunyókálva, összezacspva tenyeremet, amikor a többiek is ezt teszik, és a szónok izzadtan leül, mosolygósan lépve az emelvény elé, hogy átvegyem a kitüntető kézfogást s az aranydíszes oklevelet a hozzá tartozó pénzjutalommal, amiből végre meglesz a nagyobbik gyerek kabátja, telefonbeszélgetéseim során arra is gondolva, hogy a központban ülő vak öregember bekapcsolja a magnetofont, számon tartva, hogy kinek emelték a fizetését, kinek felejtenek el visszaköszönni főnökeim, ki jelentkezett önként fegyveres vagy légvédelmi szolgálatra, ki őrzi nemzeti ünnepeken a hivatal épületét, kit hív meg vadászni az elnök, és kire bízva a titkos ügyiratok kezelését, továbbá valamelyes figyelmet fordítva a szokványos hivatali kivételezések és sértődések, titkok és besúgások, szövetkezések és árulások, összefekvések és szakítások apróhíreire, be kell ásnom magam az íróasztalom mögé.

Figyelem ezt a tiszteletre méltó államhivatalnokot, igyekszik elmozdulni a helyéről. Értésére kellene adnom, ne ágaskodjék, nem lesz belőle szent, jobbfajta pojáca sem, befészkelheti magát valami üregbe, amíg utána nem nyúlnak. Ha semmiképpen sem nyugodhat, szót is emelhet ügyfeleiért: olyan termekben, ahol egyszerre sokan unatkoznak, a hallgatóság figyelmét tíz-tizenöt percen át olykor ő is igénybe veheti. De ízlésesebb, ha ezt sem teszi. Meg kellene magyaráznom neki, hogy tíz év múltán

legjobb, ha csendben elvégzi beidegzett műveleteit, viseli otthonos szégyeneit, meghozza kellemes vagy kellemetlen határozatait, ha kellőképpen tétovázva áldoz csak fel egyet két egymást keresztező érdek közül, ha a hazug mentségek sima forgalmában olykor alattomos kis torlódásokat okoz, s ha így, gyanakvó készenlétben, végigbotladozva évein, igyekszik megszelídíteni önmagában a hatalmat, amíg kora és szellemi hanyatlása miatt előljárói el nem választják attól, veszteségét szerény nyugdíjjal mérsékelve.

2

Fizetővendéggel oldalán befordul a térre a harmadik szoba bérlője, F. Anna pincérnő. Hat hétre el fogja vállalni a gyereket. Gyanútlanul közeledik, nem sejtí, hogy meg fogom változtatni az életét, mert a magamét nem tudom. Tíz éve ügyfelem, életemből talán egy hónapot is adtam neki, most visszaadja. Csupán hálából nem gondolná hat héten át a gyereket, még akkor sem, ha kieső jövedelmét közpénzből pótolom. Talán érdekből megteszi. Üzletet kötünk, cserébe megszerzem neki Bandulák megürülő szobáját. De ahhoz, hogy kiutalják, vissza kell adnom gyermekét, amit egyébként örömmel teszek, olcsóbb, ha ő neveli, mintha az állam. Csakhogy a gyerek mellé általában apa kell, mivel tehát lakása meglesz, férjhez adom egy jóra való özvegyemberhez. Férjes, gyermekes anyának viszont illik abbahagynia az üzletszerű titkos kéjelgést. F. Anna tehát példás feleség lesz, bár ehhez, azt hiszem, e pillanatban csekély kedvet érez. És ha az érdek kudarcot vall, megteszi a magáét a félelem. F. Anna gyermekéért nagy összeggel tartozik az államnak, keresetét letilthatom, büntetendő életmódját szóba hozhatom. Kedvező és erkölcsös ajánlatomat, biztosan tudom, el fogja fogadni. Fizetővendéggel az oldalán még gyanútlanul nevetgél a kapuban, sajnálom hogy ettől a szereptől, amelyben megállta a sarat, hamarosan el kell válnia. Tulajdonképpen minden olyan egyszerű.

Elég gyakran eszembe jutsz, Anna, egyike vagy legrégebbi ügyfeleimnek. Tíz éve bosszantjuk egymást, és most már egyben-másban hasonlítunk. Annyi idegen életem áthaladtunk, te is, én is, te a szükségesnél valamivel engedékenyebben, én valamivel követelőzőbben. Asztalommal szemben lassú nyolcasokat rajzoltál két gyerekes melled köré, miközben nagynénéd előadta elárvulásod történetét. Mikor odáig ért, hogy verte agyon féltékenységében apád egy kerítésléccel anyádat faluszéli házatokban, megjegyezted: „Édesanya nagyon szép volt. Örült, hogy a tanító úr szereti. De édesapa, tetszik tudni, nehézfejű ember volt, és sokat ivott, mint a többi bányász. Fejébe vette odalenn a vágatban, hogy ő már nem kell édesanyának, mert fekete a körme, és a szénportól sárga a szeme.” Akkor néztem meg lejtős szemed, vese alakú szádat és hegyes füledet. Bár örökbe adtalak nagynénédnek, sejtettem, hogy lesz még veled dolgom.

Két év múlva ismét előttem ültél, lefeszített csüdödet vizsgálgatva, miközben nagynénéd a bűneidet sorolta: esténként elcsavarogsz, az utcán ránevetsz a férfiakra, feneked billegted, egy ismeretlentől karperecet kaptál. „A húgom vére, az ő szerencsétlen vére”, tette hozzá összegezésül. Kezdetől furcsa voltál, fogad csikorgattad, sikoltoztál álmodban, és hirtelen dührohamodban fejes vonalzóval homlokodon verted nagybátyádat.

Másnap idegorvoshoz vittelek, szagra mentem, mint a rendőr-kutya; evipános bódulatban kiadtad nagybátyádat. „Te kis vadóc”, mondta, amikor egyedül maradtatok. Ölébe húzott, combod közé csúsztatta kezét, ujjheggyel kapargatta, amíg lúdbőrös nem lettél, és tarkódra lehelve mondta: „Elviszlek az Angol parkba, és egész délután a hullámvasúton ülhetsz, ha megharaphatom a feneked.” Miközben hasra fekve hagytad, a szemközti tükörben nézted, hogy lapul szét az orra, és hogy húzódik

fel az ínyéig az ajka. Megértetted, hogy már túl vagy a hullámvasúton. „Adjon egy ötvenest, és mindenütt harapdálhat. Ha nem ad, szólok anyának”, mondtad. Nagybátyád fizetett, mindenütt harapdált, te pedig vettél egy üvegyöngy nyakéket. „Szép kis dög”, mondta az öreg ideggyógyász, mielőtt felébredtél, „finom kis dög, ötven az semmi érte, első osztályú, védett kurva lesz.” Biztos? kérdeztem. „Ha meg nem csúnyul. Mert akkor csak másod- vagy harmadosztályú lesz, és begyűjtik, ha nem vigyáz.” Nem akartam, hogy igaza legyen, de igaza lett, bár valóban megcsúnyultál egy kicsit. A szülei halála, mondtam enyhítőleg, nagyon megviselhette. Akkor az öreg elmondatta veled apád halálát.

Higgadtan, részletezve mondtad el, mintha nagybátyádról lett volna szó. Miután megölte anyádat, te pedig a kiáltozásra előkerültél a kertből, és megláttad földön fekvő anyádat bezúzott halántékán két keskeny vérfolyóval, elindultál apád után, mint aki már semmit sem tehet. Sietett az üres országúton, megpróbált elzavarni, mikor észrevett, de te mentél utána. Lekanyarodott az országútról, göröngyöket dobált feléd, és a halastó felé vette útját. A parton meg sem állt, gázolt a közepére. Aszályos volt a nyár, megapasztotta a vizet, apádnak csak hónaljáig ért. Ott állt az elnyugvó tóban, feje kimeredt belőle, forgolódott. Aztán észrevett téged, és kifelé indult. Hínártól tüskésen nőtt ki a vízből, lábán vastagon állt az iszap. A parton odadobott neked egy papírcsomót, vizes százasokat. Összeszedted, és futottál utána, mert már ő is rohant, csatakosan a marhalegelőn, a vasúti töltés, egy közelművi tehervonat felé. Néhány lépéssel sikerült megelőznie a mozdonyt. Nekifutásból dobta tarkóját a kerekek alá, mintha bukfcencet akart volna vetni. Fej nélkül csúszott vissza a töltés oldalán. Megérintetted, de gyorsan el is engedted, még rúgott egyet. „Addig minden jó volt, aztán egy délután ez lett. Nem hülyeség? Engem is megöl majd a férjem, a férfiak szeretni fognak.”

Nagybátyádat letartóztatták, téged az átmeneti gyermekotthonba, onnan pedig – mert éjszakánként olykor bevizeltél – gyógypedagógiai intézetbe vittek. Egy délelőtt meglátogattalak az ódon szegényházból átalakított intézetben. Nyakig gombolt, sötétkék köpenyedben ültél előttem. Jó dolgod van, hajtogattad a nevelőnő előtt. Amikor cukrászdába vittelek, elmesélted, hogy a rosszul fűtött, köves padlójú hálóteremben, az éjszakánként kétszer is felhangzó csengőszóra, huszonnyolc kába társaddal odabotorkálsz a közepén sorba rakott vödörkhöz; reggel mégis lucskos derékaljon ébredsz. A kicsik szeretnek, írni tanítod őket, a karod csókolgatják, de az egyik múltkor a fenekedbe dőfte a tollhegyét. Most is látszik a helye, mondtad. „Elegem van a bepiselésből, a pofonokból meg abból, hogy a fiúk mindig beszorítanak a padlásra, és verekedni kell. Nem szeretem a hülyéket. Két lány múltkor meztelenül a tetőn át megszökött, csak egy pokrócot csavartak magukra. Még aznap éjjel visszahozták őket. Ha én elmennék, engem nem kapnának el.” Megkérdezted, van-e feleségem, mert szívesed hozzám költöznél, és leszoknál az ágyba vizelésről. Akkoriban született a fiam. Kár, hogy nő, mondtad, elkérted a feleségem képét, jóváhagyóan nézted, és szó nélkül visszaadtad. „Most fusson utánam”, mondtad, és eliramodtál egy mellékutcában. Vártam, hogy visszajössz, de egyenesen futottál. Nem tudom, melyikünk volt csapzottabb, mikor utolértetek. Egy öregasszony biztatott, verjelek pofon, gyerek az apjából ne csináljon bolondot. „Én várok gyereket tőle”, vetted oda az öregasszonynak, és a karod nyújtottad. Visszamenet megkérdezted: „Ha elszököm, megkeres?” „Vagy én, vagy más, de megkeresünk”, mondtam.

Tizenöt éves voltál, amikor egy távoli cigánytelepre kellett elmennem érted. A férjem, mutattál egy kölyökre. Az megkérdezte, nem félek-e, hogy kiszúrja a szemem.

De már az ajtóban elsírta magát, és könyörgött, hogy ne vigyelek el. Föltűnt, bár nem lepődtem meg rajta, hogy el sem búcsúztál tőle. Aztán megint egy intézet, lopás, javítóintézet. Majd egy tengerésztiszt, akivel átheverésztél egy telet. Amikor meglátogattalak nála, kótyagos voltál a dologtalanságtól, a whiskytól meg talán a tengerész délszaki történeteitől. Békén hagytalak, szerencsésebb megoldás hiányában. Eljött azonban az április, vele a hajósidény, s a tengerész, mielőtt vízre szállt volna, bánatosan kirúgott, hogy lelakatolhassa közel-keleti bazáráruval telezsúfolt lakását.

A történeteket levélben írtad meg, kis rajzokat mellékelte hozzá; az elhajózó tengerész után ábrázoltad a csokornyakkendős, kiöregedett bűvészt is, akinek mindenestársra lettél, és a kiselejtezett, féltonnás tehertaxit, amelyen együtt jártatok a vidéket. A levél szegélyén rajta voltak kellékeid, a rojtos cilinder, a kifúrt tojás, a vedlő nyúl, a kártyacsomag, a három csontgolyó és a varázspálca, melyeket falusi kultúrházak dobogóján a mester reumás kezébe adogatsz. Ha nem sikerült a mutatóvány, fejre álltál, cigánykerekeztél, a combod mutogattad, és egy régi bordélyházzal énekeltél, hogy a gyér számú, de igényes közönséget megnevettesd. Együtt aludtatok a nyirkos parasztágyakon, de te néha később érkeztél haza, ha a falu vezérkara társad nélkül fácán- vagy őzvacsorára hívott meg a fogadóval összeépült vendéglő csak általuk használt, mozaikfalas, pálinkaszagú vadásztermébe. „Amikor hazamegyek”, írtad, „az öregem mindig sír, fejét a párna alá dugva. De a pénzt elkönnyögi tőlem, hogy kifizethesse a benzint és a legközelebbi terembért.” Ősz derekán a közönség már rosszalotta, hogy áldott állapotban cigánykerekezel, te pedig megírtad, hogy nem tudod, ki a gyerek apja. Ez a kérdés, mikor a szerelemtől kimerülő bűvész egy éjszaka hirtelen oldalra ejtette fejét, és habzó nyelvét kiöltve hörögni kezdett, a születendő gyerek jövője szempontjából közömbössé vált. A köhögő teherkocsin beszállítottad az öreget a járási kórházba, s mert nem volt kedved kivárni, hogy összeszedi magát, vagy béna marad-e, kocsit, nyulat, cilindert, mindent otthagya a kórházkapu előtt, vonatra ültél, és beállítottál hozzám; találjak ki valamit. Nagykorú voltál már, utadra eresztelek, ha domború hasad nem tett volna megint ügyfelemmé. Akkor szereztem neked mostani szobádat. Fiadat, amikor megszületted, állami gondozásba vettem, képzelt apjának foglalkozásául kérésedre azt írtam: egyetemi tanár.

Ez az ötödik vendéglő, ahova beajánlottalak. Tudtam, fogva tartanak a hordót utánzó székek, a gödrükben égő, szakállas gyertyák, a fólia közt, vörös fényben puhuló májszeletek, a hamis gerendafal; s azt is sejtettem, hogy záróra után a muskotálytól elnehezülve megállsz, ha egy vendég megvár az utcasarkon, és belékarolsz.

Én csak szállást akartam szerezni neked, véletlen adta, hogy ide sikerült. Furcsa volt elgondolnom téged Bandulával egy fedél alatt. Kis bogószemében a megköpdösött szabadság, valami rémült szigor és a te két nagy melled két marokkal összeborítva. Te meg, ahogy őt, éppen őt, talán a szorult agyú gyerek, talán az előszobán átmosódó feleség, de talán leginkább harapós alázata miatt szűkölni hagyod az ajtó előtt, s inkább oldalba rúgod, semhogy azt mondanád, menj el a fürdőbe, aztán beengedlek. Egyszer elmondta nekem, hogy leskelődik a kulcslyukon, mikor szeretkezel. Te is elmondtad, harag nélkül, hogy mindannyiszor hallod fújtatását. Beengedhetted volna egyszer. Estében az öngyilkos néha egy vékony ágon is fönnakad.

3

A nyitott ajtóban, lámpafényben állva fogadom Annát. Nagy fülű, kopasz vendég röhög a háta mögött. Egy-egy hosszú nyakú palackot tart a hóna alatt, az egyiket rám fogja, és azt mondja: „Bumm. Ha befizet, maga is jöhet, fele-fele testvériesen.” Anna

se szól, én se; elmagyarázza, hogyan osztozhatnánk, ki hol kezdhethné, emberek vagyunk. Benyomul, széles tenyerét a gyerek fejére teszi, és elmondja, hogy egyszer télen két lányt vitt ki a ligetbe, az egyiket csak azért, hogy alattuk feküdjön a havon. Tenyerével a palack fenekét ütögetve kiröpíti a dugót. Anna elküldi, nem akar menni, de megkapja egy barátnő címét, ajánló sorokkal. Igen, vörös, nagy fenéke van, és keskeny dereka. Kevesebbet kér, a szomszéd utcában lakik, csinálhatják hármásban is. A bor? Megkapja a kibontott üveg árát. Idead egy névjegyet, menjek el vele egyszer ötóra teára, ott lehet jó fogást csinálni. Őt mindenki szereti a vidámsága miatt. A megmaradt palackot rám fogja: „Bumm”, fekete szalagos szalmakalapját fülére ejti, röhög, és eltűnik a folyosón.

Elmondom Annának, mit akarok; iszik, nem felel, azt mondja, maradjak nála vacsorára. Megigazítja a gyerek ágát, betakarja. „Már azt gondoltam, kilépek az állásomból, és ideköltözöm a gyerekekhez, hogy gondoskodhassam róla, amikor eszembe jutott ez az ajánlat”, mondom. Örül neki, de nem érti, miért kellene kilépnem? Én dolgozom csak, ő meg ellátja a gyereket, hazahozza a magáét is, együtt élünk négyen. „Látod”, mondom, „ostoba voltam. Ezt is túlbonyolítottam.” És a családom? El akarok jönni hazulról? „Nem, magamtól nem jöttem volna el.” Akkor ne is jöjjetek, csak ma éjszaka maradjak itt; a gyereket ő ellátja, amíg helyet nem kap az intézetben. Várnak otthon, mondom, inkább hazamegyek. „Ma éjjelre mindenképpen magammal vittem volna, de ha így áll a dolog, itt hagyom.” Ahogy gondolom, mondja, de ezt a kis bort még meihatnánk az ő szobájában. Az ágyán medvebőr, arra ültet, vékony szegélyű talpas pohárba tölt, és azt mondja: megérdemelnénk mind a ketten, hogy lefeküdjünk. „Megérdemelnénk”, mondom, de ha eddig nem került rá sor, ne tegyük talán most sem; nem kell összekeverni a dolgokat. Kigombolja a ruháját, hozzám simul. Megharapnám, de nem mozdulok, csak szokásból tenném. A hajamba markol, kinyitom a szemem, begombolkozik. „Tudna szeretni?” Bólintok. „De nem akar?” Nemet intek. „Majd legközelebb”, mondja, megsimogatom. „De a gyereket”, kérem, „enélkül is vállald néhány hétre.” „Mondtam már, hogy vállalom; ingyen, nekem ne fizessen érte.” Azt mondja, megsiratta Bandulát. Maradt egy fénykép róla, kiteszi a falra, jó ember volt. Felállok a medvebőrről. „Te is jó vagy”, mondom. „Kurva vagyok.” „Ugyan, ennek semmi értelme, más is az.” Még innék a borból, de fogom a táskám, kilépek az ajtón. A gyerek odabenn alszik, van, aki vigyázzon rá.

Anonim társulás

1

A kiürült téren minden más zörejtől elkülöníti magát a késő esti járókelők lépteinek koppanása. A moziból kitódultak az utolsó előadás nézői, s a mulatságos vígjáték után kiszáradva és szótlánul szétrajzoltak a térről nyíló nyolc mellékutcában. A higanygőzlámpák lecsapott, tejfehér fényében égetett mázas téglabástyáival, üvegkupoláival, lelakatolt vaskapuival megemelkedik a piac keretes épülete. Átmegyek az úttesten, elhúzó az egymásra tornyozott ládák, a spárgával összecsomózott kosarak, a téglával rögzített ponyvák, nylonlepedőkkel betakart cékla- és karalábéalmok mellett, kikerülöm a ládák, zsákokon szendergő kofákat (térdüket felhúzza, arcukat szemben egymás mellett fektetve, alig azonosíthatóan rövid csomagok, nem úgy, mint a hanyatt fekvő, térdüket szemérmetlenül széttáró hordárok a tolókoszikon), a leleplezés derűjével nézem a bazáraruk nappal oly virágzó bódéit, deszkák, póznák, vasállványok, padok, kecskelábak gyatra alkatrészeire szétszerelve hevernek összeláncoltan a négykerekes tolókoszikon, keresztülnyomulok a lécketrecekben alvó tyúkok s az elfonnyadt káposzta támadó szagán, átlépek a négyzetes körútját rová éjjeliőr ingó árnyékát, magam mögött hagyom az

összehordott, szétosztályozott, külön raktárakban, pincékben és alagutakban tárolt, erjedő, lágyuló, szagos nedveket eresztő táplálék szegfűvel, magnóliával és fehér halotti koszorúval búcsúzó, ünnepélyes sorfalát, hátat fordítok az ütemes fogyasztás, a lüktető feltöltődés és kiürülés holdfényben ázó arénájának, és a térről szétágazó utcák nyolc lehetősége közül egyet szabadon kiválasztok. Az utca torkolatában, talán a fáradtságtól, egy pillanatra megszedülök, ácskapoccsal egymáshoz erősített fenyőgerendák rakásának támaszkodom a járda szélén, s a tér szemközti oldalán még megkeresek egy kivilágított ablakot az emlékezetem szerint növénydíszes párkányzat alatt, fényes hasadékát nyúlánk nőalak felezi, meghajtom a fejem, s odébb csúsztatom tekintetemet egy sötét ablakra, amely mögött ezen a békebeli estén egy hülye kisfiú kezébe fogódzva titokban megpróbáltam átállni a szembenálló csoporthoz.

2

Az este megadja magát az éjszakának, az utca a hazatérés órájának. A délutáni műszak elereszti a fodrászlányokat, a kávéfőzőnőket, a pénztáros- és takarító-, a tekerceslő- és bútorfényező-, a kémcsőfűvő- és gépkönyvelő-, a jelmezvarró- és jegyszedő-, a kristálycukor-csomagoló- és mosogatónőket. Kopognak vasalt sarkukon, csattognak térdig pántos saruban, rugóznak puha bocskorban, rázökkennek magas szárú fűzőcipőikre, s nyomukba erednek gumitalpakon, zsebrádióval és összegyűrt moziműsorról, mogorván és elszántan, a lakatosok és tetőfedők, anyagraktárosok és darukezelők, úthenger- és italboltvezetők, tűzifalehordók és kocsimosók, előresietnek, hátranéznek, várakoznak, érdektelen kirakatok előtt toporognak, lemaradnak és nekilódulnak, egyik járdától a másikig, egyik mellékutcától a másikig sodródhatnak, rágyújtanak és továbbbírmodnak, mennek öt lépésnyi távolságban, tulajdonjogukat a többieknek jelezve, mennek a peracet rágcsáló, kirakatot néző, hajukat igazgató, dúdolgató, fonott hálóban kenyeret, felvágottat és hajmosószert cipelő, fáradt arcú és rosszul kifestett nők után, vastag és vékony, szőrös és csupasz lábikrák után, figyelik a fehéreműszegélyek kidomborodását tapadó szoknyákon és pulóvereken át, íves, hosszú hátakon és rövid, húsos hátakon, száraz, könnyű combokon és visszeres, laza combokon, majd hirtelen felzárkóznak, ha körülöttük szabad tér nyílik, valamit mondanak, és már egyvonalban haladnak tovább, vagy néhány mondat után oldalt kanyarodnak, körülmélnak, réveteg göggel irányt változtatnak, s már menetelnek egy másik alak után, bal kezüket nadrágzsebükbe gyűrve, lemerevedett arcukon az eredménytelen kóválygás üledékével, valami gyors és sikeres megoldás egyre zsugorodóbb reményével, készen már mindennek az elfogadására, mert vége a napnak, és még nem történt semmi, mert minden lehetséges történés közül, már csak ez az egyetlen, amiben meg lehet kapaszkodni, mennek irtózva a kapuzárás közeledő percétől, az izzadt albréti éjszakától, egy túlon túl ismerős láb nyirkos érintésétől, mennek a kicsúszó gombok, a szétváló kapcsok, a két előretartott karon lecsúszó melltartó, a térd alá göngyölődő harisnyák, a gyerekfej nagyságú emlők, a kamaszlegendákkal kárpitózott far, a fullasztó nyakgödör, mennek egy megkülönböztethetetlen ágyék kettéolvadó ajkai felé, mennek egy mindent elfelhőző nászéjszaka, a hús, a bőr, a szőr tüdőig-torkig érő torlódása, mennek egy égető, szobrászi pillanatkép felé, mennek egy betonozott mosókonyha, egy hátsó udvari szükséglakás, egy áporodott alkóv, egy bádogredőnnyel elsötétített üzlethelyiség, egy visszhangos pincelejárát, egy olajos hordókkal körülrakott gödör, két összeillesztett kútgyűrű felé, mennek, amíg sajtó talpuk, szűrő gerincük egy névtelen útkereszteződésnél hírül nem adja, hogy már csak aludni lenne jó.

3

Krisztus csavarja égre a szemét, rózsás arcú, cseresznyeszájú megváltó egy képkeretező kirakatában, selymesszőke, ondolált haján erdőnyi tuskével, és a három

elmaradhatatlan mackó ott játszik alatta a megdőlt fenyőtörzsön, feldarabolt arcom is belép egy aranyrámás, levéldíszekkel telecsiszolt, koporsó alaprajzú tükörbe, fekete patak lopakodik át a zúzmarás erdőn egy baracklekvárszínű hajnalon, és körös-körül cilinderes, frakkos, csokornyakkendős kutyák ácsorognak lovaglókorbáccsal kezükben és szemüveggel az orrukon, menyasszonyi fátylas oroszán negédeskedik csepp gázlámpa alatt, kis, aranysüveges robotember szaxofonozik úrhajója mellett, és itt van a romolhatatlan születésnap tortája is, tetején sapkás nyúlfej, táncoló kacsa és álcukordísszal pingált köszöntő versike, felpumpált arcú slágerénekese, középcsatárok és világsztárok és több emeletes koponyájával, öklömnymi járomcsontjaival a stilizált Lenin. Nem tudom levenni a szemem a bazári hadfölszerelésről, a távirányítható piros csöngettyűs tankról, a villogni és kerepelni tudó géppisztolyról, a nyolckerekű teherautócskára szerelt taktikai gumirakétáról, a kis, sárga plasztikkatonákról, amint épp kézigránátjukat készülnek elhajítani, vagy ódivatú szuronyos puskával hasba szúrnak egy sötétkék plasztikkatonát. Az újrafelismerés ámulatával nézem révületünk és földi bájunk, ünnepi perceink és sóvárgásunk, mindentudásunk és harci lázunk jelvényeit, és miközben műfogsorkészítők és foltozósabók, sérvkötőárusok és töltőtolljavítók, lábapolók és gázszerelők, parókakészítők és szőrmepapucsárusok, művirágtermelők és lúdtalpbetétárusok, sírkőfaragók és jelmezkölcsonzók kis műhelyei, boltjai mellett visz el az utam, kiegészítem a teljesedő látomást a lámpafényes, földszinti ablakok jóvoltából a félmeztelen Máriával, kívülhordott szívének kis tűzcsóvaival, egy fölemelt lábú, csipkeszoknyás, kárminbugyis kánkántáncosnővel a szekrény tetején két meggybefőtt között, egy üvegfüggőcskével teleaggatott álvelencei csillár hat karján hat érintetlenül lógó, mézszínű légyfogó tekerccsel s alattuk egy hófehér hajkoronával, egy zöldesen derengő akváriumhoz támasztott, bőrozott végű mankóval, kinagyított családi csoportképpel (a földön törökülésben a gyerekek, a székeken egyenes derékkal a nagyszülők, mögöttük kalaposan vagy hajadonfótt állva a szülők, a folytonosság oszlopai), egy elmocskolódott fallal, amelyen egymás mellett sorakoznak a rajzszöggel felerősített gyásztáviratok és a tulipános ingaórával, melynek nemzeti színű faköpenyéből kivonult, de visszatérni már nem tudott a felemelt lábú, kék csákós huszár. Így, cukrászbarokk játszadózásban az ordas anyaggal, magunkhoz édesgetve a lakatlan jövőt, a megszállatlan síkokat, egy paradicsomi állatkert csacsogó ábráival megengesztelve falainkat, ezeket a mészkukacos, de bennünket túlélő, köznapi szégyenektől, selejtes álmoktól és lőtt sebektől ragadós falakat, férfimaggal és paranoiás üdvösséggel nemző apáink üres szemű maszkja alatt talán csakugyan élhetőbb az élet. Alig kifejtve magam e látomásból, melynek egyik csücskébe magam is odaillesk, baktatok tovább a térről nyíló nyolc egyforma utca valamelyikén az irgalmatlan és testvéri megértéstől, mit mondjak, szívósan.

4

Lassan, felhívóan, utas nélküli taxi halad el a járda mellett, nem állítja meg senki sem. Visszatartom a lélegzetemet az állatkísérleti intézet vasrácsos ablakai előtt, amíg átmegegyek az összevagdalt, elkábított patkányok szagán. Cipőtalpam mészporos nyomát kémlelem, követhetnének. Nem érintene kellemetlenül, ha most egy ingerült erkölcsbíró ujjal rám mutatna, és felszólítana, adjak számot viselt dolgaimról. Magyarázkodásom közben leélhetné hátralevő éveit, végül megbízhatna valaki mást a kihallgatással, s azt is elfárasztanám.

Szűk, sárga bádoggfülkében sovány váltókezelő ül, vasbottal térde között, zsebtükrébe nézve ráncosodó száját festi. Meg kellene nyugtatni, előnyös neki ez a szín, de csak helyeslően bölintok felé; rám tekint, aztán csodálkozóan ismét a

tükréhez fordul. Az *Élő Isten Gyülekezeté*-nek lelakatolt pincelejárata előtt két kisfiú vasrúddal vív, egyikük toppant, és azt mondja: végkimerülésig. A másik zihál, elejti a rudat, és felemeli kezét a sziurke vasajtó előtt. Kellemetlen vakarcok. Ha akarom, ha nem, övök a munkaidőm; olykor még szeretem is őket, sok mindent megteszek értük, de az ujjamat sem mozdítom meg a jövőjükért. Nem akarom, hogy kedvenc rögeszmémhez hasonlítsanak. Nem tartozunk egymásnak, megteszem a magamét, a többi az ő dolguk. Kapcsolatunkhoz elegendő a megértés, a jóindulat már ráadás.

Egy bőrzekés fiú oldalról lefog egy lányt, hátradönti homlokát, barátja most megcsókolhatja. Két apró termetű hindu megy el mellettük, rosszállóan néznek vissza, a lány csók közben elneveti magát. Kivilágított pincelakásban, egymás mellé tolt ágyakon három fiatal cigány kuporog törökülésben. Előttük egy szabad sarokban a próbakisasszonyok testtartásában hosszú nyakú, fiatal nő jár fel-alá csipkés, fehér ruhában. A fiatal emberek bólintanak, egy barna kéz elhúzza a függönyt.

Az útkereszteződés fölött szerkezetes, csillogó vonaldíszek, villamosok felső vezetékének egymáson keresztülfutó párhuzamosai. Az elhaladó villamos szikraesője előhív egy múlt századi tűzfalat, világító udvarok barázdáitól, rejtelmes hasítékoktól megtört tűzfalat, s rajta az ipari égéstermékek, a történelmi sérülések, hosszú fagyok és esőzések elfeketült nyomait. Régen, elég régen már, fiatal lány állt ennél a falnál. Távolabb, a szemközti oldalon, egy kapualjban rejtőzve várta az apja, de a lány már halott volt. A testén áthatoló golyók odaragasztották égett kabátját a vakolathoz. Mikor apja odamerészkedett, és eltépte a faltól, a lány vértől fekete kabátjával rádólt. Az apa egy darabig tartotta, aztán lefektette a járdára. A fal mögött a magas mennyezetű szobákat néha színültig betölti az emléktelen jelenidő. Egy kivilágított szobában két hálóinges kislány dobál egy tarka strandlabdát. Vergődve úszik a labda az egyik ablak fényességéből a másikéba, a tearózsás csendélettől a halas csendéletig.

A végállomáson idősebb férfi idősebb nőt segít fel az autóbuszra, ő maga nem száll fel. A nő a hátsó peronon az ablakhoz áll, mosolyog, mint akit neve napján váratlanul felköszöntenek. A férfi vastag szemüvegén át nézi, s mikor elindul az autóbusz, integet. Az idősebb nő már csak két halvány fényű ablak, de ő még mindig magasban tartja a kezét. Ellenkező irányból másik autóbusz érkezik. Mikor már minden utas leszállt, a kalauznő kilép a pénzesfiókja mögül, feltérdel az elülső ülésre, félretolja a vezetőfülkébe nyíló üveglakot, előrehajol, és belecsókol a cigarettázó sofőr fülébe.

Se vezér, se pap, se hívó nem lehetnék, a testvériség égi és történelmi ürügeivel nem tudok mit kezdeni, de most, hogy túladtam a kis Bandulán, és még nem érkeztem el a családomig, a városnyi senkiföldjének ezen az ösvényén, a drótráccsal eltakart, üres pinceablakok, a védőburkolat alól kiszögellő kábelek, a kegyeletsértő rajzokkal összekrétázott márványtáblák, a vedlő, hámló, az építőművészet minden történelmi hulladékával összehabarcolt, megkülönböztethetetlen homlokzatok között biztosan tudom, hogy a kiválasztott másik ember az, aki éppen szembejön, az, aki mellett elmegyek. Nem lehet most már ismeretlen, ha nem is tudom nevének szólítani. Veszendő figyelemmel nézem, s mert észreveszem, elvisz magával. Igénytelen túlvilágaim között járkálok, van, amelyikbe csak annyi időre halok át, ameddig tüzet adok neki, vagy az arcába nézek, van, amelyikbe hosszasan.

A rombusz alakú tér gesztenyefái alatt négyesével ülnek a padokon az öregasszonyok. Némelyik horgol, vagy könyvet olvas az utcai lámpák fényében, legtöbbször azonban hallgatnak. Könyökükkel érzik a társaságot, és nem pazarolják otthon az áramot. Ahogy elmegyek az egyik pad mögött, négy apró, sárgásfehér mozdulatlan kontyot látok. Őlükben ódon kézitáska, fényes kampójú sétatob, kibontott levélboríték. Semleges aggodalommal nézik az előttük elhaladókat, a

többség elfordítja róluk a szemét. Eszembe jut a három sorvadtt agyú öregasszony: nem tudtak beszélni, enni, árnyékszékre menni, már semmiféle ingerre nem válaszoltak, csak egymást nézték, örökké mosolyogva, éveken át az ágyukon.

A tér egyik padján, a lámpa alatt lovaglólülésben két kisfiú sakkozik. Mellettük, kisebb téglarakáson a sakkóra, igen rövid szünetekkel, néha szinte egybeérő csattanással ütik le a föléjük eső gombot. Férfiak állnak körülöttük, keresztbe font karral, állukat simogatva, törékeny csendben. Kisvártatva az egyik fiú azt mondja: „Hát igen.” A másik fiú dobozba söpri a bábukat, hóna alá veszi a sakkórát, kezét fognak, és elindulnak ellenkező irányba. A nézők kis ideig még forgatják utánuk a fejüket, jobbra-balra, jobbra-balra, mint a pingpongmérkőzésen.

Inni kellene még valamit. Puha hátú öregasszony támaszkodik az egyik kocsmá leeresztett rácsának, a másik kocsmá még nyitva van. Zümmögő kvarcfénnyel, hús pogácsával, manduláskiflivel és alumíniumráccsal, sült hallal és törhetetlen üveggel, sajtos tekerccsel és oldaltükörrel még üzemel a kétkirakatos hűtőszekrény, ez a kórházkék kereskedelmi bálvány, szemben a lengőajtóval, amelyet két barnáspiros rokkant őriz a vámtisztek kikerülhetetlen otthonosságával, mankójukat keresztbe fektetve a küszöbön. Nem fizetek nekik egy kortyot sem. Poharammal megállok a vak zongorahangoló mellett, fehér arcát ingatja, barátjának panaszkodik: „Gondom van, bajom van, sok-sok gondom. Nemcsak te vagy a földön. Jusson eszedbe néha.” Átölelik egymást, azután dulakodnak. „Ha becsületbeli ügye van az uraknak, engem hagyjanak ki belőle”, szólal meg egy szenesember három adag pörköltje fölött. A pörköltnek bámulói vannak, két pulykatokájú öregember és egy huncutkáit rezegető öregasszony, az öregemberek alsó ajkukat mozgatják, az öregasszony halott anyjáról énekel. A másik ivópolcnál két fiatalember egy bőrsapkát igyekszik ráhelyezni egy harmadik fiatalember fejére, de az nem hagyja magát, és sapkáját nyomban a földhöz vágja. Egy fehér galléros matróz megkérdezi a nagy mellű ételkimérőnőt, hogy alhatnék-e nála éjszaka? A nő fejét az ételkiadó nyílásba bedugja, csak a fenekét düllesztli hátra, de a matróz türelmesen áll, majd mikor a nő megfordul, és csodálkozik, ismét megkérdi, hogy alhatnék-e nála éjszaka. Lila köpenyben, zokésapkában megjelenik az egyik alkalmazott, és hosszú, kampós végű vasbotjával döngetni kezdi a kőpadlót. A vendégek tiltakoznak, sértegetik, de a zokésapkás nem hagyja abba a dübörgést, s a csaposok ránk ordítanak: „Ne gatyázzanak már, a jóistenit neki, menjenek már haza.” Egy gumicsizmás öregasszony vödréből már locsolja a szappanos, szürke melegvizet a kőpadlóra. Be kell fejezni ezt az éjszakát.

5

Átvágok a téren, cigarettát adok egy karos lámpaoszlopba kapaszkodó részegnek. Átlépi az útelzáró láncot, átlósan sodródik az úttesten, egy lökhárító a nadrágját súrolja, végre eléri a víznyelőrácst, gondosan négykézlábra ereszkedik, és belehány. Szeretem nézni a gépkocsik egyenletes, szakaszos körforgását a benzinkút, az olajszekrény és a légnyomásmérő körül, a féklámpák villogását a mögöttük haladó kocsik szélvédő üvegén. Szabályosan kivárom egy kocsiszínbe tartó csuklós villamos indítócsengőjét, villanólámpájának vörös berregését, igénybe veszem a nyilvános illemhely kényelmét, cigarettát és telefonérmét vásárolok egy automatától, és hazatelefonálok egy fürkéből, melynek felfelé táguló üveghengerében, hátamat a falnak támasztva hirtelen előreesik a vállam a fáradtságtól. Néhány másodpercig hallgatom feleségem hallózását, míg végre eszembe jut, hogy benyomjam a vörös váltógombot. Igen, félóra múlva otthon vagyok, csakugyan egy kicsit hosszúra nyúlt ez a nap, nem, nincsen semmi baj, drágám, mindennapos esetek, csak kissé összegyűlt. Kapargatom a pénzbedobó nyílást, aprókat fordítok a számtárcsán.

Majdnem hazahoztam egy gyereket, milyen gyereket? Kicsit furcsát, de kedveset. Nem, aztán mégsem, jövök, persze. Holnap idejében hazamegyek, nem fogunk elkészni a moziból. Köhög a kisebbik? Láza nincs? Köszönöm, hogy megvársz, legkésőbb háromnegyed óra múlva otthon vagyok.

A járdasziget túlsó oldalán megkerülöm az indulási oldal elé kanyarodó taxikat, fél óra múlva megy a Wiener Walzer.

Az előcsarnok falán tengerparti szállodák, a homokban színes napernyők, alattuk sütkérező emberek, a vízben fürdőzők apró feje. Délutáni műszakról jövő falusi munkások gyűrött gallérral, vastag körmük között laza cigarettával nézik az ógörög vízvezeték, a római diadalkaput, a török mecsetet a falakon. A csarnok negyedik vágányáról személyvonat indul, a negyedik vágány mellett tessék vigyázni. Vörös harisnya, vörös ruha, fekete palást, fekete kalap, fehérre festett száj, zöldre festett szemhéj, vizsla, hordár, kísérők, „elküldöm neked azokat a ruhákat”. Piramisok sírkamráiból előkerült kutyafejes arany poharak, ezüzlábperecek, malachit festékestégelyek, sárkánydíszes fülbevalók, dísztrórk, halotti maszkok, istenszobrok. Lesült tarkójú, egyenes hátú katonák figyelik a képeket, vissza kell térniük a csapategységükhöz. Oldalszakállas, tengerésznadrágos parasztfiú lép ki fesztelenül gombolgatva nadrágját a férfiak, Messieurs, Muzsscsin, Herren feliratú ajtón. Gerendabordázatú állványon lámpafüzérrel kivilágított kirándulóhajó várakozik vízre bocsátásra. Egy önkéntes rendőr kiszemel egy nyeregorrú, tollpihés hajú nőt, igazoltatni akarja, de a tollpihés hajú nő kiköp, és eliszkol a tömegben, véletlenül az előcsarnok kapujában álló egyenruhás rendőr is magához inti, a nő készséggel húzza elő igazolványát. Újonnan épült kokszolómű, olajfinomító, könnyűhengermű, csőgyár, szövevényes kötélpályarendszerek, keresztül-kasul gördülő csillékkal, henger alakú, hasáb alakú irodaházak, enyhe szögben megtört pengeházak, közepmagas toronyházak, tartályok között átívelő rácsok, létrák, csőhálózatok, darutornyok, nagy feszávolságú negyedköríves héjszerkezetek, könnyű tartópilléreken nyugvó szerelőcsarnokok. Olajpecsétés, sötétkék ruhában, törrel az övén egy cigány, újságpapírba csomagolva, véres, lógó fejű bárányt visz a vállán. A távolban hófödte hegyek, pálmás sétányok, csendes, kék öbölben horgonyzó fehér hajók. A váróteremben összetolt székeken fekszenek, asztalra borulva alszanak az utasok. Egy öregember, nyakán új kerékpárabronccsal, összehajtott kabátjára támasztja homlokát, keze csatos üveget szorít. Négy fiatalember felső karjára támasztja fejét, alsókarjuk fölfelé mered, kezük csuklóból lehanyatlik, bőröndjük a térdük között áll. Dürer Ádám és Évája tánc lépésben, szélben lengő fürtökkel, ágyékuk elé hajló ággal, égőpiros almát tartó kígyócskával, a kezdet rőt fényében. Az egyik asztalon kiterített szövettakaró, ezen kiterített vászontakaró, ezen pedig megoldott pólyában egy alvó csecsemő, előtte ül, és komolyan nézi a fiatal anya. Bőrápolószerek, társasutazások, új vonalú fürdőruhák, campingfelszerelések, légitársaságok, művészeti fesztiválok hirdetései. Egy idősebb paraszt a váróterem egyik asztalánál hevesen magyaráz valamit egy fiatal nőnek; valószínűleg a leányának, talán azt akarja, hogy térjen haza, otthon is talál munkát. A fiatal nő azonban unottan hallgatja, ormótlan pecsétgyűrűjét forgatja, és kihúzza vaskos jobb lábát a cipőjéből. Nézi a falon az őshüllők, a mamutok, az óriás cetek, a népviseleti tárgyak képét, átfut a szeme az emelkedő termelés oszlopdiagramjain, és megállapodik a kozmetikai szalonok, a hegyvidéki szállodák, a strandköpenyek, a vízhatlan sátrak, az autóbusz-körutazások és a szabadtéri előadások hirdetésein.

A falusi vasútállomáson mindössze fél percre állott meg a gyorsvonat, öten-hatan szálltak csak le róla, mégis érdemes volt kimenni elé. Kiemeltem az ablak mögül egy

arcot, elkísértem talányos úticéljához. Utaztam már vonaton, tudtam, hogyan néz a félrehajtott fejű utas két bágyadt szemhunyas között az elinaló távirópóznákra és az állomások előtt ácsorgó helybeliekre. Nézem most magam egy tetszőleges arccal, mely homlokát a nemzetközi expressz kék világú ablaküvegéhez támasztja. Beletöröl az ósdi fedett csarnok elhanyagolt falába, utasok és búcsúztatók művi holdfényvel elúsztatott sokadalmába, ő, a távozó, rólam, a helyben maradóról, mindent tud, amit egyáltalában tudni érdemes. Holnapután reggelig összecsucodik mögötte néhány országhatár, fényképes űrlapokkal, érvényes pecsétablakkal különböző formájú tányérsapkák tisztelgésére szerzett jogot. Elnézi a fekete tehenet, a fehérre mosott székesegyházat, az autóban telefonáló vezérigazgatót, a motorozó néger apácát, a helikopterről irányított országúti kocsiforgalmat, a kétszázhuszonhat melltartós próbabábut egy nagyáruház teljes emeletén, a villanybiliárdtól elrángatott kurvát és a porosan menetelő, bajuszos cserkésznőt, az undorodó rendőr cipő előtt vinnyogó hímnő koldust és a kocsmában józanon iddogáló munkásokat, ahogy elmesélik egymásnak, mit ettek nyári vakációjuk alatt, ő is megkedveli a tengeri pókot, a langusztát, a homárt, a bambuszos kacsát és a borban főtt kakastaréjt, s egy őszi eleji kora délután soha eddig nem ismert nyugalommal hajtja hátra tarkóját az óceánpart kavicsfövényén, túl a vízköpőszörnyek csordáin, túl néhány pirosra, kékre, ezüstre festett nukleáris ipartelepen, s a köröző sirályok alatt, egy sótól szemcsés, partra vetett szalmakalap mellett, a zsebéből előhúzott banán héjával csapkodva a köveket, mikor így, fektében egy bárhová behelyettesíthető kéz megérinti a szemhéját, és egy már otthonossá vált hang idegen nyelven megkérdezi, mire gondol éppen, voltaképpen nem gondol semmire, legföljebb arra, hogy milyen fura: mögötte van ez az összeszabdalt földrész, itt is hagyhatná talán, de néhány napig még elüldögél a tengerparti városka fogadóházában, aztán megunja a vizet, a kagylót és a halászokat, az örökké fürdeni vágyó svéd lányokat, még a vörös bort és a hagymalevest is, a nyirkos, szélverte ablakok mögött, és visszamegy, valamivel beljebb a kontinensre, és amikor már a helyi híreket kezdi először olvasni az újságban, és naponta mérgeződik a drágulás miatt, amikor a térkép már a fiókjában hever, és kérdezősködés nélkül hazatalál, amikor a szoba már átvette bőrének, dohányjának, mosdószereinek szagát, és amikor a földalatti állomáson már harmadszor nyomja be egy vak kínai pénzét a narancsszörp-automatába, amikor engedelmesen sorba áll egy boltíves, sötét hivatali folyosón, és nem mer szólni a pipázó és fülét kapargáló tisztviselőnek, hogy már túlságosan régen várakozik erre a pecsétre, akkor, azt hiszem, nincsen már sok különbség köztünk, akkor talán már mindegy, hogy hol van, voltaképpen a bőrömben is lehetne, itt a pályaudvar indulási oldalán, az ósdi fedett csarnok ritkuló tömegében, későn este, kevéssel éjfél előtt, egy, a többi közül alig kiemelkedő, csak valamivel fárasztóbb nap után, az összeszabdalt földrész egyik városában, amelyhez – túl életünknek a felén – már igencsak hozzáköt az érdes megszokás.

Meghívó

1

Holnap tehát, s vagy húsz esztendeig, mint tíz éve már, reggel fél kilenckor áttüremlek a vaskapun, a változékonyságában is örökletes, kémkedő portás és a motyóikkal is csak gondot okozó halottak emlékfala között, felvonatom magam az infravörös meleggel gerjesztett kartársi rokonszenv fülkéjében a negyedik emeletre, és ránehezede a névtáblámmal megkülönböztetett hivatali szobám annyi maroktól tapadó kilincsére. A telő évek csak apránként elemzik szét a leltári jegyzékben feltüntetett berendezési tárgyakat, s mindazt, ami még a szobához tartozik, de a jegyzéken nem szerepel, az iratszekrényt és az iratokba merevített sorsokat, a

törhetetlen Remingtont és arcom ereszkedő kötőanyagát, a bőrkanapét, a monarchia bürokráciájának e máig ép rugózatú mentségét és öblében lassuló eszmetársításaimat ügyfél és akta egyre gyanúsabb ismeretelméleti kapcsolatáról.

Faggatok, magyarázok, bizonyítok, cáflok, vigasztalok, fenyegetek, engedélyezek, elutasítok, kötelezek, jóváhagyok, jogerőre emelek, feloldok. Jogeszmék és jogszabályok nevében védem a jogrendet és jogbiztonságot, jobb híján éppen ezt. A rend, amit védek, durva, s mégis törékeny, kényelmetlen és rideg; lehetne néhány jobb ötlete, és valamivel jobb stílusa; nem mondhatnám, hogy szeretem. Kiszolgálom mégis, rend, működik, hasonlít hozzám, eszközére, ismerem már a szerkezetét. Egyszerűsítom, bonyolítom, lazítom és gyorsítom, igazodom hozzá, magamhoz igazítom, ennél a lassú mesterkedésnél többre nem vállalkozom. Kiiktatom magamból a mindent újra kezdés hőseit, tudákos ajánlataikkal és érzelgős látomásaikkal, tervrajzaikkal egy örökmozgóról, amit ideiglenesen, nem túlságosan soká, kurblival kell hajtani, szigorú felügyelet mellett. Kiiktatom magamból a magánüdvösség intézményesített szentjeit, az érdek feletti erkölcs szívpostásait, akik a részleges és közönséges felelősséget fölcserélik a világtörténelmi büntudat formás elragadottságával vagy éppen az egyetemes szeretet szorgalmi feladataival. Kiiktatom magamból e vasárnapi szerepek balekjét és majmát, s helyükön – többre nem telik – megtűröm a hitetlen bürokratát. Szeretném, ha ez a közepes beosztású, jelentéktelen államhivatalnok – amennyire bírja – nyitott szemmel élne.

Közben azonban felfúvódik a hasam, elvékonyul a lábam, szájam megtelik ezüsttel, kezem fején megfehéredik a szőr, s az emberi csődök tartóssága felhorzsol és elmeszesít. A rogyadozó halmazok között fel s alá csoszogok, fiókból fiókba, polcra polcra rakosgatom a feldolgozhatatlan ügyiratokat, porosodom, guggolok, kotorászom, kellemetlen, öreg hivatalnokká változom, amíg vizelni megyek, a pecsétnyomót elzárom, jogszabálygyűjteményemet nem adom kölcsön senkinek, bicskával szeletelt papírcédulákra mind apróbb betűkkel írok, koromra és tapasztalatomra hivatkozom, történeteimet és jó tanácsaimat ismételve, összetévesztem az ügyfeleimet, s amíg hallgatom őket, mind gyakrabban elnyom az álom, ráfordulok a bőbeszédűekre, ha szavamba vágnak, felcsattanok, elhessegetem a panaszkodást, és ha valaki sírni kezd, olcsó és bűdös szivaromon mérgesen cuppogok.

2

Közben azonban várom ügyfeleimet.

Jöjjenek el vizsgáztatóink, a gyerekek, meleg kezükkel és illatos koponyájukkal, öröklétben ingázó fűzős cipőjükkel és előszivárgó mosolyuk érdemrendjével, őskori aggodalmukkal és rémületes tanulékonyosságukkal, akarnok mániáikkal és furakodó hízelgésükkel; elkábíthatatlan önzésükkel és kísértő gyengeségükkel, alkalmazkodásuk sérelmeivel és hitványságunk kaján lenyomatával, jöjjenek a gyerekek, hozzák ide a kórházban, bölcsődében, orvosi várószobában, idegenek karjában, sétatéri padon, szemetesvödörben hagyott csecsemőket, a lehülő testű, vizeletben ázó, kiszáradó, párna alatt fuldokló, széngázból kimentett, falhoz nyomott, földre ejtett, üvegcserep és krumplihéj között ótvarosan fekvő csecsemőket, ezeket a hívatlan és bosszúálló ellenfeleket, jöjjenek számozott fehérneműjükben és elforduló szemükkel az intézeti gyerekek, az, aki hiába vár a rács mögött, mert senki sem jön hozzá, akinek rimánkodó leveleire sohasem érkezik válasz, akit be kell mutatni börtönből szabadult anyjának, aki lábujja közt égő papírral rugdalózik, és eltakarja tintával befeketített nemiszervét, akit örökbe fogadnak, hogy napközben vigyázzon a kutyára, és felhossa a boltból a tejet, aki örül, mert várja karácsonykor egy

félkegyelmű öregasszony háját szeletelve egyetlen szobájában, nagy halom iszapszén és faforgács között, jöjjenek erdei avarban, gyóntatófülkében, gyapotszállító uszályban, homoktároló ládában, lakatlan sertésólban töltött éjszakáik után az elfogott csavargók, a fiú, aki engesztelhetetlen, mert anyja az ágyból leköltöztette a földre, hogy melléje az új élettárs fekhessen, a lány, aki izzó piszkavassal akarta kiszúrni féltestvére szemét, de az utolsó pillanatban elejtette, és kifutott az ajtón, a kamasz, akit késsel üldözött a körfolyosón az apja, s már majdnem utolérte, mikor egy bibliás özvegyasszony kidugott lába elé egy seprűnyelet, bevonszolta a fiút, és sírva-nevetve csókolgatta a kezét, amíg ő evett és elaludt, s a másik, akit félőrülten keres egy öreg házaspár értelmetlen sejtések után kószálva az utcán, s a többiek, akiket selyemcukorral, könnyel és lendkerekes tűzoltókocsival sem lehet otthon tartani, mert kimásznak az ablakon, és bedobják iskolatáskájukat egy pincébe, és cipőtálpbélésük alá rejtik a lopott pénzt, felfegyverkeznek iránytűvel, konyhakéssel, papírálarccal, zseblámpával, és elindulnak a határra, nevelő szándékú pofonok felé, és elmennének tengerentúlra, idegen bolygókra is, míg a sötétzárkába nem kerülnek, ahol csak másodnaponként kapnak enni, és fejbe rúgják a besúgót, meglátogatják anyjukat, és leütik a pénzesfiók kulcsáért, és megbilincselte kézzel kiugranak a vonatból, és a tárgyalóterem előtt áttörnek a nyugdíjas kíváncsiskodók gyűrűjén, és sarkukban a loholó fegyőrrel felugranak egy induló teherautóra, és átkúsznak a rabgazdaság letört kukoricatábláján, csíkos ruhájukat egy árokban kicserélve, és kibontják a cellájuk falát, és átvetik magukat a kőkerítésen, de aztán mindig megkerülnek, nádasban vacogva, feltört ajtajú nyaralókban, tehervagonok cukorrépahalmán, rendőrségre surranó szerelmük albérleti ágyában, míg végre bekerülnek a nagyidősök közé, s már egyedül ülnek őszen, kopaszon a fegyház lovaskocsijának bakján, keveset szólnak, motozásokor nincs mit elvenni tőlük, és elsírják magukat szabadulásuk napján, mikor a nevelőtiszt kezét fog velük, és minden jót kíván;

és jöjjenek szabadalmaikkal, rémverseikkel, divatlapokból és pornóképekből összevágott collage-aikkal, cipőkrémesdobozba rejtett rövidhullámú adóikkal, elektromos maszturbáló szerkezeteikkel, mérgezett baracklekváros-üvegükkel, gombostűvel, jancsiszöggel és halszálkával megtöltött süteményükkel, csecsemőjük fejéből kipiszkált légytetőkkel, hüvelyükben elrejtett aranyláncaikkal, s egyéb agyafúrt bűnjeleikkel jöjjenek a forgó szeműek, a fekete fogú vacogók, az ujjukat szopók, a tenyerüket kaparók, a kucsmájukba nyöszörgők, a vízipisztolyból vitriolt fecskendők, a tudós székről-leforduló, a tetovált fejűek, a szappanbuborékot köpködők, akik olajfestékekkel kenik be ablakukat, nehogy a szomszéd benézzen hozzájuk, akik vizesdézst tesznek az ajtó elé, nehogy a házmester megerőszkölje őket, akik esténként tűvel, cérnával bevarrják a zsebüket, nehogy a feleségük belenyúlhasson, akik egymás után többször is különböző álneveken mutatkoznak be, nehogy rájuk ismerjenek, akik névtelen feljelentő leveleket írnak önmaguk ellen, hogy eltereljék a nyomozószervek figyelmét, akik a konyhaasztalra kötik gyermeküket, vizet forralnak, és kést köszörülnek, hogy kimessék hasából egy vörös hajú zsidó ószeres gyereket, akik majd megtanulnak színes papírokat ragasztani, akik havonta egyszer végignézhettek majd egy bábelőadást, akik hosszan várakoznak majd a csak kívülről nyitható, fehér ajtó mögött, hogy egy belépőnek kezét nyújthassanak, akik gyógyhatású virágcserepek és hímzett terítők között teljesíthetik majd csíkos hálóköntösükben, mindig ugyanazokra a kőkockákra lépve, sivatagi ingajaratukat, míg el nem jöhetnek értük vagy kötött kabátjukért és jegygyűrűjükért a szívópapírra sokszorosított levélben értesített hozzátartozók;

és jöjjenek az önzés egyeduralkodói, rögeszméik papagájketrecében, elrákosodott, tárgyatlan és megnevezhetetlen sérelmeikkel, ezek a dühös telefonálók, akik sohasem kapnak vonalat, a mentegetőzés részegei, ezek a titkos főügyészek, akik sohasem tudják végérvényesen felmenteni magukat, ezek az emelt fejű vértanúk, akik végül is vígjátéki félreértésekbe hálnak bele, jöjjenek a szeretet piócái és hörcsögei, ezek a bélpoklosok, akiknek mindig elfelejtik a születésnapját, akik, ha előlről ölelik őket, hátul már magányosak, akiknek gyémánt félkrajcárját végül is mindig ellopja a kiskakas;

és jöjjenek a mindig alulmaradók, akiknek bordáját éveken át nyomja egy acélrugó, akik hitvesi szeretetből soha nem tudnak igazán kinyújtózni, akiknek sosem jutott még annyi tér sem, mint egy civilizált börtön fegyencének, akik árnyékszéken is visszafojtott lélegzettel párosodnak, akik pinceablakukból évszámra csak a cipőjét látják embertársaiknak, akik csak a negyedosztályú koporsóban maradnak először magukra, akik körül a vas rozsdás, a mész kukacos, a fa szuvas, a szövet fényes, az ablak viszont repedt és homályos, minden tárgy elhasznált, öreg, és szertelazul a megfordíthatatlan entrópia előrehaladott és valószínű állapotában, akiknek otthonából néha megindul a látványos és szertelen processzió (vonul kifelé az ünneplő ruha, a dunnahuzat és a párnahaj, télen a nyári ruha, nyáron a télikabát, a falról lelép Mária, elszaladnak a porcelán kutyák, kihátrál a rádió, utánarepül a terítő, megkönnyebbülnek a polcok, levetkőznek a lószőr matracok, a vezetékéből kifut az áram, és lomha ütközésekkel megindulnak a bútorok), akiknek ingét, lepedőjét úgy fogja meg a zálogházi becsüs, mint egy húgyos pelenkát, a kacataikkal szembesülésnek ezek a leforrázott vádlottai, az átrendezkedésnek, új viszonylatok fölállításának ezek a szürke ujjú hősei;

jöjjenek el az élehetetlenek, szerepük tuskókezű műszerészei, akik alkatrészeik limlomából sosem tudják összeállítani magukat, akiknek csak egy inggomb, egy telefonérme, egy aszpirin tableta hiányzik ahhoz, hogy megvalósuljanak, ezek a mellőzöttek, akik soha semmit sem kaptak ingyen, ezek a sereghajtók, akik álmukban sem jutnak előbbre az utolsó előtti helynél, ezek a hátmegvetők, búvóhelykeresők, akik két karjukat már előre arcuk elé emelik, akik abban sem lehetnek biztosak, hogy az anyjuk másnap megismeri őket, ezek a lábukat váltogató ácsorgók, akik végül is úgy döntenek, hogy ezúttal sem csöngetnek be az ajtón, ezek a remegő szájúak, akik elől a többiek valamit mindig eltitkolnak, akik végül is azért nem írják meg azt a bizonyos levelet, mert nem tudják eldönteni, hogyan szólítsák meg a címzettet, akiket az iskolaudvaron egyik csapatkapitány sem választott be a csapatába, akiknek ráülnek a kalapjára, és befokhagymázzák a gallérját, akik cukorkát és feleséget mindig a maradékból választanak, akik minden hulló köpésnek, égő cigarettavégnek, almacsutkának alásétálnak, akik hetenként egyszer letudják a fürdést, a cipőpucolást és a közösülést, akiknek mindig egy elúszó arc érdeklődik a hogyléte felől, akik gyakran sírnak a tükör előtt, akik a székesegyházak ezüstangyalait látják a napsütötte gang falán, akik az undor és az érzéketlen otthonosság között, egy felfokozott és gyengéd órán meggyújtják a meszkalinos ráismerés karácsonyi csillagszóróját, és törvénybe iktatják semmiségük tapasztalata fölött a letartóztathatatlan szemlélet szabadságát;

jöjjön el mindenki, aki akar, egyikünk beszél, másikunk hallgat, legalább együtt vagyunk.